

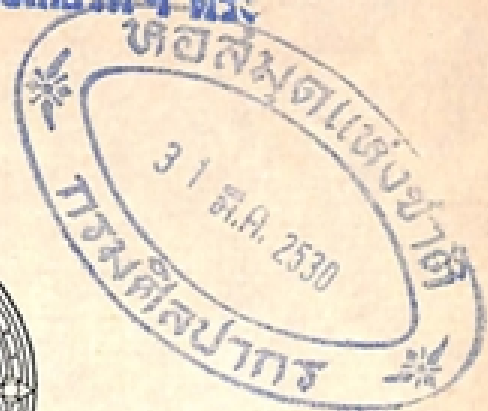
บันทึกรายวันของเทาเซนต์ แฮร์ส

959.3056

๕864๗

กรมศิลปากรพิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. ๒๕๑๕

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติฯ ๔ ครั้ง

หอสมุดแห่งชาติจังหวัดภูเก็ต
สาขาวัดเจริญสมณกิจ

บันทึกประจำวันของเทาเชนด์ แฮร์ส

นางนันทา วรเนติวงศ์ ส.บ. (โบราณคดี) แปล

กรมศิลปากรพิมพ์

พ.ศ. ๒๕๓๕

กรมศิลปากร

บันทึกประจำวันของเทวเชนด์ แฮร์ส

กรมศิลปากร

พิมพ์ครั้งแรก ๑,๐๐๐ เล่ม พ.ศ. ๒๔๑๕

เลขห้อง กห.

เลขหมู่ ๑๕๙. ๓๐๕๖
๘ ๘๖๕ น

รพทเบ็ช ๗.๓๐ ๕-๕๖๖๖

032409

คำนำ

ประชุมพงสาวดาร ภาคที่ ๖๒ ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘ ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาได้ “แต่งตั้งมิสแฮร์เบเนราลกงสุลเมืองญี่ปุ่น กำปโตปดิง แม่ทัพข้างฝ่ายอินเดีย เป็นทูตขี้อู่อจักรไฟ เข้ามาจำเริญทางพระราชไมตรี ณ กรุงเทพฯ...” และได้ให้รายละเอียดเฉพาะเรื่องการต้อนรับทูตเท่านั้น ซึ่งมีความยาวเพียง ๑๑ หน้า มิสแฮร์เบเนรอลในพระราชพงสาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์เรียกชื่อว่า กัปตัน เซนต์ ฮาร์ส ก่อนนายเทาเซนต์ แฮร์ส ซึ่งได้รับแต่งตั้งจากประธานาธิบดีแฟรงกลิน เพียร์ซ (Franklin Pierce) แห่งสหรัฐอเมริกาให้เป็นทูตมาประเทศไทยในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพ.ศ. ๒๓๘๘ และหลังจากนั้นก็ได้เดินทางต่อไปยังประเทศญี่ปุ่น ในฐานะกงสุลอเมริกันคนแรกและอัครราชทูตประจำประเทศญี่ปุ่น

นายเทาเซนต์ แฮร์ส เป็นบุคคลผู้ชอบเสี่ยงคนหนึ่งของอเมริกา เขาได้รับคัดเลือกให้เป็นประธานคณะกรรมการการศึกษาแห่งนครนิวยอร์ก เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ค.ศ. ๑๘๔๘ (พ.ศ. ๒๓๙๑) ในบรู๊กลินเขาก็ออกเดินทางจากนิวยอร์กไปแคลิฟอร์เนียในฐานะผู้กำกับสินค้าของเรือค้าขายของเขาเอง หลังจากนั้นก็ได้ท่องเที่ยวค้าขายไปยังเมืองท่าหลายต่อหลายแห่ง และได้ติดต่อกันเคยกับชนชาติต่าง ๆ แถบทะเลใต้และเอเชีย ทั้งยังได้ไปเยือนนิวซีแลนด์ ฟลิปปินส์ แล้วได้อยู่ดำเนินธุรกิจในประเทศจีน และแม้กระทั่งสิงคโปร์ ลังกา และอินเดียด้วย ต่อมาเมื่อเขาได้รับแต่งตั้งจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาให้ไปดำรงตำแหน่งกงสุลและอัครราชทูตอเมริกาประจำประเทศญี่ปุ่น

เขาก็ได้รับมอบหมายหน้าที่อีกหนึ่ง คือให้เป็นทูตมาเยือนประเทศไทย เพื่อเจรจาเรื่องสนธิสัญญาด้วย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ตั้งผู้รับสั่งให้ปรึกษาทำหนังสือสัญญาครั้งนี้ร่วมกับนายเทนาเซนส์ แฮร์ริส เป็นสัญญา ๒๑ ข้อด้วยกัน ในการที่นายเทนาเซนส์ แฮร์ริส เป็นทูตเข้ามาครั้งนี้ เขาได้บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับการเดินทาง การเจรจาเรื่องสนธิสัญญา รวมทั้งสิ่งที่เขาได้พบเห็นในบ้านเมืองไทยสมัยนั้นไว้โดยละเอียด เป็นบันทึกประจำวัน นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้ศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทย นายมาริโอ โทเซนซา ซึ่งเคยเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนเทนาเซนส์ แฮร์ริส ไฮสกูล ในนครนิวยอร์ก ได้เป็นผู้รวบรวมและจัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับเทนาเซนส์ แฮร์ริส เป็นครั้งแรกในปีค.ศ. ๑๙๓๐ (พ.ศ. ๒๔๗๓) ชื่อ "The Complete Journal of Townsend Harris, First American Consul and Minister to Japan"

นายจรูญ สุขพานิช ได้แนะนำให้กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร แลหนังสือเรื่องนั้นเพื่อประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ และยังได้เอื้อเฟื้อให้ขอยืมหนังสือฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ สำหรับแปลด้วย ด้วยเหตุที่ประชุมพงศาวดารและหนังสือพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๔ มิได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการเจรจาสนธิสัญญาในครั้งนี้ไว้แต่อย่างใด กรมศิลปากร จึงได้มอบให้นางนันทา วรเนติวงศ์ ศ.บ. (โบราณคดี) บรรณาธิการโท แผนกแปลและเรียบเรียง กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์แปลหนังสือดังกล่าวเฉพาะตอนที่เกี่ยวกับประเทศไทย ในหน้า ๒๕-๒๖, หน้า ๖๔-๖๕, หน้า ๗๕-๗๖ และภาคผนวกหน้า ๕๖๕-๕๗๐ ให้ชื่อในภาษาไทยว่า "บันทึกประจำวันของเทนาเซนส์ แฮร์ริส" และนางกุลทรัพย์

เกษมณกิจ หัวหน้ากองวรรณคดีและประวัติศาสตร์เป็นผู้ตรวจแก้ กรม
ศิลปากรจึงขอขอบคุณนายจร สุขพานิช วัฒน ทัศนด้วย

อนึ่ง การศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ไทยจากบันทึกหรือเอกสาร
ซึ่งชาวต่างประเทศเขียนขึ้นไว้นั้น ผู้ศึกษาพึงสำเนียงกว่า ชาวต่างประเทศ
ที่เข้ามาในประเทศไทยย่อมมีชนบประเพณีแตกต่างกับชาวไทย และแต่ละคน
ก็มีสติปัญญาความสามารถ มีความรู้สึกนึกคิดและความรอบรู้ในชนบประเพณี
ของบ้านเมืองไทยแตกต่างกันไปตามฐานะของตน ความคิดเห็นและความรู้
บางประการของชาวต่างประเทศคนหนึ่งอาจขัดแย้งกับคนอื่น เนื่องจากสภาพ
แวดล้อมตลอดจนการเกี่ยวข้องกับราชการบ้านเมืองไทยและฐานะของบุคคล
นั้น ๆ ต่างกันก็ได้ ยิ่งกว่านั้น ยังอาจมีอคติบางประการแทรกอยู่บ้างในเมื่อ
การปฏิบัติงานของตนได้รับมอบหมายมานั้นไม่ได้รับความสะดวกราบรื่นเรียบร้อย
ตามความประสงค์ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความแตกต่างกันทางสภาพแวดล้อม
และชนบประเพณีวัฒนธรรม ท่านผู้อ่านและศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์ที่
ชาวต่างประเทศเขียนขึ้นไว้ จึงควรใช้วิจารณญาณวินิจฉัยตามความเหมาะสม

กรมศิลปากรหวังว่า หนังสือเรื่อง “บันทึกกราบทูลของเทาเซนต์ แฮร์ริส”
นี้ จะให้ประโยชน์แก่นักศึกษาค้นคว้า และผู้ที่สนใจในประวัติศาสตร์ไทย
สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นพอสมควร.

กรมศิลปากร

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๑๕

สารบัญ

	หน้า
คำนำของผู้พิมพ์ (ฉบับภาษาอังกฤษ)	(๑)
อักษรย่อราชชื่อหนังสือที่ใช้ในหมายเหตุ	(๘)
บทนำ	(๕)
บันทึกกราบบังคมทูล ๑ ตั้งแต่วันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๕๘ (ก.ศ. ๑๘๕๕)	๑
บันทึกกราบบังคมทูล ๒ ตั้งแต่วันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๘ (ก.ศ. ๑๘๕๖)	๑๐
ภาคผนวก ๑ ส่วนของประธานาธิบดีแฟรงกลิน เพียร์ซ มมาถวายพระเจ้าแผ่นดินสยามองค์ที่ ๑	๑๑๗
ภาคผนวก ๒ บัญชีเครื่องบรรณาการ สำหรับพระเจ้าแผ่นดินสยามองค์ที่ ๑	๑๑๙
ภาคผนวก ๓ บัญชีเครื่องบรรณาการ สำหรับพระเจ้าแผ่นดินสยามองค์ที่ ๒	๑๒๓

กานำ

ใน ค.ศ. ๑๙๑๖ (พ.ศ. ๒๔๕๙) ผู้เขียนคำนำนี้ได้รับแต่งตั้งเป็น
ผู้รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการ และต่อมาได้เป็นผู้อำนวยการของเทเชนด์
แฮร์ริส ฮอลล์ (Townsend Harris Hall) โรงเรียนเตรียมไฮสคูล (Prepa-
ratory High School) ของวิทยาลัยแห่งนครนิวยอร์ก ที่นที่ที่ได้รับตำแหน่ง
เขาได้สนใจศึกษาว่า ทำไมโรงเรียนนี้จึงได้มีชื่อตามเทเชนด์ แฮร์ริส การค้น
คว้าตอนต้นได้เปิดเผยความลึกลับ ๆ ในชีวิตของเทเชนด์ แฮร์ริส สอง
ประการ ประการแรกคือ ในฐานะที่เป็นประธานของคณะกรรมการ การศึกษา
แห่งนครนิวยอร์ก เขาได้เป็นกำลังผลักดันและเสนอความคิดสำคัญ ๆ ที่ทำให้
มีการก่อตั้งวิทยาลัยแห่งนครนิวยอร์กขึ้น และประการที่สองคือ ด้วยเหตุที่วง
ล้อมแห่งโชค ลาภได้หมุนไปอย่างมีความสุข ทำให้เขาได้รับแต่งตั้งให้เป็นกงสุล
ใหญ่ประจำประเทศญี่ปุ่นเป็นคนแรกของเราในเวลาต่อมา และเขาได้ประสบ
ความสำเร็จในการเปิดประเทศญี่ปุ่น และนำประเทศนี้ให้เข้าสู่อารยชาติที่
กว้างขวางยิ่งขึ้น

ผู้เขียนได้ทุ่มเทชีวิตจิตใจให้แก่เรื่องราวอันน่าสนใจของชีวิตและงาน
ของเทเชนด์ แฮร์ริส ในฐานะนิสิตเก่าของวิทยาลัยแห่งนครนิวยอร์ก เขาได้
เริ่มศึกษาเรื่องที่เทเชนด์ แฮร์ริส เกี่ยวข้องกับอัลมา มาเทอร์ (Alma Mater)
เป็นอันดับแรก และต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๒๕ (พ.ศ. ๒๔๖๘) เขาได้พิมพ์
หนังสือเล่มแรกขึ้นให้ชื่อเรื่องว่า “การก่อตั้งวิทยาลัยแห่งนครนิวยอร์กให้เป็น
สถาบันการศึกษาเปิดใน ค.ศ. ๑๘๔๑ ของมูลนิธิเทเชนด์ แฮร์ริส” (The

Establishment of The College of the City of New York as The Free Academy in 1847. Townsend Harris Founder)

ต่อมาอีกไม่นาน ปรากฏว่าเรื่องราวที่หามาได้เกี่ยวกับเทาชันด์ แฮร์ริส นั้นมีอยู่น้อย และยังมีผลพลาคอยู่มาก ถ้าขอร้องที่ขมิได้ที่จะให้รับทำงานที่กำลังทำอยู่แล้วต่อไปได้ทำให้ผู้เขียนต้องสะสมข้อมูลหลักฐานทั้งหมดที่อยู่ในอำนาจจัดการของผู้เขียน เมื่อ ๒-๓ ปีก่อน* นางสาวเบสซี เอ. แฮร์ริส (Miss Bessie A. Harris) หลานสาวของเทาชันด์ แฮร์ริส ได้มอบต้นฉบับจดหมาย เอกสาร และงานเขียนทั้งหมดของเทาชันด์ แฮร์ริส ซึ่งตอนนั้นอยู่ในความครอบครองของเธอให้แก่วิทยาลัยแห่งนครนิวยอร์กทั้งหมด ซึ่งผู้เขียนได้พิจารณาเรื่องราวต่าง ๆ มากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งรู้ว่าความสำเร็จจะเป็นไปได้ก็โดยอาศัยเอกสารเหล่านั้น

ในบรรดาหลักฐานเหล่านั้นมีต้นฉบับ “บันทึกประจำวัน” ของเทาชันด์ แฮร์ริส ๔ เล่ม เอกสารทางประวัติศาสตร์เป็นภาษาญี่ปุ่นและภาษาฮอลันดาจำนวนหนึ่งหลาย ประมวลหลักฐานเรื่องการแต่งตั้งต่าง ๆ หนังสือรับรอง หนังสือเดินทาง และอื่นๆ ของเทาชันด์ แฮร์ริส ซึ่งรวบรวมไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ สมุดจดหมายขนาดใหญ่ ๕ เล่ม เก็บรวบรวมจดหมายโต้ตอบทางราชการของเขาไว้อย่างสมบูรณ์ ไม่เพียงแต่ที่ติดต่อกับบรรดาเจ้าหน้าที่ที่วอชิงตันและที่เขโคเท่านั้น แต่รวมทั้งจดหมายโต้ตอบที่ติดต่อกับเขาเกี่ยวกับเรื่องราวการ และสิ่งสุดท้ายคือจดหมายต้นฉบับลายมือของบุคคลสำคัญ ๆ จำนวนมากในสมัยนั้นนับร้อย ๆ ฉบับ เป็นต้นว่าบรรดาเจ้าหน้าที่ทนายศสูงของนาวิกของเรา บรรดาผู้แทนของประเทศมหาอำนาจทุกประเทศ

* ผู้เขียนฯ ดำเนินงานเมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๐ ตรงนี้จึงหมายความว่า ๒-๓ ปีก่อน ค.ศ. ๑๙๓๐-ผู้แปล

ที่ได้รับแต่งตั้งไปประจำในประเทศญี่ปุ่นและจีน นักธุรกิจใหญ่ของชาติต่าง ๆ ซึ่งได้เริ่มเข้าไปตั้งรกรากในประเทศจีน ประเทศสยาม และในญี่ปุ่นและทั่ว ๆ ไปในตะวันออกไกลรวมทั้งนักสอนศาสนาชาวอังกฤษและอเมริกันรุ่นแรก ๆ ที่มายังประเทศเหล่านี้ ฯลฯ^(๑)

อย่างไรก็ตาม การที่รับแจกแจงรายละเอียดไว้นี้ มิได้มุ่งจะให้เป็นการอธิบายสมบูรณ์เกี่ยวกับเอกสารประวัติศาสตร์อันหาค่ามิได้ซึ่งวิทยาลัยแห่งนครนิวยอร์กเป็นเจ้าของ อย่างไรก็ดี เมื่อที่กล่าวมาแล้วก็เพียงพอจะให้เห็นว่า เอกสารของเทาเซนต์ แฮร์ริส เหล่านี้เป็นเอกสารที่มีค่าและมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะทุกชิ้นที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และทางกฎหมายซึ่งยังมิได้ตีพิมพ์เผยแพร่ เอกสารต่าง ๆ นั้นได้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจัดทำเชิงอรรถของหนังสือเล่มนี้ แต่เท่าที่ใช้ก็เพียงแต่เรื่องที่จะทำให้ "บันทึกรายวัน" กระฉ่างแจ่มขึ้นเท่านั้น

ในสมัยที่การเล่าขานความสัมพันธ์กับต่างชาติเป็นไปอย่างกว้างขวาง และจุดมุ่งหมายในแปซิฟิกใหม่มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอย่างใกล้ชิดกับชนชาติต่าง ๆ ทางชายฝั่งทางตะวันตกของมหาสมุทรแปซิฟิกนั้น เรื่องราวของการเริ่มสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศญี่ปุ่นเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจทั้งนั้น เรื่องดังกล่าวนี้บัดนี้ได้ถูกจัดทำขึ้นใหม่โดยตรงจากต้นฉบับดั้งเดิม คำหลายคำที่เทาเซนต์ แฮร์ริส ได้ขีดเส้นใต้ไว้ก็ได้ให้พิมพ์ด้วยตัวอักษรเอน ส่วนอักษรย่ออื่นได้

(๑) เทาเซนต์ แฮร์ริส ไม่ได้เก็บสำเนาจดหมายที่เขาเขียนถึงมิตรสหายไว้ เป็นที่หวังอย่างยิ่งว่า ท่านผู้อ่านหนังสือนี้จะกรุณาส่ง ต้นฉบับเอกสาร (หรือแม้สำเนาเอกสารนั้น ๆ ก็ได้) ที่ท่านมีอยู่ในครอบครอง มาให้ผู้เขียนเรื่องนี้เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์ในการเขียนเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นในโอกาสข้างหน้า.

(๔)

สะกดเสียใหม่ให้เต็ม แต่มิได้ตัดทอนให้ผิดแผกไปจากฉบับ การถ่ายถอดคำ
ได้ทำอย่างตรงไปตรงมาและสมบูรณ์

ตอนแรก ๆ ของเรื่อง “บันทึกgrayวันของนายแฮร์ส” ซึ่งรวมทั้งตอนที่
เขาเดินทางมายังประเทศสยาม และมีเนื้อความเป็นจำนวนประมาณหนึ่งในสาม
ของต้นฉบับทั้งหมด ได้นำมาตีพิมพ์ครั้งแรก ส่วนบันทึกgrayวัน
ตอนที่กล่าวถึงประเทศญี่ปุ่นได้เคยตีพิมพ์แล้ว (ตัดทอนออกไปบ้าง) ในปี ค.ศ.
๑๘๘๕ (พ.ศ. ๒๔๓๘) โดย ดอกเตอร์ วิลเลียม เอลเลียต กริฟฟิส (Dr.
William Elliot Griffis) ในหนังสือเรื่อง “แทชเชนด์ แฮร์ส ทูตอเมริกัน
คนแรกในญี่ปุ่น” (Townsend Harris, First American Envoy in Japan)
โดยการทำความตกลงอย่างรัดกุมกับบริษัท ฮัตสัน มิฟฟิน ซึ่งเป็นผู้พิมพ์
โฆษณาหนังสือของ ดอกเตอร์ กริฟฟิส (ซึ่งเขาเคยตีไปนานแล้ว) ครั้งนี้จึง
เป็นครั้งแรกที่ได้ตีพิมพ์เนื้อความส่วนที่เกี่ยวกับญี่ปุ่น ในบันทึกgrayวันของแฮร์ส
เสนอต่อผู้อ่านอย่างละเอียด และสมบูรณ์ตามฉบับเดิม (๑)

การพิมพ์หนังสือเล่มปัจจุบันนี้ ได้รับความกรุณาและความสนใจติด
ต่อกันเรื่อยมาจากบรรดาเจ้าหน้าที่ของสมาคมญี่ปุ่นในนิวยอร์ก และจาก
ความต้องการจะให้เรื่องบันทึกการเดินทางของแทชเชนด์ แฮร์ส ฉบับสมบูรณ์สำเร็จ
ออกมาเป็นประโยชน์แก่บรรดานักศึกษาที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของ
อเมริกากับประเทศญี่ปุ่น และประเทศในตะวันออกไกล ตลอดจนสาธารณชน
ทั่วไป ยิ่งกว่านั้น มันเป็นลักษณะพิเศษและเป็นความเหมาะสมทางประวัติ-
ศาสตร์ สำหรับสมาคมที่จะรับดำเนินงานเกี่ยวกับหนังสือเรื่องนี้ โดยผ่านคณะ

(๑) หนังสือของบริษัทฮัตสัน มิฟฟิน ได้จดทะเบียนลิขสิทธิ์ เมื่อค.ศ. ๑๘๘๕ โดย
นายวิลเลียม อี. กริฟฟิส.

กรรมการกองทุนเทเชนส์ แฮร์ริส (Townsend Harris Endowment Fund Committee) เป็นคณะกรรมการที่มชอตามชอของบุคคลซึ่งหนังสือเล่มนี้มีความยินดีที่จะยกย่อง กงจะยากสำหรับผู้เขียนที่จะกล่าวขอบคุณบรรดาเจ้าหน้าที่ของสมาคมและสมาชิกของคณะกรรมการนอย่างจริงใจเป็นรายบุคคล ผู้เขียนมั่นใจว่าท่านทั้งหลายย่อมจะรู้สึกได้ว่าท่านรวมอยู่ในจำนวนบุคคลที่ผู้เขียนรำลึกคุณอยู่แล้ว เมื่อผู้เขียนแสดงความขอบคุณอย่างลึกซึ้งในความเมตตาและความช่วยเหลือหลายประการที่ได้รับจากนายเจอโรม ดี. กรีน (Mr. Jerome D. Greene) ประธานคณะกรรมการ จากนายดักลาส แอล. ดันบาร์ (Mr. Douglas L. Dunbar) เลขานุการ และเหนือจากทุกคนก็จากนายอเล็กซานเดอร์ ไทซัน (Alexander Tison) นายกสมาคมญี่ปุ่น

ท้ายที่สุด งานนี้ได้รับเกียรติอย่างสำคัญจากเจ้าชายอิเยซาดะ โดกุกาวา ซึ่งได้ทรงมอบม้วนผ้าไหม ซึ่งท่านได้ทรงจารึกถ้อยคำอันงดงามของขงจื้อไว้ ประมุขคนปัจจุบันของตระกูลโดกุกาวา และทนายความกฎหมายของไทคุนอิเยซาดะ โดกุกาวา (Tycoon Iyesada Tokugawa) ซึ่งเป็นผู้ที่ได้ทำสนธิสัญญากับเทเชนส์ แฮร์ริส ก็ได้เจริญรอยตามบรรพบุรุษของท่าน โดยการแสดงความเอื้อเฟื้อช่วยเหลืออย่างดียิ่ง ซึ่งผู้เขียนขอแสดงความรำลึกพระคุณของท่านผู้นี้ไว้ด้วยอย่างจริงใจ

ในปี ค.ศ. ๑๘๙๑ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ดอกเตอร์ อินาโซะ นิโตเบ (Dr. Inazo Nitobe) ได้กล่าวว่า หนังสือขนาดแปดหน้ายก ๔ เล่มหนา ๆ ได้ทำให้ทั่วโลกล่วงรู้รายละเอียดอันประณีตที่สุดในการปฏิบัติงานนอกประเทศของผู้บังคับการเปอรูมาแล้ว แต่ว่ายังมิได้ให้ความยุติธรรมเช่นนั้นแก่บันทึกความทรงจำของเทเชนส์ แฮร์ริส ซึ่งเป็นเจ้าของแสงเทียนที่ยังถูกปิดครอบไว้

(๖)

จึงหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเริ่มให้ความยุติธรรมแก่เทาเซนต์ แฮร์ริส ซึ่งจะทำให้เขาได้เป็นทुरुจกและได้รับยกย่องในความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของเขา โดยที่เขาได้ปฏิบัติงานอันหนัก ซึ่งบางทีอาจจะเป็นงานที่ยากที่สุดในประวัติศาสตร์การทูตของอเมริกา อันงานชิ้นนี้เป็นงานที่น่าพอใจอย่างสูง สะท้อนให้เห็นว่าเป็นการเคราะห์ดีที่การสถาปนาความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างสหรัฐและญี่ปุ่นถูกมอบไว้ในมือของเทาเซนต์ แฮร์ริส พ่อค้าแห่งนครนิวยอร์ก ซึ่งมีความชำนาญอย่างสูง และมีความอดทน ตลอดจนมีความเห็นอกเห็นใจ และมีความเข้าใจเป็นอย่างดี

ในการพิจารณาอย่างพิถีพิถันเกี่ยวกับงานทางการทูตของเทาเซนต์ แฮร์ริส ในประเทศญี่ปุ่นในสมัยบุกเบิกแต่ทำอย่างเรียบง่ายและไม่ว่าประกาศอีกทีนั้น ดอกเตอร์นิโคเบได้กล่าวไว้ดีกว่า

“ฉันโอ้คล้มสะเทือนเลือนลั่นไปทั้งปวง ส่วนลูกโอ้คล้มเลือนลั่นจะไม่มั่งเสียง แต่ลูกโอ้คล้มได้พิสูจน์แก่คนรุ่นหลัง ๆ แล้วว่ามันเป็นสิ่งที่นำความสุขสำราญที่ยิ่งใหญ่กว่ามาให้ กับทั้งหลายยังมีได้เคยเรียนรู้ถึงชัยชนะที่มีอยู่ในสันติและในความสงบ

ด้วยเหตุนี้ หลายปีจึงได้ผ่านไปอย่างเรียบง่าย เมล็ดพืชแห่งความเข้าใจอย่างเห็นอกเห็นใจซึ่งเทาเซนต์ แฮร์ริสได้หว่านไว้หลายปีมาแล้วในผืนแผ่นดินต่างชาติ ซึ่งเป็นผืนดินที่เหมาะสมและอุดมสมบูรณ์ก็ได้พิสุจน์แล้วเป็นอย่างดีทีเดียวว่าได้นำความสุขอันยิ่งใหญ่กว่ามาสู่คนชั้นหลัง ๆ นับตั้งแต่ได้เคลื่อนย้ายอพยพออกจากเอเชียกลางมาเป็นเวลาอันไม่อาจคำนวณนับได้แล้ว ครอบครัวยุคใหม่ของมนุษยชาติก็ได้กลับมาประสพพบกันอีกครั้งหนึ่ง ณ ผังทะเลไกลโพ้นของน่านน้ำอันกว้างใหญ่ “โอเชียนซึ” (Ocean Sea) อันเป็นชื่อที่ตงซุนเพราะ

(๓)

ขนาดอันมหึมาของมัน ก็มีไข่ทะเลที่ห่างไกลอีกต่อไปแล้ว เรือพาณิชย์และเรือค้าขายอันทันสมัยที่ได้แล่นข้ามมหาสมุทรนี้ไปมาจากตะวันตกถึงตะวันออก และจากตะวันออกถึงตะวันตก ได้พิสูจน์ให้โลกเห็นอยู่ทุกวันถึงคำทำนายของแมกเจลแลน (Magellan) ผู้ซึ่งได้เคยโผล่ออกมาจากช่องแคบที่มายุ แล้วได้พบกระแสน้ำอ่อน ๆ พัดมาตอ้งกาย และมองเห็นพินน้ำเงยบสงบอยู่ถัดขึ้นไป จึงได้ขนานนามดินแดนนี้ว่า “ทะเลแห่งความสงบ” (Mar Pacifico).

มาริโอ เอมีลิโอ โคเซนซ่า
(Mario Emilio Cosenza)

วิทยาลัยแห่งนครนวยอร์ค
๒๕ มกราคม ค.ศ. ๑๙๓๑ (พ.ศ. ๒๔๗๓)

(๘)

อักษรย่อรายชื่อหนังสือที่ใช้ในหมายเหตุ

L. & P : หมายถึงต้นฉบับเรื่อง Letters and Papers of Townsend Harris.
หลายเล่ม

L.B. : หมายถึงต้นฉบับเรื่อง Letter Books of Townsend Harris. หลายเล่ม
เมื่ออ้างถึงหนังสือในชุด Congressional Series, (ตัวอย่างเช่น)

หมายเลข ๓๕—๒, แสดงว่า อ้างถึงการประชุมครั้งที่ ๓๕ และ
เป็นวาระที่ ๒

ส่วนอักษรย่ออื่น ๆ ทั้งหมด และเชิงอรรถต่าง ๆ ที่อ้างไว้นั้น
มีความหมายชัดเจนในตัวเองอยู่แล้ว.

บทนำ

การแต่งตั้งเทาเซนต์ แฮร์ริส เป็นกงสุลใหญ่ประจำประเทศญี่ปุ่น

ความสนใจในประเทศที่แปลกและสันโดษซึ่งกองเรือรบของอเมริกา ภายใต้งบับบัญชาของผู้บังคับการเพอร์รี (Commodore Perry) กำลังมุ่งหน้า ไปนั้น เป็นความสนใจที่ยิ่งใหญ่และมหัศจรรย์มาก ฉะนั้น ผู้คนจำนวนมาก ทั้งในสหรัฐและที่อื่น ๆ จึงได้พากันค้นคว้า ไม่โดยความสนใจทางด้านวิชาการ ก็โดยความอยากรู้อยากเห็นอย่างแรงกล้า ได้พากันรบเร้าขออนุญาตไปกับเรือ ในกองเรือของเพอร์รี เพื่อจะได้เป็นคนหนึ่งในบรรดาพวกแรกที่ไปได้ไป เห็นผู้คนซึ่งได้ไปประจักษ์การบรรดาอันเป็นเกาะของคนไว้อย่างแน่นหนาเป็นเวลานานถึงกว่า ๒ ศตวรรษ

ผู้บังคับการเพอร์รีประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็วยุติพร้อมด้วยเกียรติยศ และความมั่นคง ตำแหน่งของเขาในเรื่องนี้กล่าวไว้อย่างแจ่มชัดในคำสั่งทั่วไปฉบับที่สอง (Second General Order) ซึ่งเขาเป็นผู้ออกคำสั่งขณะอยู่ กลางทะเล เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ค.ศ. ๑๘๕๒ (พ.ศ. ๒๓๙๕) (๑)

“มีความเห็นว่าความเฉลียวฉลาดและความอยากรู้ของบรรดาข้าราชการ ของกองเรือ ถ้าได้มีการแนะนำอย่างถูกต้องและนำมาใช้ในการปฏิบัติแล้ว จะพบว่าเท่ากับการสอบอย่างง่าย ๆ และถูกต้องกับสภาพที่แท้จริง รวมทั้งการ อธิบายให้แจ่มแจ้งถึงโครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับศิลปและวิทยาการทั้งหลาย ซึ่ง อาจจะได้จากการสังเกตการณ์ของพวกเขาในระหว่างที่เดินทางอยู่ในเรือ และ ข้าพเจ้ามีความห่วงใยเกี่ยวกับที่พักซึ่งมีจำกัดในเรือที่อยู่ใต้งบับบัญชาของ

(๑) Perry, Narrative, 33-2, S.Ex. เอกสารหมายเลข ๑๘ เล่ม ๑ หน้า ๘๘

ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงได้คัดค้านเสมอในการจ้างพลเรือนมาปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องกับวิชาการโดยตรง”

ทั้ง ๆ ที่การคัดค้านเสมอมาเกี่ยวกับเรื่องเจ้าหน้าที่ชั้นผู้บังคับบัญชาจะเป็นที่รู้กันดี แต่คำขอร้องที่จะเดินทางมากับกองทหารที่ไปปฏิบัติหน้าที่นอกประเทศ ณ ญี่ปุ่น ก็ยังมีมาขังเปอร์รี่ไม่ขาดสาย เทาเซนต์ แฮร์ริสอยู่ในประเทศจีนในขณะที่กองเรือของอเมริกันไปถึงประเทศจีน เปอร์รี่แหวะท้องกงและมาเก้าเป็นแห่งแรก จากนั้นเขาก็ไปยังเซี่ยงไฮ้ ไปถึงที่นั่นเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๘๕๓ (พ.ศ. ๒๓๙๖) และออกจากเซี่ยงไฮ้ในตอนบ่ายปลายเดือนนั้น ระหว่างที่เปอร์รี่อยู่ที่เซี่ยงไฮ้เอง เทาเซนต์ แฮร์ริสได้ตั้งความพยายามอย่างแน่วแน่เป็นครั้งแรกที่จะไปให้ถึงประเทศญี่ปุ่น ในจดหมายฉบับหนึ่งเขียนที่นั่น ลงวันที่ ๑๘ มิถุนายน ค.ศ. ๑๘๕๔^(๑) นายเอส. โรเบิร์ตสันได้แสดงความยินดีต่อเทาเซนต์ แฮร์ริส ในการที่ได้รับความสำเร็จอย่างดีเยี่ยมทั้งในประเทศสยามและประเทศญี่ปุ่น ในระยะนั้น ในข้อความที่แสดงความยินดีนั้นปรากฏว่าขอความทนทานใจอันหาหนึ่ง ดังนี้

“ข้าพเจ้าขอมกับตนเองอยู่บ่อย ๆ เมื่อข้าพเจ้าหวนนึกถึงตอนที่ท่านอยู่ที่เซี่ยงไฮ้และกระดือวอร์นเหลือเกินที่จะติดตามผู้บังคับการเปอร์รี่ไปในคราวที่เขาไปเยือนประเทศญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก และท่านโกรธเคืองเมื่อเขาปฏิเสธในเวลานั้น “ผู้บังคับการ” คงจะคิดเพียงเล็กน้อยว่า ตอนนั้นเขากำลังปฏิเสธบุคคลซึ่งต่อมาจะได้รับความสำเร็จอันยิ่งใหญ่และมีชื่อเสียงเกียรติคุณในประเทศญี่ปุ่นมากกว่า (ผู้บังคับการเปอร์รี่เองเสียอีก) ซึ่งขณะนั้นบุคคลผู้นั้นก็หลงใหลอยู่แต่ในนามของเปอร์รี่ แต่โลกมักจะหมุนดำเนินไปเช่นนั้น”

(๑) L.&P. เล่ม ๑ หมายเลข ๑๘๕

การถูกปฏิเสธมิได้รับอนุญาตให้ไปกับผู้บังคับการเปอร์รี มิได้ทำให้ เทาเชนด์ แอร์สท์ถอย เกือบจะเป็นเวลาเดียวกันนั้น (ฤดูใบไม้ผลิปี ค.ศ. ๑๘๕๓ (พ.ศ. ๒๓๙๖)) เขาได้สมัครเข้ารับตำแหน่งกงสุลอเมริกันประจำฮ่องกง หรือไม่กี่ที่ทางต้ง โดยอ้างตนว่าเป็นผู้ถนัดพำนักอยู่ในฮ่องกง^(๑) ในจดหมาย แนะนำตัวที่เขาส่งไปถึง ฯพล ฯ วิลเลียม แอล. มาร์ช เขียนที่นิวยอร์ก ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ค.ศ. ๑๘๕๓ (พ.ศ. ๒๓๙๖) นายพลเวทมอร์ (Wetmore) กล่าวว่า เขาไม่เคยพบเคยเห็นของแอร์สท์ในฐานะพ่อค้าที่ได้รับการศึกษา แดกกลานและได้รับผลสำเร็จมาแล้ว และกล่าวถึงเขาว่า “ข้าพเจ้าคิดเอาจาก ความปรารถนาอย่างกว้างไกลต่อธรรมชาติของเขาเกี่ยวกับเรื่องการค้าทุกแขนง และความชำนาญในภาษาต่างประเทศหลายภาษา (เช่นภาษาสเปน ภาษา ฝรั่งเศส และภาษาอิตาเลียน) ของเขา เขาจะไม่ล้มเหลวในการปฏิบัติหน้าที่ กงสุล”^(๒)

แทนที่จะได้ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งดังกล่าวนั้น ประธานาธิบดีเพียร์ซ ได้เสนอชื่อให้เทาเชนด์ แอร์สท์ เป็นกงสุลเมืองนิงโป ประเทศจีน อันเป็น เมืองท่ามณฑลกลังได้รับเงินเดือน ๑,๐๐๐ ดอลลาร์ต่อปี สืบแทนนายชาร์ล ดับเบิลยู. บรัดเลย์ (Charles W. Bradley) ซึ่งกำลังจะถูกย้ายไปประจำที่ สิงคโปร์ ทั้งนี้ตามจดหมายลงวันพฤหัสบดี ที่ ๒๗ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๘๕๔ พ.ศ. (๒๓๙๗) สภาขึ้นทบทวนการเสนอนั้นในวันอังคารที่ ๑ สิงหาคม และได้นำเสนอต่อคณะกรรมการพาณิชย์ทันที ซึ่งสภาขึ้นทบทวนได้ลงมติอนุมัติการแต่งตั้ง ในวันพุธที่ ๒ สิงหาคม ค.ศ. ๑๘๕๔ (พ.ศ. ๒๓๙๗)^(๓)

(๑) Dennett, American in Eastern Asia หน้า ๓๔๘

(๒) บั๊กเอกสารของสำนักงาน Bureau of Appointments วอชิงตัน ดี. ซี.

(๓) S. Ex. J' 1, เล่ม ๘ หน้า ๓๖๕, ๓๗๓, ๓๗๕ Biographical Dictionary ของ Lamb and American Encyclopedia ผิดทั้งสองเล่มที่บอกว่าเทาเชนด์ แอร์สท์ ได้รับแต่งตั้งเป็นรองกงสุลประจำเมืองนิงโปเท่านั้น

และทันทีที่เริ่มเข้ามาใกล้เรื่องการแต่งตั้ง เทาแซนด์ แฮร์ริส เป็นกงสุลใหญ่ประจำประเทศญี่ปุ่นในเวลาต่อมา วันที่ ๒๕ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๕ (พ.ศ. ๒๓๙๘) แฮร์ริสกลับจากการท่องเที่ยวในประเทศอินเดีย ได้มาถึงบ้านของนายชาร์ล ซี. เคอร์รีเออร์ (Charles C. Currier) เพื่อนรักของเขา นายชาร์ล ซี. เคอร์รีเออร์ เป็นกงสุลสหรัฐที่เกาะปีนัง ในช่องแคบมะละกา — ปีนัง ซึ่งเขาได้กล่าวไว้ในบันทึกการเดินทางวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๘๕๕ (พ.ศ. ๒๓๙๘) ว่าเป็น “สวรรค์ในยุคแรกของโลกซึ่งไม่ได้ผันแปรไปเมื่อตอนน้ำท่วม” ณ จุดที่พักของนายเคอร์รีเออร์ เทาแซนด์ แฮร์ริส ได้พบว่า สัญญาบัตรแต่งตั้งเขาเป็นกงสุลประจำเมืองไปค็อกอยเขาอยู่ที่นี่ อย่างไรก็ตาม แทนที่จะเดินทางไปรับตำแหน่งซึ่งดูเหมือนเขาไม่สนใจนัก แฮร์ริสกลับออกเดินทางทางเรือไปสหรัฐในวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๘๕๕ (พ.ศ. ๒๓๙๘) ภายหลังที่ได้แต่งตั้งบาทหลวง ดอกเตอร์แดเนียล เจอโรม แมกโกแวน (Rev. Dr. Daniel Jerome Macgowan) เป็นรองกงสุลประจำเมืองไป สุภาพบุรุษผู้นี้เป็นหมอมิชชันนารี นิกายแบปติสต์ เขาได้ปฏิบัติงานอยู่ชั่วระยะเวลาอันสั้น แต่ด้วยความขากลำบากเหลือแสนและมีผู้ต่อต้าน ดังที่ปรากฏเรื่องในจดหมายร้องทุกข์ยาวเหยียดของเขาถึงนายเทาแซนด์ แฮร์ริส ส่วนเทาแซนด์ แฮร์ริสเองนั้นไม่เคยทำหน้าที่ในฐานะกงสุลที่เมืองไปเลยแม้แต่วันเดียว

ในระหว่างนั้นเพื่อนฝูงของ เทาแซนด์ แฮร์ริส ต่างก็พยายามทำงานแทนตัวเขา นายแซนด์วิช ดริงเกอร์ (Mr. Sandwith Drinker) ซึ่งผู้บังคับการเปออร์รี และเจ้าหน้าที่ของเขาต่างชนคมที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ ทั้งที่ฮ่องกงและที่กวางตุ้งนั้นเคยเป็นกลาสเรือของโรงเรียนเก่า และเป็นเพื่อนสนิท

ที่สุดที่เทาเชนค์ แฮร์สมีในตะวันออกไกล ไม่มีข้อสงสัยในใจของเราเลยว่า นายคริงเกอร์ได้เผ่าส่งเสริมทุกโอกาสที่จะยกขอสรรเสริญเทาเชนค์ แฮร์ส แก่ผู้บังคับการเปอร์รี่ซึ่งขณะนั้นได้รับจดหมายส่วนตัวของเทาเชนค์ แฮร์ส ที่แสดงความต้องการจากใจจริงที่จะติดตามเขาไปยังประเทศญี่ปุ่นไว้แล้วใน สหรัฐอเมริกา นายแฮร์สสามารถหวังในความช่วยเหลืออันกระตือรือร้นจาก นายดับเบิลยู เอช. ทอปป์ (W. H. Topping) จากนายพลพรอสเพอร์ เอ็ม. เวทมอร์ (General Prosper M. Wetmore) และโดยผ่านทางนายพลเวทมอร์นี้ แฮร์สหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือจาก ฯพล ฯ วิลเลียม แอล. มาร์ช รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศด้วย

เราเชื่อว่าเรื่องราวต่อไปนี้เป็นวาทกรรมแห่งเหตุการณ์ การได้รับแต่งตั้ง เป็นกงสุลประจำเมืองโปคงจะทำให้เทาเชนค์ แฮร์ส คิดว่าอาจเป็นไปได้ที่เขาจะสามารถได้รับตำแหน่งกงสุลประจำประเทศญี่ปุ่นซึ่งจะต้องรับผิดชอบมากขึ้น ทั้งนี้เป็นความทะเยอทะยานซึ่งไม่อาจบดออกได้จากจิตใจของเขาได้ ตั้งแต่ เปอร์รี่ได้ไปปฏิบัติหน้าที่นอกประเทศ ณ ประเทศญี่ปุ่น ทนในในประเทศญี่ปุ่น มีโอกาสที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งศตวรรษที่จะเป็นผู้บุกเบิกงานทางการเมืองที่จะนำความ ยิ่งใหญ่อย่างแท้จริงมาให้ สนธิสัญญาของเปอร์รี่ได้รับความเห็นชอบจาก สภาเซเนตในวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๘๕๔ (พ.ศ. ๒๓๙๗) และประธานาธิบดี ได้ลงนามในวันที่ ๑ สิงหาคม ได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันกันที่ชิโมดะ (Shimoda) ในวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๕๕ (พ.ศ. ๒๓๙๘) และประกาศสนธิสัญญา นี้ในวันที่ ๒๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๘๕๕ (พ.ศ. ๒๓๙๘) วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๘๕๕ เวลา ๑๖.๐๐ น. เทาเชนค์ แฮร์ส ได้ผ่านทุนบนสันดอนของ

(๑๔)

นิวยอร์กถึงบ้าน โดยเดินทางมาจากเกาะปีนังในช่องแคบมะละกาไกลโพ้น
ภายหลังการเดินทางกว่า ๒ เดือน

ถึงตอนนั้น การแต่งตั้งผู้แทนของอเมริกาประจำประเทศญี่ปุ่นมีอยู่ใน
ระเบียบแล้ว สนธิสัญญาของเปอร์รี (ทำสัญญาวันที่ ๓๑ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๕๔
พ.ศ. ๒๓๙๗) กล่าวไว้แจ่มชัด (ในมาตรา ๑๑) ดังนี้:

“รัฐบาลของสหรัฐจะตั้งกงสุลหรือตัวแทนประจำให้อยู่ในชิโมดะ
ณ เวลาใดเวลาหนึ่งภายหลังกำหนด ๑๘ เดือนไปแล้ว นับตั้งแต่วันที่ได้
ลงนามในสนธิสัญญานี้ โดยมีเงื่อนไขว่า รัฐบาลของทั้งสองประเทศเห็น
ความจำเป็นที่ต้องจัดให้เหมือนกัน”

ประธานาธิบดีคงจะได้ปรึกษากับผู้บังคับการเปอร์รีในเรื่องบุคคล
ที่เหมาะสมที่สุดอย่างไรไม่ข้อสงสัย และเขามีหลักฐานเป็นทางการ
แสดงว่าผู้บังคับการเปอร์รีเป็นผู้หนึ่งในบรรดาคนที่สนับสนุนแฮร์ริสให้ได้
ตำแหน่งนั้น

ข้ออ้างในการขอรับการพิจารณาของ เทาเซนต์ แฮร์ริสันเด่นและเป็นที่
เชื่อถือจริงๆ เขาได้ลาออกจากตำแหน่งประธานสมาคมการศึกษาของนครนิวยอร์ก
ในวันที่ ๒๖ มกราคม ค.ศ. ๑๘๔๘ (พ.ศ. ๒๓๙๑) ใน ค.ศ. ๑๘๔๘ (พ.ศ.
๒๓๙๒) เขาแล่นเรือจากนิวยอร์กและเดินทางรอบแหลมฮอร์น (Cape Horn)
ถึงแคลิฟอร์เนีย เขาไปในฐานะผู้จัดการสินค้า (supercargo) ของเรือสินค้า
ของเขาเอง หลังจากนั้นเขาเริ่มท่องเที่ยวค้าขายไปนอกประเทศจากเมืองท่า
แห่งหนึ่งไปยังเมืองท่าอีกแห่งหนึ่ง เป็นการเดินทางในระยะเวลาจนถึง ๖ ปี
 และได้ชักนำเขาให้มาติดต่อใกล้ชิดกับชนเชื้อชาติต่าง ๆ หลายเผ่าพันธุ์ ของ
ทะเลใต้และเอเชีย ในระหว่างการเดินทางหลายครั้งนั้น เขาได้แวะเยือน

เกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรแปซิฟิกหลายเกาะ รวมทั้งแหลมหลายต่อหลายแห่ง บนแผ่นดินใหญ่ของทวีปอันเก่าแก่ที่สุด เขาได้ไปเยือนนิวซีแลนด์และฟิลิปปินส์ที่ไกลออกไปอีก เขาได้ข้ามทะเลจีน เขาพำนักและดำเนินกิจการในประเทศจีนทั้งทางเหนือและทางใต้ ในเซี่ยงไฮ้ นิงโป กวางตุ้ง มาเก๊าและปักกิ่ง ในสิงคโปร์ ในลังกาและในอินเดีย

ข้อความเหล่านี้ดู ๆ ก็เหมือนจะไม่สำคัญนัก แต่มันกลายเป็นข้อเท็จจริงอันสำคัญเบื้องต้นเมื่อเราพิจารณาถึงความสำคัญอันแท้จริงที่เกี่ยวเนื่องกับงานชิ้นสำคัญของผู้ที่เขากำลังจะทำต่อไป การท่องเที่ยวค้าขายจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ได้ให้การผูกมัดและการเตรียมอย่างละเอียดถี่ถ้วนแก่เขาเช่นเดียวกับเครื่องมือสำหรับการติดต่อสัมพันธ์ทางธุรกิจกับพวกญี่ปุ่น ในภายหลัง ช่วยเปิดโปงความรู้สึกตื้นตื้นใจหรือท่วงท่าอันลงมือจับ ซึ่งคนทั้งหลายจะต้องมีเมื่อต้องเผชิญหน้าอย่างกะทันหันกับอารยธรรมที่แตกต่างออกไป ตลอดจนทำทางและชนบทประเพณีที่แปลกประหลาด มันสอนให้เสรีใจกว้างและเห็นอกเห็นใจ และเหนือสิ่งอื่นใดคือสอนให้เขาอดทน เพราะความอดทนเป็นรากฐานอันสูงส่งและที่สุดซึ่งจะนำผลสำเร็จทุกประการมาใช้ในการติดต่อกับชาวตะวันออก สุดท้ายมันได้ให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตและจิตใจของทางตะวันออกซึ่งถึงแม้เขาจะได้อ่านหนังสือต่าง ๆ ที่เลือกสรรอย่างดีแล้ว เป็นระยะเวลายาวนานเพียงใดก็ไม่อาจจะได้รับความรู้ดังกล่าวนี้ได้

ขออีกที่ เรากล่าวได้ว่าคุณสมบัติเหล่านี้ของเทนาเซนดะ แฮร์ริส เป็นคุณสมบัติที่ไม่มีใครในชาติใดหนึ่งในสหรัฐในปี ค.ศ. ๑๘๕๕ (พ.ศ. ๒๓๙๘) จะเหมือน สนธิสัญญาของเปอร์รี ไม่ใช่ข้อตกลงทางการค้า แต่เป็นเพียงสนธิสัญญา "Wood and Water Treaty" และมีเงื่อนไขสำหรับการแต่งตั้ง

(๑๖)

กงสุลหรือตัวแทน (ดังที่เราได้เห็นแล้ว) พวกเพื่อน ๆ ของแฮร์ริสพากัน
สนับสนุนข้อเสนอที่เด่นเป็นพิเศษจริง ๆ ของเขาในการขอรับตำแหน่งนั้น
วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๑๘๕๕ (พ.ศ. ๒๓๙๘) ภายหลังที่เขาเดินทางมาถึง
นิวยอร์กเป็นเวลาเพียง ๔ วัน พลเมืองชั้นนำของนิวยอร์ก ๘ คนได้เขียน
และลงนามในจดหมายฉบับต่อไปนี้* ส่งถึงประธานาธิบดีสหรัฐ^(๑)

ฯลฯ

* จดหมายฉบับนี้เสนอแนะให้แต่งตั้ง เทาแซนด์ แฮร์ริส เป็นกงสุลที่ญี่ปุ่น ผู้ลงนามใน
จดหมายคือ บริษัทบราวน์ บราวเซอร์, เซอร์แมน เจ. เวคฟิลด์, ไอแซค เทาแซนด์,
สกายเลอ ลิฟวิงสโตน, อาร์. วิกเชอร์, จอห์น เจ. ชิลโด, จอห์น รอมิน บรอดเฮด,
และ ซี. คัมเบลล์, ลอเรนซ์

โดยเฉพาะนายจอห์น บรอดเฮด นั้นเป็นคณบดีที่ประธานาธิบดีเพียร์ซได้เสนอ
ชื่อให้เป็นกงสุลที่ญี่ปุ่น ความต้อจากนั้นก็ทราบว่า ในคราวนั้น เทาแซนด์ แฮร์ริส ได้ไป
ยังกรุงวอชิงตันและได้มีโอกาสสนทนาวินิจฉัยกับประธานาธิบดีเพียร์ซหลายครั้ง และ
ได้เขียนจดหมายถึงประธานาธิบดีอย่างตรงไปตรงมาและประทับใจฉบับหนึ่งลงวันที่
๔ สิงหาคม ค.ศ. ๑๘๕๕ แสดงความประสงค์ว่าต้องการจะรับใช้บ้านเมือง ณ ประเทศ
ญี่ปุ่นด้วยความเข้มแข็ง ซึ่งในที่สุด เทาแซนด์ แฮร์ริส ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกงสุล
ประจำประเทศญี่ปุ่นสมประสงค์ เขาได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างได้ผล และลาออกจาก
ตำแหน่งเมื่อ ค.ศ. ๑๘๖๑ - ผู้แปล

(๑) บั๊กเอกสารของสำนักงาน Bureau of Appointments, วอชิงตัน ดี.ซี.

บันทึกรายวันของเทาเซนต์ แฮร์ริส

นางนันทา วรเนติวงศ์ ศ.บ. (โบราณคดี) แปลจาก

THE COMPLETE JOURNAL OF TOWNSEND HARRIS, FIRST AMERICAN
CONSUL AND MINISTER TO JAPAN. P. 25-26, 68-69, 79-163, 565-570.

ฉบับพิมพ์ของบริษัท Charles E. Tuttle พิมพ์ที่ประเทศญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๕๐๒

หน้า ๒๕ - ๒๖

๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๕๔ (ค.ศ. ๑๘๕๕)

ระหว่างเดือนเดียวกัน ท่านประจักษ์ได้กรุณาไว้วางใจ
ข้าพเจ้า ให้ทำสนธิสัญญาทางการค้ากับอาณาจักรสยาม (๑๐) เรื่องนาย

(๑๐) ข้าวงรีแรมเทาเซนต์ แฮร์ริส ได้รับมอบหมายเพิ่มเติม
โดยจดหมายฉบับหนึ่งจากกรมศุลกากรและ นาย (W.L.
Marcy) เขียนทั่วซังกัน ลงวันที่ ๖ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๔ (ค.ศ. ๑๘๕๕)
L.&P., เล่ม ๑ เลขที่ ๑๕ เขาได้รับแจ้งว่า เขาจะต้องไปเยือนประเทศ
สยามเพื่อเจรจาทำสนธิสัญญา และได้รับการรับรองให้ไปจนถึงต้นโคยด่วน
ที่สุด เพื่อจัดการส่งทำงานให้ทันท่วงที จดหมายค่อนข้างน่าสนใจที่สุดได้แก่
บัลลังก์มณฑล มีความว่า

“ข้าพเจ้าขอแนะนำว่า ไม่ควรพูดอะไรเลยเกี่ยวกับการเจรจาเรื่องประ-
เทศสยาม ถ้าหากเปิดเผยอาจมีอุปสรรคเข้ามาขวางทางก็เป็นได้”

เราเห็นแล้วว่า (ในคำนำ) ได้มีการเก็บรักษาเรื่องนี้เป็นความลับ
ดีเพียงไร เทาเซนต์ แฮร์ริส ได้บอกเรื่องนี้แก่ นายเอส. คริงเกอร์
(S. Drinker) โดยทางจดหมายฉบับลงวันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๔
(ค.ศ. ๑๘๕๕) สำหรับจดหมายที่เขียนจากกวางตุ้ง ประเทศจีน ลงวันที่ ๓
ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๕๔ นายคริงเกอร์อยู่ในฐานะพร้อมที่จะกล่าวแก่แฮร์ริสว่า

“ความลับของท่านเกี่ยวกับคณะทูตของท่านไปประเทศสยามนั้น ก่อน
ข้างจะนำเข้าไป เพราะท่านพูดว่าท่านไม่ปรารถนาที่จะให้ลัทธิไปถึงประเทศจีน”

อนึ่ง ดูเหมือนไม่มีการจัดทำช้อยกเว้นขึ้นไว้เพื่อเป็นมาตรการเกี่ยวกับการรักษาความลับนี้ เพราะเทนาซันด์ แฮร์สเองนั้น ทั้งๆ ที่รัฐมนตรีมาร์ชได้สั่งกำชับไว้แล้ว ภายใน ๑๐ วันเท่านั้นเขาก็ได้วางใจบอกความลับนี้แก่นายคิงเกอร์สหายสนิท ดังนั้นคนอื่น ๆ อีกหลายคน (อย่างน้อยก็ “๒ หรือ ๓ คน” ที่ได้ทราบจากนายคิงเกอร์อีกทีหนึ่ง) ก็ได้วางใจบอกมิตรสหายของเขาในประเทศจีนเหมือนกัน

หนังสือให้ “อำนาจเต็ม” แก่เทนาซันด์ แฮร์ส เพื่อตกลงทำสัญญาทางการค้ากับประเทศสยามและประเทศญี่ปุ่น ลงนามโดยประธานาธิบดีแฟรงกลิน เพียร์ซ (Franklin Pierce) และเนบิวต์ เลียม แอด. มาร์ช รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ เมื่อวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๘ (ค.ศ. ๑๘๕๕) หนังสือเดินทางพิเศษได้รับรองนามโดยรัฐมนตรี มาร์ช เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๘ (ฉบับเดิมของหนังสือสำคัญทั้ง ๓ ฉบับอยู่ที่วิทยาลัยแห่งครีนิวยอร์ก ไบรลด์ L. & P. เล่ม ๑ เลขที่ ๑๔ คิว) สำนัของประธานาธิบดีถึงพระเจ้าแผ่นดินสยามและองค์พระจักรพรรดิญี่ปุ่น รัฐมนตรี มาร์ชลงนามกำกับข้างใต้) เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๘ (ดู L. & P. เล่ม ๒ เลขที่ ๑๔ และ ๑๕) เลขสารทง ๕ ฉบับนี้ส่งมาให้เทนาซันด์ แฮร์ส โดยสอดมาในจดหมายคำสั่งของรัฐมนตรี มาร์ช เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๘ (ค.ศ. ๑๘๕๕) และส่งเขาไว้

ข้อที่ ๑ ให้ปรับปรุงแก้ไขสนธิสัญญาที่มีอยู่กับประเทศสยาม รวมทั้งสนธิสัญญาเอกมินต์ โรเบิร์ต ได้ทำไว้เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๔๖ (ค.ศ. ๑๘๐๓) คิว และ

ข้อที่ ๒ ให้ทำให้แน่ใจว่า นับจากนี้ไป บรรดามิชชันนารีอเมริกันจะรอดพ้นจากการถูกรบกวนรังแก (ดูจดหมายราชการ ฉบับหมายเลข ๑ จากกระทรวงการต่างประเทศ: L. & P. เล่ม ๒ เลขที่ ๑๖).

บาลีสเตียได้ประสบความล้มเหลวมาแล้วในปี พ.ศ. ๒๓๕๔ (ค.ศ. ๑๘๕๑) (๑๑)

รัฐและกรมการทหารเรือได้จัดเตรียมเรือขึ้นไว้เรียบร้อยแล้ว เรือฟรีเกตชื่อซาน จาซินโต (San Jacinto) จะแวะที่บีนัง อันเป็นที่ซึ่งข้าพเจ้าประสงค์จะลงเรือเดินทางต่อไปโดยทางบก แล้วพาข้าพเจ้าไปยังประเทศสยาม และจากนั้นก็พาข้าพเจ้าไปยังประเทศญี่ปุ่นต่อไป . . .

หน้า ๖๘-๖๙

วันจันทร์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖)

เรือกลไฟนอร์นา (Norna) กับเรือเมดลวงบลูจากประเทศ-

- (๑๑) โจเซฟ บาลีสเตีย แห่งแมสซาชูเซตส์ ได้รับเสนอชื่อสำหรับเลือกตั้งเป็นกงสุลสหรัฐอเมริกาประจำเกาะเรอเล เกะเบินเค็ง ทะเลมาลาแกน (Malagan sea) เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๓๕๖ อ้างถึงคณะกรรมการพาณิชย์ซึ่งได้รับแต่งตั้งเมื่อ ๑๐ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๑๘ (Hasse, Index, pt. 3, หน้า ๑๗๒๐)

เขาได้รับเสนอชื่อเพื่อเลือกตั้งเป็นกงสุลสหรัฐอเมริกาประจำสิงคโปร์ เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๕๖ (ค.ศ. ๑๘๓๖); อ้างถึงคณะกรรมการพาณิชย์ซึ่งได้รับแต่งตั้งเมื่อ ๘ กรกฎาคม (ค.ศ. ๑๘๓๖) เขาทำงานในฐานะนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๕๖ จนถึง ๒๓๖๕ (ค.ศ. ๑๘๔๒) (ซ้ำ หน้า ๑๗๑๒)

ตั้งแต่วันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๕๒ (ค.ศ. ๑๘๔๘) ถึงวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๕๔ (ค.ศ. ๑๘๔๒) เขาทำงานในฐานะข้าหลวงพิเศษของสหรัฐอเมริกาประจำโคชินไชน่า รายงานของนายบาลีสเตียถึงรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ เรื่องความล้มเหลวในการตกลงทำสนธิสัญญาทางการค้ากับประเทศสยาม พบอยู่ใน ๓๒-๑. Ex. Doc; หมายเลข ๓๘-ในหนังสือเป็นคอน ๆ หมายเลข ๖๑๘-รายงานพร้อมทั้งเอกสารที่กำกับมาด้วยมีจำนวน ๑๒๕ หน้า.

อังกฤษ เดินทางมาถึงที่นั่นในวันนี้ นายแฮรี เอส. ปาร์ค^(๗๑)กงสุลอังกฤษ ประจำเมืองไเอ้หมิงประเทศจีนและภรรยาโดยสารมาในเรือธนอร์นำด้วย นายปาร์คเป็นผู้ถือสนธิสัญญากับประเทศสยามซึ่งลงสัตยาบันแล้ว และ จะเดินทางจากสิงคโปร์ต่อไปยังกรุงเทพฯ เพื่อจุดประสงค์ในการแลกเปลี่ยนสัตยาบัน

นายปาร์คเป็นเลขานุการส่วนตัวของเซอร์ยอน เบาริง เมื่อเซอร์

- (๗๑) เซอร์ แฮรี สมิธ ปาร์ค ค.ศ. ๑๘๒๔-๘๕ เป็นคนหนึ่งในบรรดาผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์กับตะวันตก เขา เป็นนักสำรวจคนเล็ก ๆ เขาออกเดินทางไปมาค้า ประเทศจีน เพื่อไปอยู่กับญาติซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องของเขา เขาได้เป็นเป็นครูของบาทหลวงชาร์ล (คาร์ล) กูดสลาฟ นักสอนศาสนาผู้รื้อเสี้ยนของประเทศจีน คอคเคอร์ กูดสลาฟ ใช้เวลาสองทศวรรษเดินทางท่องเที่ยวไปในประเทศจีน และประเทศเกาหลี เขาเป็นคนหนึ่งในบรรดาชาวต่างประเทศ ๒-๓ คน ซึ่งผู้มองจีนได้ เขาได้สอนภาษาจีนแก่ชาวอังกฤษ ซึ่งทำให้เขาประสบความสำเร็จด้วยเช่นกัน และการรู้ภาษาจีนนี้ รวมทั้งความคุ้นเคยใกล้ชิดกับสังคมต่าง ๆ ของจีน นับว่ามีประโยชน์อย่างยิ่งแก่บรรดาบุคคลสำคัญ ๆ ซึ่งเขาได้ทำงานอยู่ได้บังคับบัญชาอย่าง ได้ผลดีทุกประการ บรรดาคนสำคัญเหล่านั้นได้แก่ เซอร์ เฮนรี พอตทิงเจอร์ (Sir Henry Pottinger) เซอร์ รัทเธอร์ฟอร์ด อัลคอค (Sir Rutherford Alcock) ลอร์ด เอลกิน (Lord Elgin) และคินคาร์ดิน (Kincardine) เป็นต้น ใน พ.ศ. ๒๓๖๘ (ค.ศ. ๑๘๔๕) นายปาร์คได้เป็นเลขานุการของ คณะทูตซึ่งเดินทางมาประเทศสยาม โดยมี เซอร์ ยอน เบาริง เป็นหัวหน้า คณะ และในปี พ.ศ. ๒๔๐๘ (ค.ศ. ๑๘๖๕) เขาได้เป็นข้าหลวง (Minister) ประจำประเทศญี่ปุ่นสืบต่อจาก เซอร์ รัทเธอร์ฟอร์ด อัลคอค หนังสือเรื่อง “ชีวิตของเซอร์ แฮรี เอส. ปาร์ค” (Life of Sir Harry S. Parkes) เล่ม ที่ห้าที่สุดและเชื่อถือได้คือเล่มที่สแตนเลย์ เลน-พูล และคิกกินส์ (Stanley Lane-Poole and Dickins) ลอนดอน จัดพิมพ์ เมื่อ ค.ศ. ๑๘๘๔.

ยอน^(๗๒) เป็นทูตมาเจรจาทำสนธิสัญญานี้ เซอร์ ยอน ได้มีโอกาสเข้าเฝ้ากราบบังคมทูลทูลหน้าพระที่นั่งพระเจ้าแผ่นดินสยาม อย่างเป็นทางการ

(๗๒) เซอร์ ยอน เบาริง ค.ศ. ๑๘๕๒ - ๑๘๘๒ เป็นอีกผู้หนึ่งในสายโซ่ของความมหัศจรรย์อันไม่สิ้นสุด และเป็นคนหนึ่ง ในบรรดารัฐบาลผู้ชำนาญการที่มีความสามารถสูง อุตุน มีกำลังแข็งแรง และซื่อสัตย์ ซึ่งดูเหมือนประเทศอังกฤษจะมีไว้คอยรับใช้และพร้อมเสมอที่จะรับมอบหมายให้ปฏิบัติงานได้ไม่ว่าที่ประเทศอังกฤษเองหรือที่ต่างประเทศ ไม่ต้องสงสัยเลยที่ประวัติศาสตร์การขยายอิทธิพลของอังกฤษไปในตะวันออกไกล จะต้องรวมเรื่องราวชีวิตของบุคคลที่เป็นผู้แทนของประเทศอังกฤษประจำภูมิภาคนั้นไว้ด้วย ไม่ว่าจะเป็นกงสุล ข้าราชการ ผู้แทนขงมีอำนาจเต็ม ผู้อำนวยความสะดวกใหญ่ทางการค้า ผู้สำเร็จราชการ หรือนักสอนศาสนาก็ตาม

เซอร์ ยอน เป็นนักภาษาศาสตร์ เป็นคนใจบุญ เป็นเลขาธิการหลายภาษา (ในชั้นเดียวกับกับเบซโซเลียต) เป็นกวี เป็นนักปราชญ์ เป็นวีรบุรุษ เป็นนักบัญชี และเป็นนักเขียนที่ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับสาขาวิชาต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วทั้งหมดไว้เป็นจำนวนมาหลายเล่ม มีจดหมายอีกหนึ่งที่เขาเขียนถึงนายเพาเรนซ์ แฮริส ผลงานที่โดดเด่นเกี่ยวกับเรื่องและเหตุการณ์ของเขามาประเทศไทย คือเรื่อง "The Kingdom and People of Siam, with a narrative of the Mission to that Country in 1855, ๒ เล่ม ขนาด ๘ หน้ายก พิมพ์ในลอนดอน ปี ค.ศ. ๑๘๕๖ หนังสือนี้ถึงความกว้างขวางแจ่มกระจ่างมาก ถึงแม้ว่าจะพิมพ์มานานแล้ว ก็ยังเป็นหนังสือเรื่องหนึ่งในบรรดาหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทย ซึ่งอยู่ในระดับมาตรฐาน

สนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้าระหว่างประเทศอังกฤษและประเทศสยาม ทำขึ้นที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน พ.ศ. ๒๓๙๘ (ค.ศ. ๑๘๕๕) และมีผลบังคับใช้ในวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๙๘ (ค.ศ. ๑๘๕๖) เซอร์ แฮรี ปาร์ค (ซึ่งต่อมาได้เป็นกงสุล) เป็นผู้นำสนธิสัญญาดังกล่าวกลับไปประเทศอังกฤษ และได้นำสัญญาฉบับที่ลงสัตยาบันกลับมาสู่กรุงเทพฯ ในระยะนั้น (L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๒๖, ๓๐, ๓๑, ๓๒).

ถึง ๖ ครั้ง และพระองค์ประทับรับฟังอย่างเปิดเผย ไม่ต้องมีทหารคอย
เฝ้าคุ้มกัน คนไทยทำอาหารคั่วที่เดียว และบ้านเรือนก็สะควกสบาย
น่าอยู่

หน้า ๗๘ — หน้า ๑๖๓

วันอาทิตย์ที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๑๒) เรือซาน
จาซินโตออกเดินทางไปกรุงเทพฯ เมื่อเวลา ๑๕ นาฬิกา อากาศสดชื่น
อากาศดีตลอดทุกวันเรือมา กลิ่นหอมสบขริงๆ ตลอดทาง มีเกาะเล็กๆ
เกาะหนึ่งอยู่ใกล้เกาะนเลปันหัง มีรูปร่างงามเต็มไปหมด เรือผ่านเกาะ
เวย์ (Pulo Way) ก่อนเที่ยงคืน มีผู้คนจำนวนมากในอ่าวไทย น้ำสีฟ้า
ลึกเพียง ๑๖ ฟาธอมเท่านั้น

วันอาทิตย์ที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๑๒) เรือออก
ทอดสมอที่สันดอนของมหาเจษฎริยา เมื่อเวลา ๑๑.๓๐ น. ในน้ำลึก
๖ ฟาธอม^(๔๔) เราสามารถมองเห็นยอดต้นไม้บนฝั่งได้ทีเดียว

เรือกลไฟของบริษัทออนเนอร์เบต ชื่อโอเคนเด็นต์ (Auckland)

(๔๔) ในหนังสือ ฟังก์เว (Funkwei) ของ วิตทาม ๑๕๐ กล่าวว่า ในจดหมาย
ที่นายเทาเซนต์ แฮร์ริส เขียนบนเรือซาน จาซินโต ถึงบาทหลวงสตีเวน
แมททูน ในวันเดียวกันนั้น (L.B., เล่ม ๑ หน้า ๘) ว่าเรือ “จอดทอดสมอ
ที่เวลาประมาณ ๑๔ นาฬิกา คงจะจำได้ว่า เมื่อเปเรอ์ไปถึงแหลมเดอกัล
(Point-de-Galle) ในระหว่างเดินทางไปญี่ปุ่น เขาได้เขียนสาส์นฉบับ
หนึ่ง ถึงพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งประเทศสยาม (ลงวันที่
๑๔ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๕๓) และว่า เนื่องจากเขาได้รับคอบด้วยพระราชาธิบาย
ไมตรี และได้ข่าวส่วนตัวอื่นๆ อีก “เขาคงจะได้ไปประเทศสยาม ถ้าไม่มี
ปัญหายุ่งยากมาขัดขวาง” (Perry Narrative, ๑๓-๒ H. Ex. Doc.,
หมายเลข ๔๗, เล่ม ๑ หน้า ๑๒๒).

จอกอยู่ที่นี่ นายปาร์คซึ่งยังไม่เสร็จงานของเขากับคนไทยก็อยู่ที่นี้ด้วย
ข้าพเจ้าเกรงว่าการที่เขาอยู่ที่นี่ อาจทำให้ข้าพเจ้าต้องล่าช้า

ได้เขียนจดหมายฉบับหนึ่งถึงเสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศ^(๕๐)
แจ้งเรื่องการมาถึงของข้าพเจ้า และขอเรือหลายลำกับของอื่น ๆ ทั้ง
เขียนจดหมายถึงนายแมททูนมิชชันนารีอเมริกัน ซึ่งพำนักอยู่ที่กรุงเทพฯ
ขอให้เขามาหาข้าพเจ้า เพราะข้าพเจ้าประสงค์จะให้เขาเป็นล่ามของ

(๕๐) ข้อของเสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศ ปาร์คในสนธิสัญญาที่ทำกันต่อมา โดย
นายเทาเซนต์ แฮร์ริส ว่า ข้าพเจ้าพระบรมวงศานุวงศ์พระคลัง
สองคำท้ายนี้หมายความว่า "เสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศ"
จดหมายของนายเทาเซนต์ แฮร์ริส ลงว่า "สถานทูตสหรัฐอเมริกาประจำ
ประเทศสยาม เรือฟรีเกอร์ของสหรัฐอเมริกาชื่อซาน จาซินโต ทอดสมออยู่
ณ นอกแม่น้ำเจ้าพระยา (วันอาทิตย์) ที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ.
๑๘๑๒)" L.B. เดม ๑ หน้า ๕๐ จดหมายราชการ หมายเลข ๑
เพื่อเป็นการเพิ่มเติมลงอยู่ในเนื้อหาที่นายเทาเซนต์ แฮร์ริส แสดงความ
ปรารถนาของเขาที่จะส่งสัตว์ของประเภทยาวิธ ซึ่งเขาเป็นผู้ต่อมา เขาได้ให้
รายชื่อและตำแหน่งของนกกลิ้ง ๆ หะร่วนเป็นคดของเขา กับขอให้
อำนวยความสะดวกในการขนส่งสัตว์หัตถ์อันขนาดใหญ่ ๆ จำนวนหนึ่ง และ
วางใจว่า บาทหลวงแมททูนจะได้รับความสะดวกทุกประการ ในการที่จะเดิน
ทางมาถึงเรือซาน จาซินโต ได้โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้

ในการเซ็นชื่อในจดหมายนี้ เทาเซนต์ แฮร์ริส ได้บอกว่าตัวเขาเองเป็น
"ทุกผู้มีอำนาจเต็มของสหรัฐอเมริกา มาถึงประเทศสยามและเป็นกงสุลใหญ่
อเมริกันประจำจักรวรรดิญี่ปุ่น"

เทาเซนต์ แฮร์ริส ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของชาวอเมริกัน ๒ คน
ซึ่งได้เป็นทูตมาประเทศสยามก่อนเขา คือ นายเอดมันด์ โรเบิร์ต และ
นายโจเซฟ บาลสตัน และเขาได้เริ่มปรับตัวให้แวดล้อมด้วยความโอ้อ่า
มพิธีรีตอง และภูมิฐานทันที ซึ่งทำให้มันหนักมากเป็นที่เชื่อถือในทุกแห่ง
โดยเฉพาะในตะวันออกไกล.

ข้าพเจ้า^(๕๑) ข้าพเจ้าส่งจดหมายฉบับหนึ่งจากบาทหลวงโลเวรา (Rev. Mr. Lowera) แห่งนิวยอร์กไปให้เขา ขอให้เขาช่วยเหลือข้าพเจ้า^(๕๒)

(๕๑) บาทหลวงสค์เวน แมททูน มิชชันนารีเพรสไบทีเรียนอเมริกัน พำนักอยู่ที่กรุงเทพฯ เป็นเวลานาน เขาเป็นผู้ที่มีความสำคัญแก่เทเชนค์ แฮร์ริส และฉันเราจะได้อ่านเรื่องเกี่ยวกับเขามากมาย ดังที่เราคัดลอกหนังสือมาจากจดหมายที่อาจถึงในเนื้อเรื่อง (L.B., เล่ม ๑ หน้า ๘) ดังนี้

“ข้าพเจ้าร้อนใจที่สุด ใฝ่ใจในความช่วยเหลืออันมีค่าของท่าน ไม่แต่เพียงให้เป็นล้าแก่ท่าน แต่ขอให้เป็นที่ปรึกษาของข้าพเจ้าในทุก ๆ สิ่งด้วยกัน เนื่องจากท่านได้พำนักอยู่ที่นี่มานานและมีความรู้เรื่องสาธารณชน ท่านจึงเป็นผู้ที่เหมาะสมอย่างยิ่ง . . . แทนอนทเลอี ข้าพเจ้าจะจ่ายเงินค่าใช้จ่ายของท่านทั้งหมด สำหรับคนเรือและอื่น ๆ รวมทั้งค่าอุปการะของท่านด้วย

บรรดาสมาชิกของชุมชนอเมริกันได้ไปเยี่ยมบ้านของท่านแมททูน เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๑๒) และเขาได้บรรยายไว้ในหนังสือแฟงค์เว (Fankwei) หน้า ๒๑๕-๒๒๐.

(๕๒) ท่านผู้นี้คือสมาชิกสภาสูง วอลเทอร์ โลว์รี (Walter Lowrie) เกิดในเอเดนเบิร์ก สกอตแลนด์ เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ค.ศ. ๑๗๙๔ ถึงแก่กรรมในนิวยอร์ก ในวันที่ ๑๕ ธันวาคม ค.ศ. ๑๘๖๔ ศพของเขาถูกฝังอยู่ที่สุสานอเมริกัน อันเป็นที่ฝังศพของนักบวชคาทอลิก แต่กลับมาเล่นการเมืองแทน เขาประสบความสำเร็จได้เป็นสมาชิกสภาสูงในแพนซิลวาเนีย สมาชิกสภาสูงสหรัฐ และเป็นเลขาธิการของสภาเนต (สภาสูง) การฝึกฝนครั้งแรกเริ่มของเขา กับหนังสือที่เขียนไปทางศาสนาอย่างแรงกล้า ได้ชักนำเขาเข้าสู่งานของคณะมิชชันนารีที่ต่างประเทศ และในปี ค.ศ. ๑๘๓๖ เขาได้รับเลือกให้เป็นเลขาธิการฝ่ายบริหารของสมาคมมิชชันนารีต่างประเทศตะวันตก ซึ่งต่อมารู้จักกันในฐานะเป็นคณะกรรมการเพรสไบทีเรียนต่างประเทศตะวันตก เขาดำรงตำแหน่งมากกว่า ๓๐ ปี และด้วยเหตุที่เขาเป็นเลขาธิการของคณะกรรมการเพรสไบทีเรียน เขาจึงได้ฝากฝังนายเทเชนค์ แฮร์ริส แก่นายแมททูน มิชชันนารีเพรสไบทีเรียนในประเทศสยาม

จดหมายแนะนำฝากฝังเทเชนค์ แฮร์ริส ผู้ซึ่งถึงแก่กรรมแล้วกับนายโลว์รีเป็นส่วนตัว เป็นจดหมายที่ “ขบถอย่างสูง” และแนะนำฝากฝังอย่างฉันทันทีไม่ควรรอช้าใจจริง จดหมายลงว่า เขียนที่สำนักมิชชัน (Mission House) นิวยอร์ก วันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๕๘ (ค.ศ. ๑๘๑๕) (L.B., เล่ม ๑ หน้า ๘).

กัปตันและผู้กำกับสินค้า (Supra Cargo) ของเรืออเมริกันชื่อเรือ
อีโนขึ้นมาบนเรือ เรืออีโนได้บรรทุกข้าวจากที่นี่ไปประเทศจีน และ
ออกเดินทางวันนั้น นายสโตนแห่งบริษัทคิง แอนด์ โค (King & Co.) มา
บนเรือด้วยเหมือนกัน เขากล่าวว่า พระเจ้าแผ่นดินทรงห้ามนำข้าว
และเกลือบรรทุกออกนอกประเทศ ข้าพเจ้าได้ส่งจดหมายหลายฉบับกับ
หีบห่อไปยังกรุงเทพฯ โดยฝากนายสโตนไป ข้าพเจ้าฝากจดหมายถึง
เสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศด้วย และปรารถนาให้นายสโตนนำจดหมาย
นั้นไปให้ผู้สำเร็จราชการปากน้ำ และให้นำมันขึ้นไปยังกรุงเทพฯ ถ้า
หากผู้สำเร็จราชการปากน้ำต้องการให้เขาค้าง (เช่นนั้น) แต่ให้เอาใจใส่ให้
เข้าใจให้ซึ่งถึงความต้องการของผู้สำเร็จราชการก่อนที่จะจะนำจดหมาย
นั้นไปจากปากน้ำ

ปลาเข็ม (Gar fish) มีชุกชุมและตัวใหญ่มาก นกนางนวลสวย
งาม แล้วยังมีเหยี่ยวขนาดเล็กที่เรียกว่าวีล (Weel) ด้วยเหมือนกัน ขณะนี้
มองไปเห็นอาคารของสถานีประมง

นาวาโท ดรอก (Commander Drought) แห่งเรือโอคแลนด์มา
บนเรือ เขาไม่สามารถยิงลูกทำความเคารพท่านผู้บังคับการเรือได้
เพราะเขามีปืนเพียง ๖ กระบอก และเรือที่มีปืนเพียง ๖ กระบอกหรือ
ต่ำกว่านั้นมิได้รับอนุญาตให้ยิงลูกได้ เรืออีโนออกเดินทางเย็นวันนั้น
คืนนี้อากาศก็เหลือเกิน ลมบกพัดมาสดชื่นมาก อุณหภูมิ ๘๕ องศา

วันจันทร์ที่ ๑๔ เมษายน พ.ศ. ๒๓๙๙ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ผู้บังคับ
การเรือและกัปตันเบลล์ ไปเยี่ยมตอบนาวาโท ดรอก แห่งเรือโอคแลนด์
นายริชาร์ดแห่งเรือสำรวจสปาร์ตัน (Surveying Schooner Spartan) ได้
ขึ้นมาบนเรือ และได้กรุณาสัญญาว่าจะส่งสำเนาเรื่องสนธิสัญญาของนาย-

พลเรือเซอร์ลิงกับญี่ปุ่น^(๕๓) ที่เขามียูมาให้ข้าพเจ้า

ส่วนเรื่องต่อไปของบันทึกรายวันเรียงไปตามลำดับ โปรดดู
บันทึกรายวันบทที่ ๒ ต่อไป

บันทึกรายวันบทที่ ๒

เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖)

สิ้นสุดวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖)

วันอังคารที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) บนเรือ

- (๕๓) เซอร์ เจมส์ สเตอร์ลิง ("ส่วน พลเรือตรี และผู้บัญชาการกองเรือของ
สมเด็จพระราชินีอังกฤษในอินเดียตะวันออกและภาคพื้นทะเลอินเดีย") ได้
ลงนามในอนุสัญญากับญี่ปุ่นที่เมืองนางาซากิ เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ค.ศ. ๑๘๕๔
อนุสัญญานี้ สมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย (ลอร์ด คาลาเรนดอน) ทรงให้สัตยาบัน
เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ค.ศ. ๑๘๕๕ และได้ทำการแลกเปลี่ยนสัตยาบันที่
เมืองนางาซากิ เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ค.ศ. ๑๘๕๕ อันในวันรุ่งขึ้นออกหา
บิชโฮ-โน-คามิ (Hotta, Bichu-no-Kami) ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี
ของญี่ปุ่น (ฮัทโมโตะ, ลอร์ด อ. นาโงสึเกะ น. ๑๓๗)

อนุสัญญานี้ทำเพื่อจุดประสงค์ในการ "กำหนดการยินยอมให้เรือของ
อังกฤษเข้าไปในท่าเรือของญี่ปุ่นได้" มีสำเนาฉบับสมบูรณ์ของสนธิสัญญา
นี้ใน L.B., เล่ม ๑ หน้า ๑๑๖-๑๑๗ และมีคำอธิบายของพลเรือโทสเตอร์ลิง
ถึงเรื่องมาครวต่าง ๆ ของสนธิสัญญา ในหน้า ๑๑๘-๑๑๙ หนังสือราชการจา
นุเบกษาของรัฐบาลฮ่องกง เช่นที่ วิกตอเรีย วันอาทิตย์ที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ.
๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๔) ได้พิมพ์เรื่องเดียวกัน กับมีภาคผนวก เรื่อง
"สำเนาของพระราชบัญญัติของอังกฤษเรื่องการให้สัตยาบัน" (L.&B., เล่ม
๒ หมายเลข ๒๒) หลักฐานที่ละเอียดมากกว่านี้ มีอยู่ในหนังสือชื่อ Perry
Narrative ๓๓-๒, H. Ex. Doc. หมายเลข ๕๑, เล่ม ๑ หน้า
๓๘๘-๔๕ และในหนังสือ The Progress of Japan ของ J.H. Gubbins,
ภาคผนวก ๓ หน้า ๒๑๒-๓๓.

ซาน จาซินโต นอกปากแม่น้ำเจ้าพระยา^(๕๔) เวลา ๕.๐๐ น. เรือกลไฟ
ลำเล็ก ๆ ของพระเจ้าแผ่นดินปรากฏในทะเลเห็นไกลลิบ และในไม่ช้าก็
มาจอดทอดสมอเคียงข้างเรือ เรือกลไฟลำนี้มีขนาด ๔๐ ตัน และมีเรือ
เล็กติดมาลำหนึ่ง เครื่องเรือหรือเครื่องจักรซึ่งมีความกดสูงนำมาจาก
สหรัฐอเมริกา ตัวเรือส่วนอื่นนอกนั้นทั้งหมดคนไทยเป็นผู้สร้างและ
ดำเนินการ เรือลำนี้มีชื่อว่าเรือสยามอรสมพล (The Siamese Steam
Fleet) ทอกเตอร์ แมททูน มาบนเรือ^(๕๕) ในขณะเดียวกับพระนายไวย
(น้องชายของอัครมหาเสนาบดี)^(๕๖) ผู้ซึ่งบอกเจ้าพระยาว่าพระเจ้าแผ่นดิน
ทรงส่งเขามาต้อนรับข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าได้ทราบในไม่ช้า^๕ ว่า อัครมหาเสนาบดีอยู่บนเรือและ
ใครจะมาเยี่ยมเรือน^๕ ถ้าหากจะมาเยี่ยมได้เป็นกวส่วนตัวหรือไม่เป็น
พิธีการ ได้ส่งเรือลำหนึ่งไปรับว่า อัครมหาเสนาบดีขึ้นมานบนเรือกับน้อง
ชายทั้ง ๔ คนของเขา กรณสนทนากันได้เล็กน้อย ข้าพเจ้าก็ได้ทราบว่า
บ้านที่เซอร์ ยอน เบาริง เคยพักเมื่อมากรุงเทพฯ นั้น ขณะนายเอช.
ปาร์ก ได้อาศัยอยู่ และว่าพวกเขาประสงค์จะให้ข้าพเจ้าส่งข้าราชการ ๒
นายขึ้นไปสำรวจตรวจดูบ้านหลังซึ่งได้เตรียมไว้ให้ข้าพเจ้าอยู่^๕ ว่าจะ
เหมาะสมกับข้าพเจ้าหรือไม่ หรือมิฉะนั้นข้าพเจ้าก็ต้องรออยู่ที่นั่นจนกว่า

(๕๔) ในต้นฉบับของเขา เทาเซนต์ แฮร์สได้กล่าวออกนอกไปจากจุดนี้ว่า “ส่วน
บันทึกประจำวันตั้งแต่วันที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๘ (ค.ศ. ๑๘๕๕) ไปรคดู
บันทึกประจำวันบทที่ ๑”

(๕๕) นายวูดได้บรรยายการเยือนครั้งนี้อย่างละเอียดในหนังสือของเขา หน้า
๑๕๑-๕๔ (op. cit. หน้า ๑๕๑-๕๔).

(๕๖) ความที่ปรากฏในสนธิสัญญาซึ่งต่อมาเทาเซนต์ แฮร์สได้ทำกับประเทศสยาม
ชื่อของอัครมหาเสนาบดี คือ จพลฯ เจ้าพระยาสุรวิงศ์ สมุหพระกลาโหม
สองคำสุดท้ายหมายถึง “อัครมหาเสนาบดี”

นายปาร์คจะย้ายไป สอบถามคุณแล้วข้าพเจ้าก็รู้ว่า บ้านหลังใหม่นั้นถึงแม้ว่าจะมีข้อบกพร่องอย่างมาก แต่ก็ยังเป็นบ้านหลังที่ดีที่สุกที่พวกเขาสามารถจัดให้ข้าพเจ้าได้จนกว่านายปาร์คจะย้ายไป ข้าพเจ้าก็ตัดสินใจว่าข้าพเจ้าจะไม่ส่งผู้ใดขึ้นไป เพราะจะทำให้ชักช้าเสียเวลามาก และข้าพเจ้าก็กระตือรือร้นที่สุดอยากรจะไปถึงกรุงเทพ ฯ ให้เร็วที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ ข้าพเจ้าจึงตัดสินใจจะพักอยู่ ณ บ้านซึ่งพวกเขาได้เตรียมไว้ให้ และจะย้ายไปอยู่บ้านอีกหลังหนึ่ง ซึ่งเป็นบ้านที่ดีกว่าในทันทีที่นายปาร์คได้ออกจากบ้านนั้นไป

ท่านเสนาบดีคิดว่า ข้าพเจ้าได้เตรียมตัวที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจการนี้ ตั้งนั้นอะไรก็ตามที่ข้าพเจ้าได้รับทราบจากเขา ขอให้ถือว่าเป็นการบังเอิญ อย่าถือว่าเขาคงใจจะมาแจ้งโดยตรง ข้าพเจ้าจับใจความได้ว่า พระเจ้าแผ่นดินทรงก่อนข้างจะไม่เอียงไม่สู้จะยกย่องคณะทุกของเร เพราะมิได้มาจากประมุขของประเทศ ฯลฯ ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงได้เขียนสาส์นไปถวายพระเจ้าแผ่นดินสยาม และพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองตามคำแนะนำของเขา (ดูสำเนาของสาส์นเหล่านี้) (๕๑)

(๕๑) สาส์นที่มิไปถวายพระเจ้าแผ่นดินสยามมีอยู่ในหนังสือ L.B., เล่ม ๑ หน้า ๑๕-๑๖ เทาแซนด์ แฮร์ส ได้ถวายพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองความประสงค์ของเขาที่จะถวายสาส์นของประธานาธิบดี แสดงความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้ทรงมีเมตตาแก่ชาวอเมริกันในประเทศสยาม และขอเข้าเฝ้าโดยเร็ว

สาส์นที่มิไปถวายพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สอง มีอยู่ในหนังสือ L.B., เล่ม ๑ หน้า ๑๖-๑๗ สาส์นฉบับนี้ไม่ยาวมากเหมือนฉบับที่มิไปถวายพระเจ้าแผ่นดินอื่นที่จริงกล่าวพาดพิงถึงพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองไว้อย่างเรียบ ๆ ในสาส์นอีกฉบับหนึ่งซึ่งมีข้อความสมบูรณ์มากกว่านี้

สนธิสัญญาที่เทาแซนด์ แฮร์ส ได้ทำกับประเทศสยาม ลงพระนามพระเจ้าแผ่นดินทั้งสองพระองค์ไว้ดังนี้ คือ

พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ที่หนึ่ง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สอง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว

ไต่ยงสลุค่านับรชของประเทศสยาม (ช้างเผือกอยู่บนพื้นสีแดง)
จำนวน ๒๑ น้ก (อัครมหา) เสนาบดขี่ชื่อพระกลาโหม ไม่ยอมรับการยง
สลุค่านับทัวเขา เพราะเขามีไค้มาบนเรื่อน้อย่างเป็นทางการ เขาตง
เรื่อและตรวจสอบทุก ๆ สิ่งอย่างละเอียกละออมาก และตงข้อสังเกทที่
สมควรและฉลาตสุขุม เขาเป็นบิดาแห่งนาวิไทย เพราะเขาไค้สร้างเรื่อ
แบบเรื่อยุโรปทุก ๆ ลำที่กรุงสยามมีอยู่

เขาบอกว่าข้าพเจ้าตองกราบบังคมทูลให้พระเจ้าแผ่นดินทรง
ทราบวามีความ บั้นจำนวนเท่าใด และเรื่อใหญ่ขนาดไหน ซึ่งคงจะ
ช่วยเปลี่ยนกระแสนพระราชมาริของพระองค์ไค้มากทีเดียว ข้าพเจ้ายง
หวังที่จะไค้สนธิสัญญาที่เป็นที่พอใจ และไม่มีการข่มขู่กับ

ชาวอเมริกัน ๒ คน ซึ่งตลงมากับเสนาบดขี่ ชื่อกัปตัน ดูวัลล์
(Captain Duvall) (๕๔) และนายปอร์ตเตอร์ (Mr. Porter) ทั้งสองคน
เพ็งมาจากประเทศจีน กัปตันดูวัลล์นำจดหมายแนะนำตัวข้าพเจ้าจาก

(๕๔) จดหมายจากชิโมดา (Shimoda) ตลงวันที่ ๔ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๔ ถึงนาย
อี.อี.ไรซ์ (E.E. Rice) ตัวแทนการค้าของสหรัฐอเมริกาที่ฮาโกดาเตะ
(Hakodate) เทาเซนต์ แฮวีส กล่าววว่า (L.B., เล่ม ๔ หน้า ๓๒)

“กัปตัน ดูวัลล์ เพื่อนของท่านดาบอย่างลึกกลับในบ้ำของประเทศสยาม
ที่ซึ่งเขาไปตามลำทองคำ เรื่อราวเกี่ยวกับความกล้าหาญของเขาขณะอยู่ใน
ตำแหน่งบังคับบัญชาเรื่อรบของสยามนั้นเป็นแต่เพียงนิยายเท่านั้น เขาไม่
เคยดำรงตำแหน่งบังคับบัญชาอะไรทั้งนั้น ทั้งไม่เคยทำงานให้แก่ชาวสยาม
ด้วย”.

นายคีนาน (Mr. Keenan) กงสุลสหรัฐที่ฮ่องกง^(๔๔) มาด้วย

ภายหลังที่กรมเครื่องพิมพ์น้อยแล้ว ท่านอธิบดีมหาเสนาบดีและ
คณะก็เดินทางกลับกรุงเทพ ฯ

เรือกลไฟลำเล็กซึก รงส่วนพระองค์ของพระเจ้าแผ่นดินลง ก็ทรง
พินทุแกมมิงกุญและมัจฉาอยู่สองข้าง

(๔๔) นายพล เจมส์ คีนาน แห่งเพนซิลวาเนีย กงสุลสหรัฐประจำฮ่องกง ตั้งแต่
ค.ศ. ๑๘๕๔-๑๘๕๙ เขาได้รับเสนอชื่อสำหรับเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์
ค.ศ. ๑๘๕๔ แทนนายเอฟ.ที.บิชอป (F.T. Bush) ซึ่งได้ออก รายงานลงวันที่
๘ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๕๔ ได้รับอนุมัติด้วยผลเป็นเอกฉันท์ เมื่อวันที่ ๑๘
มีนาคม ค.ศ. ๑๘๕๔ (Hasse Index, pt. 3, หน้า ๑๗๐๗)

ไทเลอร์ เดนเนตต์ (Tyler Dennett) หนังสือเรื่องชาวอเมริกันใน
เอเชียอาคเนย์ (Americans in Eastern Asia, หน้า ๒๘๓) ได้ชี้แจงว่า
นายพลคีนานได้ชักชวนอเมริกันชนแนบถ้อยเมืองทางตั้ง เมื่อพลเรือโท
มิเชล เซย์มัวร์ (Michael Seymour, ราชองครักษ์) โจมตีเมืองกวางตุ้ง
(วันที่ ๒๘ ตุลาคม ค.ศ. ๑๘๕๖) และว่าความหวังของเขามีได้ปรากฏในรายงาน
เป็นทางการต่อกระทรวงการต่างประเทศ (cf. มุกต่วนในเรื่อง Life of Sir
Harry Parkes ของ เลน พูล (Lane-Poole) และคัลกินส์ เล่ม ๑ หน้า
๒๓๕ ด้วยเหมือนกัน)

การกระทำกรงของนายพลคีนานนั้น ก่อให้เกิดเหตุการณ์อื่น ๆ ขึ้นใน
ภายหลัง เรื่องแรก ๆ ที่เกิดขึ้นได้แก่ด้วยข่าเรื่อง “เลือดข้นกว่าน้ำ” ของ
ผู้บังคับการ โจแซห์ แททแนลล์ (Josiah Tattnall) ซึ่งระเบิดขึ้นในโอกาส
ที่อังกฤษได้ล่าถอยที่บ้อมเปโฮ (Peiho) ในประเทศจีนตอนเหนือ เมื่อวันที่
๒๘ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๘๕๘ ด้วยเหตุนี้สภาพบุรุษทั้งสองท่าน นายพล
คีนาน กับโจแซห์ แททแนลล์ จึงมีความผิดในการทำลายความเป็นกลางของ
ประเทศสหรัฐอเมริกา (รายละเอียดเรื่องพฤติกรรมของนายพลคีนาน
โปรดดู ๓๔-๒, S. Ex. Doc., หมายเลข ๒๒ หน้า ๒-ในตอนหมายเลข
๔๔๓ หน้า ๑๓๘๓-๔๔).

นายแมททูนยังคงอยู่บนเรือกับข้าพเจ้าจนกว่าพระเจ้าแผ่นดิน
จะทรงส่งเรือมาให้ข้าพเจ้า

วันพุธที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๙๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) วันนี้ไม่มี
อะไรจากบางกอกเลย ได้สนทนากับนายแมททูนมากมายเรื่องคณะทูต
ของข้าพเจ้า นายแมททูนก็คิดว่าไม่ยากที่ข้าพเจ้าจะได้ข้อสัญญาเหมือน
อย่างที่อังกฤษได้รับ เราได้เล่าถึงพระอุปนิสัยของพระเจ้าแผ่นดินทั้ง
สองพระองค์ และลักษณะนิสัยของบรรดาชนนางคนสำคัญให้ข้าพเจ้า
ฟัง^(๑๐๐) เราหวังว่าพรุ่งนี้จะถูกส่งลงเรือกลไฟเล็กเดินทางไปยังปากน้ำ
และจากนั้นเราจะได้ลงเรือขบวน (State barges) เข้าไปในกรุงเทพ ฯ

น้ำทรงสันดอนลึกประมาณ ๑๒ ฟุต น้ำทรงสันดอนตื้นที่สุดใน

(๑๐๐) เทาเชนด์ แฮร์ริส พยายามอย่างเต็มที่จะได้เรื่องราวเกี่ยวกับหัวเรือเหล่านั้นก่อนที่
เขาจะออกเดินทางจากเมืองนิวอริค (คัมภีร์รวมวัน เริ่มต้นวันที่ ๒๑
กันยายน ค.ศ. ๑๘๙๕) แนนท์สตัน (จากที่ได้ทราบจากฉบับลายมือเขียน) ว่า
คอกเคอร์ แชนมวอด อาร์. เฮาส์ (ซึ่งเป็นมิชชันนารีประจำสยามมาเป็นเวลา
หลายปี) เป็นผู้เขียนเอกสารที่ในฉบับ ๔ แผ่นนี้ (L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข
๖๑) ซึ่งนายเฮิสเก้น (Heusken เลขานุการของเทาเชนด์ แฮร์ริส) ได้
เขียนบันทึกกำกับไว้ว่า “พระราชประวัติของพระเจ้าแผ่นดินสยาม พระ
ประยูรญาติและบรรดาอัศวมหาเสนาบดีของพระองค์”

หลวงพ่อ เอส. อาร์. เฮาส์ คงจะได้เขียนเอกสารอย่างเดียวกันนี้ให้
เทาเชนด์ แฮร์ริส ด้วย (L.&P., เล่ม ๒ บทที่ ๑๘) ให้บัญชีหนังสือต่างๆ
เกี่ยวกับประเทศสยามแก่เขา และทำคำแนะนำเกี่ยวกับรายละเอียดที่ควร
ปฏิบัติให้ถูกต้องเป็นต้นว่า การจัดหากระดาน ของ เทปวิบบัน และของขวัญ
สำหรับถวายพระเจ้าแผ่นดินสยามทั้งสองพระองค์ ซึ่งในที่สุดเขาได้ช่วย
เทาเชนด์ แฮร์ริส เลือกรัก (L.B., เล่ม ๑ หน้า ๑,๗๖)

เดือนมีนาคม ตรงน้ำลึกจะลึกเพียง ๑๓ ฟุตเท่านั้น ในเดือนพฤศจิกายน น้ำจะลึกที่สุดถึง ๑๘ ฟุต

เรือหลายลำสามารถจอดอยู่ในน้ำได้เสมอ เพราะไม่เคยมี พายุชนิดร้ายแรงเกิดขึ้น ในประเทศสยามไม่เคยรู้จักพายุเฮอริเคน และ ไต้ฝุ่นเลย

ขณะนั้นกัมพูชาเป็นประเทศราชของประเทศสยาม แต่อาณาเขต บางส่วนของกัมพูชาถูกโคชิน-จีนายึดทางตะวันออก และถูกประเทศ สยามยึดทางตะวันตก

จันทบุรี (Chantibon) ผลิตเครื่องเทศและยางไม้ชนิดดีได้มาก ที่สุดในประเทศสยาม พริกไทยดำเป็นพันธุ์ไม้ที่ปลูกกันที่นั่นต่อมา และถ้าสามารถผลิตให้มากพออาจจะเข้าแทนที่พริกไทยของสุมาตราได้

ช้างเผือกเป็นสัตว์ที่ได้รับความเคารพนับถือ แต่ไม่ถึงกับกราบ-ไหว้ ถือกันว่าช้างเผือกเป็นโชคกลางของพระเจ้าแผ่นดิน นำโชคดีมาสู่ พระองค์ ประวัติศาสตร์ของไทยกล่าวว่าครั้งหนึ่งพม่าได้ทำสงครามจน มีชัยชนะประเทศสยาม เพื่อจะได้ช้างเผือก ๕ เชือก

การหย่าร้างในประเทศสยาม เป็นไปตามความต้องการของผู้เป็น สามี ซึ่งอาจขายภรรยาของตนให้เป็นทาสเสียก็ได้ เพื่อสามารถขายลูก ชายของตนได้เสมอ ไม่ว่าจะอายุเท่าใด การแต่งงานคือการขายหญิง สาวกันคล่องๆ นี้เอง เพราะเงินจำนวนที่จ่ายให้จะถือว่าเป็นเงินสิน-สมรสของเธอในเมื่อครอบครัวรวย แต่ถ้าครอบครัวยากจนเขาก็จะใช้ เงินส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดของเงินที่ได้จากการนั้นไปชำระหนี้สิน

การแต่งงานมิได้ทำพิธีอะไร บางครั้งมีการเลี้ยงพระ พระสงฆ์
มาฉันอาหารคอนก่อนเที่ยง เพราะท่านจะฉันคอนหลังเที่ยงไปแล้ว
ไม่ได้ พระสงฆ์มาสวดมนต์ในโอกาสนั้น แต่ไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็น
การให้พรหรือการผูกมัดได้ เรื่องทาส^(๑๐๑) มีต้นตอมาจากความร้ายกาจ
บางประการของกฎหมายของประเทศสยาม ทาสอาจทำงานเพื่อตนเองได้
ถ้าหากว่าเขาจ่ายเปอร์เซ็นต์อย่างงามจากเงินที่หามาได้ให้ผู้เป็นนายเงิน
เขาสามารถไต่ตัวเองได้โดยขูดเงินค่าตัวที่นายเงินต้องจ่ายซื้อเขามา
แต่ผู้เป็นนายเงิน หรือเจ้าของทาสอาจเพิ่มราคาค่าตัวทาสขึ้นได้ถ้าทาส
หลบหนี เจ็บป่วย หรือไม่จ่ายเงินให้ตามที่ตกลงกับนายเอาไว้ในเมื่อ
ทาสกำลังทำงานให้ตัวทาสเอง

ทาสอาจเก็บสมบัติบางสิ่งซึ่งเขาได้มาโดยทำงานหามา หรือได้
มาโดยวิธีอื่น ดังนั้นภรรยาสามารถค้าขายเป็นส่วนตัวของเธอได้ และ
สามีหรือบรรดานายเงินของสามีจะไปและต้องยุ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินของ
เธอไม่ได้

การเล่นเพื่อนเป็นเรื่องธรรมดาสามัญมาก เหมือนทั้งว่าเป็นการ
กระทำของสัตว์ ไม่มีโทษหนักหนอะไร และไม่เคยมีการลงโทษกัน
เว้นไว้แต่ในกรณีของพระสงฆ์

การล่องประเวณีก็มีอยู่ทั่วไป แต่ส่วนมากมักจะหนีไปโดยไม่ถูก
ลงโทษ เว้นแต่ถ้าฝ่ายหญิงเป็นคนในราชตระกูล หรือเป็นคนในตระกูล
สูงมาก ในกรณีนี้ฝ่ายชายจะต้องได้รับโทษถึงตาย

(๑๐๑) ความสนใจในเรื่องทาสของเทนาเซนส์ แฮร์ส นี เข้าใจได้ง่ายมากเมื่อเราจำกัน
ได้ว่า คณะทูตของเขามาประเทศสยามและญี่ปุ่นก่อนหน้าที่จะเกิดสงคราม
กลางเมือง *สงครามเลิกทาสในสหรัฐอเมริกา - กวป. ไม่กัป.

วันพฤหัสบดีที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) วันนี้
ไม่มีอะไรแปลกใหม่ ไม่มีอะไรมาจากกรุงเทพฯ เลย อากาศร้อนจัด

วันศุกร์ที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) เมื่อเช้า
ข้าพเจ้าได้รับสาส์นฉบับหนึ่ง^(๑๐๒) จากเสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศ
แจ้งให้ทราบว่า ได้รับสาส์นฉบับที่เขียนเมื่อวันอาทิตย์ของข้าพเจ้าแล้ว
และอธิบายว่าเรือนไม้ไผ่ซึ่งเตรียมไว้ให้ข้าพเจ้านั้นเป็นไปตามมารยาท
ไทยอันเคร่งครัดเรื่องความบริสุทธิ์ เพราะบ้านหลังนั้นเป็นบ้านใหม่
และไม่มีใครเคยอยู่

เสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศเขียนอีกว่า ข้าพเจ้าตั้งใจส่งเรือมารับ
ข้าพเจ้าไปปากน้ำในวันจันทร์ บวกกันมีชื่อเรียกตามภาษาราชการว่า
สมุทรปราการ ข้าพเจ้าจะใช้เวลาเรือหลวง ๒๒ ลำ มารับข้าพเจ้า
และคณะไปกรุงเทพฯ อย่างสูงเกียรติ

ข้าพเจ้าได้ตอบสาส์นของเสนาบดีไป (ดูสำเนาที่ลงวันต้น)^(๑๐๓)

(๑๐๒) ต้นฉบับคำแปลสาส์น (โดย นายแมทเทว) ยังคงอยู่ (L.&P., เล่ม ๒
หมายเลข ๒๕) สาส์นฉบับเดิมฉบับดังต่อไปนี้ คือ “สาส์นที่เขียน ณ วัน
พฤหัสบดี ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๕ ปีมะโรง ตรงกับวันที่ ๑๗ เมษายน
พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖)”

นายวิลเลียม เอ็ม. วู้ด อ้างหลักฐานว่า วันที่ ๑๗ เมษายน เทาเชนด์
แควีส์ ได้รับพระราชทานของขวัญหลายสิ่งจากพระเจ้าแผ่นดิน (Fankwei,
หน้า ๑๕๘).

(๑๐๓) L.B., เล่ม ๑ หน้า ๑๗ ข้อความของสาส์นของเสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศ
L.&P., เล่ม ๒ บทที่ ๒๕) และคำตอบของเทาเชนด์ แควีส์ มีอยู่ในบท
บันทึกประจำวัน.

เกี่ยวกับเรื่องทาส เมื่อบิดาถึงแก่กรรม ผู้เป็นบุตรคนโตต้อง
สืบสิทธิของเขาต่อไป เมื่อผู้เยาว์ทั้งหลายถูกทิ้งไว้แต่ลำพัง ผู้เป็นลุง
สามารถขายหลานชายหรือหลานสาวของเขาได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้า
หากหลาน ๆ อาศัยอยู่กับเขา หรือเขาเป็นผู้อุปถัมภ์กำชู้

วันเสาร์ที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๑๖) วันนั้นเรือ
กลไฟเล็กลำหนึ่งลงมา และนายปาร์คซึ่งอยู่ในเรือลำนั้นได้มาเยี่ยมเยือน
ข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามีเรื่องสนทนากับเขามากมาย เขาได้ประสบกับความ
ลำบากอย่างยิ่งในการที่จะทำความเข้าใจอย่างสมบูรณ์ใน ความหมาย ของ
สนธิสัญญา ตลอดจนความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงมาตราบางมาตรา
ในรายการเอและบีของสนธิสัญญา ขณะนั้นเขากำลังวิเคราะห์และทำ
เครื่องหมายกำหนดระยะ ๔ ไมล์ ห่างจากกำแพงเมือง (ซึ่งภายในเขต
ดังกล่าวนี้ บรรดาชาวต่างประเทศอาจเข้าได้ แต่จะซื้อบ้านและที่ดิน
ไม่ได้ จนกว่าพวกเขาจะไต่พำนักอยู่ในประเทศสยามเป็นเวลา ๑๐ ปี
เสียก่อน) และเมื่อจัดทำเสร็จแล้วรัฐบาลสยามก็จะประกาศสนธิสัญญานั้น
นายปาร์คเกรงว่า ข้าพเจ้าจะพบว่าบ้านใหม่ของข้าพเจ้าเล็กเกิน
ไป และกล่าวว่าข้าพเจ้าอาจจะต้องการทั้งสองหลังและอีกหลังหนึ่งซึ่ง
สร้างไว้สำหรับคณะทูตฝรั่งเศส

นายเอส. ปาร์ค สนับสนุนข้าพเจ้าให้ร้องขอบ้านที่พระคลังคนที่
แล้วครอบครองอยู่ ข้าพเจ้าได้ให้นายแมททูนเขียนหนังสือถึงเพื่อน
ของเขาให้ดำเนินการในเรื่องนี้

นายปาร์คบอกข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้าจะได้รับการต้อนรับด้วยไมตรี
จิตมิตรภาพที่ดีที่สุดจากชาวสยาม แต่ว่าข้าพเจ้าต้องเตรียมตัวเผชิญ

ความซั้ซั้ต่าง ๆ หลายอย่าง ซึ่งบางอย่างก็ไร้เหตุผลเหลือเกิน และนั่นจะเป็นเครื่องพิสูจน์ความอคทนของข้าพเจ้าได้อย่างดี

หลังจากดื่มเครื่องดื่มแล้ว นายปาร์กก็ตรวจเรือและดูอาวุธยุทธโปกรณ์และเครื่องจักร ฯลฯ แล้วลงจากเรือเมื่อเวลา ๑๔.๓๐ นาฬิกา เรายังสตาร์ทค่านับเขา ๑๑ นก แม้ว่าในตำแหน่งกงสุลเขาจะต้องได้รับการยิงสตาร์ทค่านับเพียง ๙ นก แต่กัปตันเบลล์ได้รับทราบมาว่า เมื่อนายปาร์กลงจากเรือโอ๊คแลนด์ (Auckland) ที่กรุงเทพฯ เรือลำนั้นยิงสตาร์ทให้เขา ๑๑ นก

อากาศร้อนจัด เวลากลางวันเทอร์มอมิเตอร์อยู่ในระดับประมาณ ๘๒ องศา ระหว่างเวลากลางวันร้อนระอุ อุณหภูมิขึ้นตั้งแต่ ๘๘ องศา ถึง ๙๐ องศา มีลมเย็นพัดขึ้นฟ้าทั่วๆ เวลา ๑๔ นาฬิกา และพักไปจนกระทั่งเวลาที่ดี

ข้าพเจ้าได้รับความรู้ ความร้อนตอนกลางวันบนเรือรุนแรงมากเสียกว่าที่เป็นอยู่ที่กรุงเทพฯ ถึงแม้ว่าที่นั่นเทอร์มอมิเตอร์ขึ้น ๙๖ องศาตลอดวันก็ตาม

มีคำโบราณกล่าวถึงดังนี้ว่า บรรดาผู้ซึ่งมาทำธุรกิจที่นี้ ควรจะมีเรือบรรทุกความอคทนมาด้วยลำหนึ่ง บรรทุกของขวัญมาลำหนึ่ง และอีกลำหนึ่งสำหรับบรรทุกสินค้านำไป

นายแมททูนได้พิถีพิถันแปลสาส์นที่เสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศ (คือพระคลัง) เขียนถึงข้าพเจ้า ประมาณ ๒๐.๐๐ นาฬิกา เมฆหนาที่บเกิดขึ้นในทิศเหนือ (ในทิศทางที่กรุงเทพฯ ตั้งอยู่) และมีฟ้าแลบแปลบปลาบอยู่กว่า ๑ ชั่วโมง ทั้งมีเสียงฟ้าร้องไกลๆ เป็นครั้งคราว

ฟ้าแลบส่วนมากเป็นเส้นตรงลงมายังขอบฟ้า สายฟ้าเป็นสีแดงเข้ม บ้างก็เป็นสีเหลือง นายแมททูนคิดว่าที่กรุงเทพฯ มีพายุ ฤดูฝนได้เริ่มแล้ว

วันอาทิตย์ที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) นายแมททูนได้เทศน์คำเทศน์ที่วิเศษอย่างยิ่งให้คนในเรือฟัง เมื่อเวลา ๑๑.๓๐ นาฬิกา ผู้ฟังต่างแสดงความสนใจและกระตือรือร้นที่สุด ทั้งเข้าใจแจ่มแจ้งในปาฐกถาของเข

เรือที่ส่งมานำของชาวญี่ปุ่น ได้มาขอออกต่อสมอใกล้เรือของเราเมื่อเช้า^๕ แต่จะยังไม่ขึ้นของชาวญี่ปุ่นลงในเรือนจนกระทั่งพรุ่งนี้

เรือบรรทุกหลายลำมาจากเรือลำนั้น บรรทุกไข่ เป็ดไก่ หัวหอม กล้วย กล้ายและมะม่วงอีกชนิดหนึ่งมาขาย ประมาณเที่ยง เรืออีกลำหนึ่งจากปากน้ำก็มาเทียบ นำปลาแห้งและน้ำมันมะพร้าวมาให้ ของเหล่านี้พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานให้แก่คณะบุคคลในเรือน^๖ เรือนมี ๒ ทางเสือ กราบละทางเสือ

ข้าพเจ้าจะส่งเครื่องคัมภีร์หนึ่ง บรณคเชอร์หีบหนึ่ง หีบห่อทางการทูต^(๑๐๔) และแบ่ง ๒ ถึง ขึ้นไปบนเรือที่มาบรรทุกของ ของเหล่านี้ข้าพเจ้าขอยืมจากเรือและจะใช้คืนในช่องกง ข้าพเจ้านำแบ่งมาเพื่อทำขนมปังสำหรับงานเลี้ยง เพราะจะหาขนมปังและแบ่งที่กรุงเทพฯ ไม่ได้

วันจันทร์ที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) เวลา ๗

(๑๐๔) หีบห่อเดินทางขนาดใหญ่นี้ เพิ่งอยู่ในครอบครองของนางซาวาห์ ซี. ดับเบิลยู. แฮร์ริส แห่งเมืองนิวยอร์ก ซึ่งถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๒๖

นาฬิกา เรือกลไฟเล็กชื่อสยามอรสมพล^(๑๐๕) (the Siamese Steam Force) กับเรือโคชินไชน่า ๒ ลำ แต่ละลำมีพลกรรเชียง ๓๐ คนได้มา จอกเทียบ และได้นำขุนนาง ๕ คนมา คนหนึ่งเป็นขุนนางชั้นตรี (third rank) อีก ๔ คน เป็นชั้นจัตวา ขุนนางชั้นจัตวาแยกกันมาคั้งนี้คือ คนหนึ่งมาในเรือใบ มาในเรือของโคชิน-ไชน่าลำละคน และมาในเรือกลไฟ ๑ คน ในเรือกลไฟยังมีขุนนางชั้นตรีคนอื่น ๆ อีก ข้าพเจ้าได้รับข้อความเป็นข้อ ๆ ซึ่งเรียนในนามของพระนายไวย วลว อธิบายว่าได้ส่งเรือหลายลำมารับคนส่วนหนึ่งในคณะของข้าพเจ้าไป เพราะเกรงว่าเรือกลไฟจะจุกจนมากเกินไป เรือกลไฟมีธง ๒ ธง ทางหัวเรือธงของประเทศสยามมีรูปช้างเผือกอยู่บนพื้นสีน้ำเงิน อีกธงหนึ่งเป็นธงของพระเจ้าแผ่นดินไทยโดยเฉพาะ เป็นรูปมงกุฎ มีฉัตรอยู่ ๒ ข้าง ธงนี้ชักอยู่ทางท้ายเรือ เรือแต่ละลำซึ่งมีขนาดความยาว ๕๕ ฟุต มีธง ๔ ธง อยู่ทางท้ายเรือ คือสีแดง น้ำเงิน ขาว และสีขาว

เรือใบ (schooner) มาจอดข้าง ๆ สิ่งของและหีบห่อของขบวน ที่กล่าวมาข้างต้นได้ถูกขนลงไปในเรือหมัด และได้ส่งบรรดาถูกเรือไป

(๑๐๕) ด้วยความสามารถของ “เจ้าวนิชนักจักรกลสยามผู้หนึ่ง” (เจ้าพิทักษ์บุญ-อิสเรศวรศักดิ์) หนังสือนิวยอร์ก ทริบูน (the New York Tribune) ได้กล่าวถึงรายละเอียดที่น่าสนใจในเรื่องที่ชาวสยามต่อเรือกลไฟขึ้นด้วยความฉลาดหลักแหลมของชาวสยามเอง (ทริบูน เข้าวันเสาร์ที่ ๑ เมษายน ค.ศ. ๑๘๔๘ หน้า ๒ คอลัมน์ ๓) ถัดมาจากหนังสือสิงคโปร์ ฟรีเพรส (Singapore Free Press) ฉบับวันที่ ๑๘ ตุลาคม ค.ศ. ๑๘๔๘) วิลเลียม เอ็ม. วัตต์ op. cit., หน้า ๑๕๓ ระบุว่า เจ้าชายองค์นี้ต่อมาได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองของประเทศสยาม.

ยังเรือ ๒ ลำ หลังจากที่ออกจากบีนังมา พวกลูกเรือพากันล้มป่วยเป็น
แถว แต่ในทันทีที่ได้ทราบว่า กองรักษาการนาวิกโยธิน (a guard of
marines) จะได้ขึ้นไปถึงกรุงเทพฯ พวกเขาก็พากันหายเจ็บป่วยอย่าง
รวดเร็ว

เวลา ๑๐.๒๐ นาฬิกา เราเริ่มออกเดินทาง เรือยิงสลุดให้ข้าพเจ้า
จำนวน ๑๗ นัด

ลมพัดมาจากทิศเหนือ และด้วยเหตุที่เราเดินทางขึ้นไปตามเส้น
ทางทิศเหนือด้วย ทำให้ได้рымลมเย็นพรู สดชื่นเหลือเกินหลังจากที่
เราต้องทนหนาวมาโดยอากาศร้อนจัดในเรือมานาน ขณะที่เราผ่านเรือ
สำรวจของพระราชินีอังกฤษ^(๑๐๖) เรือลำนั้นได้ลดธงทำความเคารพ
เรา ซึ่งเราก็ได้ทำตอบโดยให้วงดนตรีบรรเลง “เพลงชาติของอังกฤษ”*

เราผ่านเข้าไปในเส้นทางระหว่างหลักจับปลา ซึ่งอยู่ห่างจากเรือ
ประมาณ ๘ ไมล์ หลักเหล่านี้แข็งแรง ความแรงของกระแสน้ำได้ทำให้
หลักสั่นไปมา สักวันข้าพเจ้า หอย กุ้ง ปู จำนวนมากกำลังเกาะอยู่ที่
หลัก นักช้อนหรือนักขว้างเปลือกของหอยเกาะอื่นโดยรวมกลุ่มกันอยู่เป็น
จำนวนมาก บางตัวเกาะอยู่บนหลัก ตัวอื่นๆ รวมกลุ่มกันอยู่บนหย่อม
ทราย มองเห็นอยู่ที่นั่นบ้างที่นั่นบ้าง ที่ปากแม่น้ำมีอาคารหลังหนึ่ง
หลังคามุงกระเบื้อง ตั้งอยู่บนเสาแข็งแรงสูงเหนือน้ำขึ้นไป ๑๐ ฟุต ยอด

(๑๐๖) เรือสำรวจลำชื่อเรือสปาร์ตัน (Spartan) เข้ามาระหว่างวันที่ ๑๔ เมษายน
ค.ศ. ๑๘๕๖ วิกเลียม เอ็ม. วิกต op. cit, หน้า ๑๖๐ ลงความเห็นว่าการแลก
เปลี่ยนทำความเคารพกันตามมารยาทนั้น กระทำแก่เรือไบซารอนเซน (Saracen)
ของสมเด็จพระราชินีอังกฤษ

* คำนับใช้คำว่า God Save the Queen—กวล.

เสาชิงช้าเป็นรูปร่างเงิน แดง และสีน้ำเงิน และมีรูปช้างเผือก อาคารถูก
เป็นทึบผ่ายผืนหนึ่ง และเป็นที่พักพิงสำหรับบรรดาบุคคลที่มาค้าง
แรมในเรือ ปากน้ำอยู่ห่างขึ้นไปประมาณ ๓ ไมล์ ที่ปากน้ำได้รับการ
ป้องกันอย่างเข้มแข็ง โดยมีกองทหารปืนใหญ่หลายกองตั้งเรียงรายอยู่
บนสองฝั่งแม่น้ำและบนเกาะ ๆ หนึ่งที่อยู่เกือบจะกลางแม่น้ำ กองทหาร
เหล่านี้มีระเบียบวินัย และมีปืนเป็นอาวุธ จุดที่มีการป้องกันนี้ได้เลือก
สรรกันอย่างเหมาะสม แต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเท่านั้นที่สามารถตัดสินใจใน
เรื่องนี้ได้ เหนือเกาะที่มีปืนอยู่ขึ้นไป ไม่ไกล มีพระเจดีย์สวยงามอยู่อย่าง
หนึ่ง ซึ่งเป็นศรีสง่าอยู่บนเกาะเล็ก ๆ อีกเกาะหนึ่ง มีใช้เป็นที่พักพิง
ฐานรูปเคารพ แต่เป็นสถานที่ชุมนุมใหญ่โตในเทศกาลม้งานฉลอง ซึ่ง
เมื่อถึงเทศกาลนั้นจะมีผู้คนมาหาลากลับไปหมองค์พระเจดีย์

ใกล้ ๆ ทำขึ้นเรือ ได้เห็นธงทำจำนวนมากปลิวไสวเล่นลมอยู่
เห็นบรรดาทหารถืออาวุธ และมีประชาชนจำนวนมากมาชุมนุมกันที่
นั้น ทันทันทีที่เรือเราออกทอดสมอ ชายคนหนึ่งซึ่งแต่งเครื่องแบบดูฉลาด
สวมหมวกดำแบบตะวันตกได้ขึ้นมาบนเรือ เขาชี้ข้าพเจ้าให้ขึ้นบก ข้าพเจ้า
ได้ขึ้นบกพร้อมกับคณะของข้าพเจ้า อันมีผู้บังคับการเรือ เลขานุการ
ของข้าพเจ้าและคนอื่น ๆ อีก ๓ คน ข้าพเจ้าก้าวเดินลงไป กองทหาร
องครักษ์ซึ่งตั้งแถวอยู่สองฟากถนนที่ปูด้วยอิฐ ได้ทำวันทยาหัตถ์และเป่า
แตรเคารพข้าพเจ้า ทำให้เกิดเสียงดังจนหูที่รู้สึก เครื่องแบบของพวก
ทหารดังกล่าว มีกางเกงสีแดง เสื้อแจ็กเก็ต หมวกสีดำ เข็มขัดเป็น
ลายทึบกัน และไม่สวมรองเท้า

ประมาณ ๕๐ หลาจากท่าขึ้นเรือ มีอาคารเปิดโล่งทุกด้านอยู่

หลังหนึ่ง และสร้างตามแบบพอนคอปโป (Pondoppo) ของชาว ช้างใน
อาคารมียกพื้น ๓ ชั้น ชั้นบนยกขึ้นไปสูงกว่าครึ่งของพื้นที่ทั้งหมด และ
เป็นทงทมเกยรติ

พื้นที่เหล่านี้ขายบาเลสเตียได้รับการต้อนรับอย่างไม่เหมาะสมคือ
เขาถูกยั่วยุให้หยุดอยู่บนยกพื้นชั้นที่สอง และเขาถูกบังคับให้ดื่ม
เครื่องดื่มที่มึนคณำมาให้ที่นั่น (๑๐๗) ข้าพเจ้าถูกเตือนให้ระวังทั้งใน

(๑๐๗) นายโจเซฟ บาสเตีย เดินทางขึ้นไปตามลำน้ำเจ้าพระยา เมื่อวันที่ ๓ เมษายน
พ.ศ. ๒๓๕๓ (ค.ศ. ๑๘๑๐) ในรายงานที่ขยายวงเขารายงานคือ ๑พดฯ
เคเนซึ เวสเคอร์ ระบุว่า การ กระหวางการต่างประเทศ เขียนที่
วอชิงตัน วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๕๔ (ค.ศ. ๑๘๑๑) เขาได้เล่าเรื่อง
ดังต่อไปนี้ (๑๒-๑, S. Ex. Doc., หมายเลข ๓๘ - ในคอนหมายเลข
๖๑๘ หน้า ๒๐-๒๑)

“ที่เมืองท่าทั้งสองกลางทางระหว่างปากน้ำกับเมืองหลวง ซึ่งได้ตระ-
เตรียมไว้ต้อนรับคณะทูตอย่างใหญ่โต ข้าพเจ้าได้ทราบว่าข้าราชการผู้บังคับ
บัญชาหรือผู้สำเร็จราชการของทมิฬอยู่อย่างกระตือรือร้น ข้าพเจ้าจึงได้รับการ
ต้อนรับจากบรรดาข้าราชการตำแหน่งต่าง ๆ มากมาย ซึ่งให้ข้าพเจ้านั่งบน
ยกพื้นชั้นที่สองของอาคารที่พาเขาไป เป็นการแสดงให้เห็นว่า
ข้าพเจ้าเป็นข้าราชการตำแหน่งสูง ในประเทศนั้น บรรดาข้าราชการตำแหน่ง
สูงได้นั่งบนยกพื้นชั้นสูงสุด คนอื่นๆ ที่มตำแหน่งต่ำลงมานั่งบนยกพื้น
ที่รอง และยกพื้นชั้นที่สาม คือชั้นต่ำสุด สำหรับพวกข้าราชการตำแหน่งต่ำๆ
นี้ แต่ข้าพเจ้ามาทราบธรรมเนียมนี้เมื่อได้กลับไปยังเรือของข้าพเจ้าแล้ว
และการกระทำเช่นนั้นเป็นการดูถูกสบประมาทข้าพเจ้า . . .”

เรื่องนี้นายบาสเตียได้รายงานให้ ๑พดฯ เคลย์ตัน (Clayton) รัฐ-
มนตรีว่าการต่างประเทศทราบด้วยจดหมาย แต่สั้นกว่ามาก และในเรื่องปลีก
ย่อยต่างกันบ้างเล็กน้อย (Ib., หน้า ๕๑ เขียนบนเรือชพลัมัท (Plymouth)
อ่าวไทย, ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๓ (ค.ศ. ๑๘๑๐).

เรื่องชนบประเพณี เพียงชนบประเพณีและวิธีการที่นายบาลสเคียได้
 ประสบมาแล้ว และข้าพเจ้าก็คิดเอาไว้ว่า ถ้าจะมีการปฏิบัติต่อข้าพเจ้า
 แบบนั้น ข้าพเจ้าจะไม่ยอมรับแน่นอน แต่ข้าพเจ้าได้รับการต้อนรับ
 แตกต่างไปจากที่กล่าวแล้ว คือพระนายไวและน้องชายของอัครมหา-
 เสนาบดีผู้มีตำแหน่งสูงกว่า พระนายไวได้มาพบข้าพเจ้าบนยกพื้นสูง
 นั้น เขาทั้งสองมีธรรมาศัยดีมาก สัมผัสมือกับข้าพเจ้าแล้วเชื้อเชิญให้
 ข้าพเจ้านั่ง ฯลฯ

พระนายไวได้ขอให้วงดนตรีชนบนาบบก และบรรเลงระหว่าง
 รับประทานอาหารซึ่งพวกเขาได้จัดเลี้ยง และได้ขอร้องว่าเมื่อบรรดา
 นาวิกโยธินมาถึง (เมื่อเรามุ่งถึง เรือของพวกเขา นาวิกโยธินอยู่ห่างไปข้าง
 หลังประมาณ ๑ ไมล์) ขอให้พวกเขาสามารถชนบได้ถ้วยเหมือนกัน

หลังจากนั้นเล็กน้อยเราก็นั่งลงที่โต๊ะอาหาร อาหารที่จัดเลี้ยงมี
 หลายอย่าง คือ แกงจืด อาหารปลา เบ็กโก หมู นกและอื่น ๆ ของหวาน
 ก็มีผลไม้หลายชนิด และขนมหวาน ๆ

พระนายไวมีความประสงค์จะทำความเคารพธงอเมริกัน ด้วย
 การยิงสลุต ๒๑ นัด และขอยืมธงไปชักชนบนบ้อมระหว่างยิงสลุต และ
 ขอร้องว่าเราควรจะให้เรือกลไฟเล็กชักธงอเมริกันขึ้นระหว่างนั้นด้วย
 ทุกอย่างได้ปฏิบัติไปตามที่ขอ และเมื่อการยิงสลุตจบลงแล้ว วงดนตรี
 ก็บรรเลงเพลง "เฮล โคลัมเบีย" (Hail, Columbia) วงดนตรีของเราเป็น
 ที่ดึงดูดบรรดาชาวสยามทุกชนทุกตำแหน่งอย่างมาก และเมื่อพวกนัก-
 ดนตรีเหล่านั้นเดินไปอีกอาคารหนึ่ง ผู้ชนจำนวนมากก็เดินตามไปค
 เขาได้รับประทานอาหารด้วย ฯลฯ ที่นี้ข้าพเจ้าได้เห็นหญิงชาวสยามเป็น

ครั้งแรก เสื้อผ้าที่แต่งนัยเหมือนกันกับของพวกผู้ชาย ผิดกันแต่ว่ามี
ผ้าตัวขึ้นไปทางคอ แล้วทั้งชายผ้าตกลงมาเหนืออก ซึ่งก็ปกปิดมิดชิด
คือห่อ เวลาไม่มีลมพัดรอบตัว พวกเขาคัดผมทรงที่ไม่น่าดูเลยเหมือน
กัน คือตัดผมสั้นมาก เว้นแต่ตรงกลางศีรษะผมยาวประมาณ ๓ นิ้ว
และทรงเหมือนขนแข็งๆ ตามที่ตรวจสอบดู เราพบเรือหลายลำ
ของพวกกันยู่^(๑๐๘) (Kanyu) เป็นคนละแบบกับที่เคยส่งมารับคน
ในระดับเดียวกันขึ้นไปยังกรุงเวียงจันทน์ และนายแม่ทูนมีความเห็นว่า
คนพวกนั้นไม่หวังว่าเราจะใช้มัน หรือมีอะไร พวกเขาก็กล่าวว่า เรา
จะชอบไปค้าขายเรือกลไฟมากกว่า ซึ่งอันที่จริงในเรื่องการเดินทางจากเรือ
ใหญ่ไปยังปากน้ำ เราได้ออกความเห็นในเรื่องนี้และเรากลางว่าจะยอม
ไปค้าขายเรือกลไฟซึ่งจะถึงกรุงเทพฯ ก่อน ๖ โมงเย็น ขณะเดียวกันถ้า
ไปเรือธรรมดาบางที่จะไม่ถึงกรุงเทพฯ ก่อน ๒ ชั่วโมง นายแม่ทูนออก
ความเห็นเรื่องความพอใจของพวกเราจากความจริงข้อที่ว่า บรรดาเรือ
เหล่านั้นมิได้ตกแต่งด้วยผ้าทอง ชิงทิว และอื่น ๆ เหมือนที่เคยใช้
ในโอกาสเช่นนั้น และประกอบกับเรือเหล่านั้นมีจำนวนไม่มากเท่ากับที่
เสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศได้บอกข้าพเจ้ามาในสาส์นของเขาคือจำนวน
๒๒ ลำ

พระนายไวยได้ถามถึงสุขภาพและอายุของข้าพเจ้าและของท่าน
ประธานาธิบดีและคนอื่น ๆ บางคน ข้าพเจ้าถามเหมือน ๆ กัน เขาบอก

(๑๐๘) มีเมืองซ่อนอยู่ในประเทศจีนทางทิศเหนือ และบางที่เรือที่อ้างในเรื่องนี้อาจ
เป็นเรือจีนประเภทหนึ่งก็ได้.

ข้าพเจ้าว่า เมื่อข้าพเจ้าลงเรือ ข้าพเจ้าจะได้รับการยิงสลุดจำนวน ๑๗ นัด

ข้าพเจ้าจึงได้ส่งบรรดานาวิกโยธิน วงดนตรี และบรรดาคณใช้ให้ลงเรือ แล้วหลังจากนั้นข้าพเจ้าเองก็ลงเรือ และได้รับการแสดงความเคารพเหมือนตอนที่ข้าพเจ้าขึ้นมา ทันทีที่เรือกลไฟแล่นเข้าสู่เส้นทางสลุด ๑๗ นัดตามสัญญาถูกยิงจากบ้อมๆ หนึ่งในจำนวนหลายบ้อม ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา ตมราชงานเป็นบางกระบอกดูเหมือนเป็นปืนขนาดหนัก กันปืนมีคุณภาพดีเพราะควันจากการยิงปืนนัดเดียวมีมากเท่ากับควันปืนที่เรือฟรีเกตยิงสลุดทั้งหมด

ขณะนั้นช่างเป็นภาพที่น่าดูจริงๆ บรรดาเรือกันอยู่ซึ่งบางลำมีขนาดยาว ๕๐ ฟุตเศษ มีหัวเรือและท้ายเรือสูง แล่นไปไถ่ด้วยกำลังพายของคนราว ๕๐ คน ไถ่กะโหลกพร้อมกันทั้งหมด และพยายามผ่านชั้นหน้าเรือลำอื่นแต่ละลำรวมทั้งเรือกลไฟด้วย ความมานะพยายามได้ถูกเร่งเร้าทั้งทำนองเห็นได้ในสีหน้าและดวงตาของพวกเขา ขณะที่เขาใช้แขนและพายแหวกลมเต็มแรง พวกเขามองไม่สวมเสื้อ คุบ่าเกือบน่ำน้ำพิลึก

สีเขียวชะอุ่มข้างสองงามมากและอุดมสมบูรณ์ยิ่งนัก ท่ามกลางสีอันสวยสดนี้ สีเขียวอ่อนของต้นโกงกางจะจับตาตั้งแต่ครั้งแรกที่ท่านเข้าไปใกล้ฝั่งจนพอเห็นความอ่อนแก่ของสีอย่างเด่นชัด สีเขียวของต้นโกงกางนี้มีอยู่เรื่อยขึ้นไปตามลำแม่น้ำเป็นระยะทางไกลพอๆ ครั้นแล้ว (เหนือปากน้ำขึ้นมา) สีเขียวของต้นโกงกางก็จะผสมกับสีเขียวเข้มกว่าของต้นสนและต้นจากซึ่งเอาไปทำเป็นค้ำจาก ในหมู่เกาะอินทียและแหลมมลายูใช้ค้ำจากมุงหลังคาบ้านกันอย่างกว้างขวาง มันเป็นต้น

สาขาวัดเจริญธรรมภูเก็ต

ปาล์มที่สวยงาม และดูไม่ค่อยแตกต่างกับต้นมะพร้าวต้นอื่น ๆ เท่าไรนัก เพียงแต่ต้นจากจะไม่เติบโตขึ้นทอทยอกเขียวระอุ่มจนพริ้วไปตามลม แต่จะคงท่าเตี้ยและงามน่ายกยู่เช่นนั้น ทั้งเป็นประโยชน์ที่สุดแก่มนุษย์ คุณประโยชน์ ที่ได้รับจากต้นปาล์มชนิดต่าง ๆ นี้ มีมากมายมหาศาลจนไม่สามารถจะประมาณได้ทีเดียว

อาจจะใช้เป็นวัสดุสำหรับสร้างบ้านเรือนและเรือรวมทั้งเชือก และใบเรือ สายเบ็ดจับปลา เป็นเครื่องต้มเย็น ๆ ในวันที่อากาศร้อนจัด ทำเป็นน้ำมันและเหล้าแช่กับสมุนไพรก็ได้มากพอต้องการ นอกจากนั้น ยังนำมาทำน้ำคาวเค็มเหมือนกับต้นมะเบะโผลของประเทศของเรา ขณะเดียวกันมันก็เป็นส่วนสำคัญของอาหารแก่งเลื่อม ทั้งเป็นภาชนะใส่อาหาร และเครื่องต้ม ทั้งหมั่นเป็นคุณประโยชน์ที่พอจะกล่าวถึงได้ และเชื่อแน่ว่าจะยังมีคุณประโยชน์อื่น ๆ ซึ่งข้าพเจ้ายังไม่ทราบในขณะนี้

ขณะนี้เราเดินทางไปใต้เร็วมาก เพราะเราได้ลม กระแสน้ำและเครื่องจักรไอน้ำก็สนใจกับเรามาก

๒-๓ ไมล์เหนือปากน่านน้ำ ท่านจะเริ่มเห็นบ้านชนบทของไทย โดยทั่วไปแล้ว บ้านเหล่านี้ดูเรียบร้อยสะอาดตา และดีกว่าบ้านของชาวชนบทในอินเดีย จีน และโดยเฉพาะบ้านของชาวมลายูมาก บ้านมีเสาหลายต้น สูงเหนือพื้นดิน ๖ ฟุต ซึ่ง (ไม่เพียงแต่) ช่วยทำให้อุณหภูมิของอากาศแห่งมากขึ้นเท่านั้น (ข้อนี้เป็นข้อสำคัญที่ต้องคำนึงถึงมากในประเทศที่มีอากาศชื้น) ยังช่วยทำให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้านปลอดภัยจากแกสกรดคาร์บอนิก หรือไข้มาเลเรียซึ่งแพร่เชื้อไประหว่างเวลากลางคืน และรวมกลุ่มอยู่บนพื้นดินระยะสูงเป็นฟุต ๆ นักท่องเที่ยว

เทียวส่วนมากกล่าวว่าเหตุที่ปลูกบ้านยกพื้นสูงจากพื้นดิน ก็เพื่อช่วยให้
 ปลอดภัยจากสัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ร้ายและแมลง เหตุผลนี้ย่อมเป็นที่
 พอใจของผู้ที่มีความคิดกลัวภัยอันตรายต่าง ๆ นานาตามที่พวกเขาได้
 อ่านทราบ แต่จากการตรวจสอบอย่างละเอียดทำให้ประจักษ์ชัดว่า ใน
 กรณีนี้ (เหมือนกับที่เชื่อกันอยู่) ก็ยังเป็นเหตุผลที่คิดว่าความกลัวงูและ
 คางคกอย่างเด็ก ๆ จนทำให้พวกเขาสร้างบ้านให้สูงขึ้นจากพื้นดิน แต่
 กลับมาพูดถึงเรื่องบ้านอีกที หลังคามันสอบสูงขึ้นไปเหมือนหลังคา
 ปราสาทของฝรั่งเศส ฝาบ้านทำด้วยไม้ชั้นเล็ก ๆ ก่อเข้าด้วยกันอย่าง
 ประณีต ในสายตาของคนไทยนั้นการทำฝาบ้านด้วยไม้ชั้นเล็กเท่าไร ก็ยิ่ง
 ดูสวยงามยิ่งขึ้นเท่านั้น หลังคามุงเรียบด้วยตับจากซึ่งทำมาจากต้นจาก
 ห่างจากปากน้ำขึ้นมาประมาณ ๑๐ ไมล์ จะถึงโค้งแม่น้ำซึ่งโค้ง
 มากจนเหมือนโค้งแม่น้ำคอนเนคติกัตคอนเนคท์ ฮอลโยก (Mount Hol-
 yoke) ความโค้งนี้ยาวประมาณ ๒๐ ไมล์ แต่คนไทยได้ขุดคลองลึกขึ้น
 คลองหนึ่ง ตักแม่น้ำให้เป็นเส้นตรงสำหรับให้เรือทั้งหลายผ่านไปมา ซึ่ง
 ย่นระยะทางได้ถึง ๑๐ ไมล์ แต่เนื่องจากขนาดของยานพาหนะของเรา
 ไม่อำนวย ทำให้เราจำต้องเดินทางขึ้นมาตามลำแม่น้ำ ในระหว่างฤดู
 แล้ง คือ ตั้งแต่เดือนธันวาคมถึงเดือนพฤษภาคม เราได้สร้างทำนบขึ้น
 กันตอนปลายแม่น้ำ เพื่อป้องกันน้ำเค็มเข้ามาสู่ลำคลอง อันจะทำความ
 เสียหายให้แก่การเพาะปลูก แต่ระหว่างฤดูฝน น้ำฝนปริมาณมากได้ทำ
 ให้น้ำในแม่น้ำจืดสนิทลงไปถึงปากน้ำ กล่าวกันว่าบรรดาเรือทั้งหลายที่
 อยู่ในระยะ ๔ ไมล์ นับจากปากแม่น้ำขึ้นมา สามารถตักน้ำจืดได้จากผิว
 น้ำระหว่างฤดูฝน

ปากคลองลัดคังกล่าวนี้อยู่ใกล้ไร่อ้อย และอยู่ท่าบ่อปากลัด
ลงมาหน่อยหนึ่ง ครั้นมาถึงปากลัดเรือกลไฟก็จอด มีเรือจำนวนหนึ่ง
เข้ามาจอดเทียบ เรือเหล่านี้บรรทุกเสบียงอาหารอันมีผลไม้ต่างๆ ใน
ฤดูกาลนั้นเป็นจำนวนมาก มามอบให้ตามคำสั่งของผู้บัญชาการปากลัด
ที่นั่นเป็นทีๆ นายบาลสเคียซันบก เป็นหนที่สองตอนขาเดินทางขึ้นไป
กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นไปตามปรกติที่มีการถ่ายเรือกัน เหนือบ่อขึ้นไป
เป็นโซ่เหล็กเส้นใหญ่ ซึ่งคนไทยซึ่งข้ามแม่น้ำในเวลาที่มอันตราย และ
พวกเขาก็ความันจะเป็นเครื่องกั้นขวางกันแม่น้ำได้อย่างดีที่สุด โซ่ซึ่ง
และผูกอยู่กับซุงหลายท่อน เพื่อให้ลอยอยู่ตามท่งของมัน ได้สร้างเครื่อง
กวางันที่มีพลังหลายเครื่องบนฝั่งซ้าย เพื่อดึงโซ่ขวางแม่น้ำและให้อยู่
ตามที่

เมื่อเซอร์ เจมส์ บรัค (๑๐๘) เดินทางขึ้นมาตามลำแม่น้ำ มี

(๑๐๘) เจมส์ บรัค (ค.ศ. ๑๘๐๓-๖๔) เกิดที่เมืองพรานส์ ประเทศอินเดีย เขา
เป็นผู้สร้างจักรวรรดิอินเดียของอังกฤษผู้หนึ่ง ต่อมาเขาได้เป็นราชา
แห่งซาราวัก ดินแดนทางฝั่งทะเลตะวันตกเฉียงเหนือของบอร์เนียว (มีประวัติ
ที่น่าสนใจกว่า ๆ อยู่ในคำอธิบายที่แนบมาในไดคินส์ (Dict. Nat.
Biogr.)

ใน ค.ศ. ๑๘๔๐ เซอร์ เจมส์ บรัค ได้รับมอบหมายให้มาทำสนธิ-
สัญญากับประเทศสยาม (เพียง ๒-๓ เดือนภายหลังนายบาลสเคียซัน L.&P.,
เล่ม ๒ หมายเหตุ ๓๑ และ ๖๑) เขาได้รับการต้อนรับด้วยความรู้สึกที่เป็น
ปรปักษ์ และการเจรจาทั้งหลายก็ล้มเหลว และทำให้บุคคลซึ่งเป็นทศมาทนาย
หลังเขาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความยากลำบากมากยิ่งขึ้น เป็นต้นว่า เซอร์ จอห์น
เบาริง, เซอร์ แฮร์รี พาร์ก และเทนาซันต์ แฮร์ริส (Lane-Poole and
Dickins, op. cit., เล่ม ๑ หน้า ๑๐๘, Bowring, Siam, เล่ม ๒ หน้า
๒๐๘-๑๐).

โซ่ซึ่งขวางแม่น้ำอยู่ เขาต้องลงเรือเล็กผ่านเข้าไปในคลองซึ่งไทยชุดไว้
อ้อมปลายโซ่

ภาพภูมิประเทศในตอนนี้สวยงามอย่างสุดที่จะพรรณาน้ำกำลัง
ขึ้นและเกือบจะท่วมฝั่งคืน มีต้นไม้ยืนลงมาเหนือสายน้ำหลายแห่ง ทอด
กิ่งก้านสัมผัสกับพิน้ำ ทันทีที่เราเห็นต้นฝ้าย ต้นไผ่เหลือง (feather bamboo)
หมาก^(๑๑๐) และมะพร้าว ไม้จำพวกลำเจียกและเตย กับต้นไม้อื่นๆ
ที่ข้าพเจ้าไม่รู้จักเพิ่มเติมจากที่ขุดพบจากลำน้ำถึงไว้แล้ว (ยกเว้นต้นโกงกาง)
แสงแดดยามตะวันตกลอยต่ำเหมือนดวงอาทิตย์ ผ่านกลุ่มเมฆบางๆ ทำให้ทุก
สิ่งทุกอย่างคลุมด้วยชีวิตชีวาและสดชื่น กล้วยอากาศอันเย็นฉ่ำเหมือนกำลังได้อยู่
ณ สรวงสวรรค์ หลังจากที่เราต้องทนอยู่ติดอยู่กับอากาศที่ร้อนจัด ณ ที่
จอดเรือนอกสันดอนมาแล้ว

เรือทุกลำจอดที่หน้าศาลเล็ก ยาว ๗ ฟุต กว้าง ๑๕ นิ้ว นั่งได้
คนเดียวไปจนถึงขนาดบรรทุกคนได้ประมาณ ๕๐ คน แล่นไปมาทุกทาง
คูตรงนี้เป็นเรือบรรทุกไม้หรือถ่าน มีคนขึ้นคนหนึ่งยืนแจวอยู่ข้างท้าย
หันหน้าไปทางหัวเรือแจว ๒ แจว และดูเหมือนจะเห็นเราและเรือ
ของเราเป็นของแปลกประหลาด และตรงโน้นมีเรือหลายลำของคนไทย
ซึ่งพอเราเข้าไปใกล้ก็ทรุดลงนั่งกันหมด เป็นการแสดงความเคารพ
เห็นกระต้อมเป็นระเบียบนับเป็นร้อยๆ แฝงอยู่ในดงไม้งามสพรั่ง มี
วัดเป็นระยะๆ เห็นพระครองจีวรสีเหลืองอยู่เป็นหมู่ๆ ขณะเดียวกัน
พวกผู้ชาย ผู้หญิงและเด็กๆ ต่างมาออกันอยู่ในที่ๆ สามารถเห็นและ
ได้ยินคนตรีของเราได้ชัดเจนไปหมด ถึงตอนนี้เราเริ่มพบเรือนแพ ซึ่ง

(๑๑๐) หมาก หรือลูกหมาก.

สร้างอยู่บนแพไม้ไผ่ลอยสูงเหนือน้ำชนมาราว ๒ ฟุต เรือนแพเหล่านี้
มองดูประณีตสะอาดตา และถ้าจัดให้เป็นระเบียบก็จะเป็นที่น่าชื่นชม
มากกว่าบ้านเรือนของชนชั้นกรรมกรในยุโรปอเมริกามากทีเดียว ข้าพเจ้า
บันทึกข้ามไปว่า เมื่อเราจอดที่ปากลัคเพื่อรับผลไม้ของชาวญี ผู้เป็น
หัวหน้าได้มาถามว่า วงดนตรีจะบรรเลงเพื่อเขาได้หรือไม่ คุณเขาชอบ
ดนตรีมาก

ตอนนี้เราเริ่มพบโรคที่ไทยชนและสวญจีน เรือนแพมีจำนวน
มากขึ้น และเรือก็มีจำนวนมากขึ้นด้วย ขณะที่เราเห็นเสาเรือซึ่งโบ
ระโยงระยาง และ ธงประดับดาว ก็ทวีไปท่ามกลางสายลมอ่อน ๆ
ยามเย็น^(๑๑๑) ทำให้เราสดชื่นเสียจริง ๆ ผู้ที่คงจากไปไกลบ้านและ
ไปอยู่ในหมู่คนแปลกหน้า จะมีอารมณ์ดีขึ้นมาได้หัวใจเมื่อได้เห็น
ธงชาติ ที่จริงไม่ใช่เพราะว่ามันมีสีทอง ๆ เพี้ยนหรือด แต่มันยิ่งกว่า
นั้นเพราะธงเป็นสัญลักษณ์ของประเทศบ้านเกิดและมวลมิตรสหาย
ตลอดจนสิ่งอันเป็นที่รักทั้งหมด ซึ่งผูกพันอยู่กับความคิดของเรา

ธงถูกชักขึ้นบนเรือเอียน (lanthe) ซึ่งได้รับการซ่อมแล้วและ
เตรียมพร้อมที่จะบรรทุกสินค้าไปประเทศจีน

ข้าพเจ้าได้กล่าวถึงเรื่องเรืองาม ๆ ที่คนไทยสร้างขึ้นมาแล้ว และ

(๑๑๑) วู้ด, op. cit., หน้า ๑๖๐ “ตามทางเราผ่านเรือพาณิชย์จำนวนมากที่จอดทอด
สมออยู่ นายคิง (Mr. King) พ่อค้าอเมริกันผู้กล้าได้กล้าเสียแห่งกรุงเทพฯ
กำลังขนสินค้าลงเรือเหล่านั้นทั้งหมด”

๑. ธงชาติสหรัฐอเมริกา—กวป.

บัดนี้ ข้าพเจ้าได้เห็นตัวอย่างใหม่อีกแบบหนึ่ง เป็นแบบผสมระหว่าง
เรือสำเภากับเรือของตะวันตก เสาเรือคอนหน้าทำสายระโยงระยาง
เหมือนเรือทั่วไป ที่สำคัญได้ชักใบเรือเดี่ยวใบใหญ่แบบเรือสำเภา ขณะ
เดียวกันใบเรือทำเป็นแบบเรือใบ หัวเรือเปิดและมีตาโปนใหญ่ ๒ ตา
แบบเรือสำเภา แต่ตรงส่วนที่เบ็ดโล่งได้ต่อไม้ยาวยื่นออกไปจากหัวเรือ
สำหรับผูกเชือกกรงเสา และต่อสายจากหัวเรือออกไปสำหรับชิงใบตาม
แบบเรือของตะวันตก

ประมาณ ๖ นาฬิกา เราอยู่ในระยะที่มองเห็นสถานกงสุลโปรตุ-
เกสได้ สถานกงสุลนั้นได้ขังของกันขึ้นเป็นการกักกันเรา และเหนือ
ขึ้นไปไม่ไกลนัก เราเห็นเสาธงสูงกับเรือนไม้ใหม่หลังใหม่ ซึ่งรู้ได้ว่า
เป็นที่อยู่ใหม่ของเรา ทันทีที่เราออกเรือ เรือสำเภาหนึ่งก็ออกมาต้อนรับ
ข้าพเจ้าโดยมีชาวโปรตุเกสคนหนึ่งเป็นล่าม และเรือเชิญให้ข้าพเจ้าขึ้น
บก ครั้นก้าวลงจากเรือแล้ว ข้าพเจ้าได้รับการต้อนรับจากท่านพระคลัง
ด้วยที่ทำอันเป็นไมตรีอย่างสูง ทันทีข้าพเจ้าได้พบหมอบรัดเลย์^(๑๑๒)

(๑๑๒) ท่าน คี.บี. บรัดเลย์ ผู้นั้นอยู่ในสังกัดคณะมิชชันนารีอเมริกัน (L.&P., เล่ม ๒
หมายเลข ๖๑ หน้า ๔) และอยู่ในสังกัดคณะคองกรีเกชัน (Congregational
Mission) นายวู้ด op. cit., หน้า ๑๘๐ หมอบรัดเลย์เป็นทั้งนักสอนศาสนา
และนายแพทย์ไปพร้อม ๆ กันเหมือนกับคนอื่น ๆ อีกมากในภูมิภาคตะวันออก
นี้ ส่วนเรื่องความพยายามอันไร้ผลของเขาที่รักษาพระราชินีของพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ดูได้จากหนังสือของนายวู้ด หน้า ๒๔๘-๕๐
และหนังสือเรื่อง Siam ของเซอร์ ชอน เบวริง เล่ม ๒ หน้า ๔๑๑-๒๑.

แห่งคณะมิชชันนารีอเมริกันเพรสบีเทอเรียน และนายค. โอ. คิง^(๑๑๓) กับนายสโตนซึ่งเป็นชาวอเมริกันทั้ง ๒ คนด้วย ตอนนั้นท่านพระคลังได้เชิญข้าพเจ้าเข้าไปในบ้าน เมื่อเข้าไปแล้ว ข้าพเจ้าได้เห็นห้องใหญ่กว้างห้องหนึ่ง เห็นจะตั้งใจให้เป็นห้องโถงและห้องอาหาร ด้านหลังเป็นห้องนอนกว้าง ๒ ห้อง ตกแต่งไว้เป็นห้องนอนแบบจีนหรือ เตียงนอนอย่างคี่ หมอน หมอนข้าง และมุ้งไหม ห้องเหล่านี้จัดไว้ให้แก่ผู้บังคับ

(๑๑๓) นายเลวิด โอ. คิง ได้สร้างโรงงานขึ้นที่เชียงไต้ เขาได้รับราชการเป็นกงสุลประจำที่นั่น ระยะเวลาในเรือนที่กรายวันของท่านเซนต์ แฮร์ริส นั้น เขาได้ป้อนเรือของไทยหลายลำซึ่งถูกชาวจีนจับกุมที่เชียงไต้ให้เป็นอิสระ พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงระลึกถึงบุญคุณของเขา จึงทรงแต่งตั้งเขาเป็นกงสุลและตัวแทนทางการค้าของไทยประจำที่เชียงไต้ (L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๒๓ นวนับถึง ถึงท่านเซนต์ แฮร์ริส กรุงเก่า ๖ วันที่ ๒๘ มกราคม ค.ศ. ๑๘๔๖ (พ.ศ. ๒๓๘๙) และ L.&P., เล่ม ๑ หมายเลข ๓๐-๓๒) ด้วยเหตุนี้ คณะนายคิงจึงปรารถนาจะหาเพื่อนประเทศซึ่งตนเป็นผู้แทนทางการอยู่ เขาจึงเดินทางมาถึงกรุงเทพฯ ในราวเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๔๕ (พ.ศ. ๒๓๘๘)

นายเอส. คริงเกอร์ ได้เขียนจดหมายจากกว้างตั้ง ลงวันที่ ๑๘ ธันวาคม ค.ศ. ๑๘๔๕ (พ.ศ. ๒๓๘๘) ถึงคุณนายเท็นเซนต์ แฮร์ริส ให้ระวังนายคิง ดังนี้

“ข้าพเจ้าอยากให้งานอยู่ประเทศสยามก่อน เดวิด คิง จากเชียงไต้ ได้ลงไปนั่น พยายามจะให้ได้กิจการของพระเจ้าแผ่นดินที่เชียงไต้ ข้าพเจ้าเกรงว่าเขาจะเข้ามาอยู่ในฐานะของท่านกับพระเจ้าแผ่นดิน และทำให้การทำสนธิสัญญาไม่ราบรื่น”

จดหมายของนายคิงเองที่มาถึงท่านเซนต์ แฮร์ริส (ดูตอนต้น) เป็นคำกล่าวอัครมหาเสนาบดีของประเทศสยาม และที่ท่าของฝ่ายหลังที่มีคือนายคิงก็แสดงออกว่าเป็นปฏิปักษ์กัน ซึ่งทำให้มีอันตรายเพียงเล็กน้อยเท่านั้นในเรื่องนายคิงจะทำยุ่งเรื่องสนธิสัญญา

การอาร์มสตรองและตัวข้าพเจ้าเอง มีห้องนอนอื่น ๆ อีก ๔ ห้อง แต่ละห้องมีเตียงนอน ๒ เตียง จัดอย่างเป็นระเบียบสำหรับเจ้าหน้าที่ ๘ นายพัก

คนในคณะของเรา ๒ คนไปยังบ้านของนายแมททูน และเจ้าพนักงานในเรือ ผู้รักษาสัญชีและดูแลอาหารได้ไปยังบ้านของนายดี. โอ. คิง (พ่อค้าชาวอเมริกันซึ่งมาตั้งสาขาบริษัทอยู่ที่กรุงเทพฯ มีสาขาบริษัทแห่งอื่น ๆ อยู่ที่ควางตงและเซี่ยงไฮ้) ข้าพเจ้าพบว่าบ้านพักมีอากาศดีและสะอาดสะอ้าน มีเครื่องอำนวยความสะดวกสบายในรูปของห้องอาบน้ำ ห้องส้วม แต่ข้าพเจ้าไม่มีห้องส่วนตัวสำหรับเขียนหนังสือหรือสนทนา นอกจากห้องนอนของข้าพเจ้าเท่านั้น ซึ่งมีทางเข้าแต่ไม่มีบานประตูปิดเปิด ข้าพเจ้าใช้ธงเล็ก ๆ ผืนหนึ่งซึ่งนำขึ้นมาใช้ในขบวนของเราปิดประตูอย่างขอไปที

หลังจากที่ทุกคนรอบบ้าน และจัดการกันเรื่องยี่ง ๆ ในตอนมาถึงเกี่ยวกับการขนถ่ายของขึ้นบกเสร็จแล้ว ข้าพเจ้าก็ไปอยู่ที่อยู่ของพวกนาวิกโยธินวงคนตรีพวกอเมริกันและคนอื่น ๆ พวกเขาก็นั่งสบายดี แต่ละคนได้รับที่นอนอย่างดี ทำด้วยผ้าสังกะสีกันน้ำ และได้ผ้าปูที่นอนคนละ ๒ ผืน

จากนั้น พระคลังมหาข้าพเจ้าที่ห้อง นำชาวโปรตุเกสคนหนึ่ง มาด้วยให้เป็นล่าม^(๑๑๔) (เขาผู้นั้นบอกข้าพเจ้าว่าเขาเป็นนายพล)

เขาพูดภาษาอังกฤษเล็กน้อย ส่วนมากพูดภาษาสเปนซึ่งข้าพเจ้าพูดได้ดีทีเดียว พระคลังร้อนใจใคร่รู้ว่าข้าพเจ้าได้รับคำสั่งมาแต่ไหน

(๑๑๔) ล่ามผู้นี้ต้องเป็นคนแปลกหน้าซึ่งวิลเลียม เอ็ม. วัค เว็ทท์ กานเบรียล

(Gabrielle) (op. cit., p. 162)

และเราต้องการอะไร ฯลฯ ข้าพเจ้าหลีกเลี่ยงที่จะบอกเรื่องราวบางส่วน
แก่เขา ข้าพเจ้ากล่าวว่า คณะทูตของข้าพเจ้าเป็นคณะทูตทางไมตรี ท่าน
ประธานาธิบดีมีความนับถือพระเจ้าแผ่นดินสยามอย่างยิ่ง ใครจะผูก
สัมพันธ์ไมตรีกันให้แน่นแฟ้น เพื่อให้อยู่เป็นสุสตาพร และเพิ่มพูน
การติดต่อระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศให้มากยิ่งขึ้น ฯลฯ และ
ท้ายที่สุดข้าพเจ้าได้กล่าวว่า เมื่อข้าพเจ้าได้พบคณะเสนาบดีพร้อมกัน
แล้ว ข้าพเจ้าจะอธิบายเรื่องทั้งหลายให้ทราบอย่างละเอียดมากขึ้น เพราะ
ถึงตอนนั้นข้าพเจ้าคงได้รับความช่วยเหลือจากนายแม่ทูน ผู้สามารถ
แปลคำพูดระหว่างเราได้เป็นอย่างดี

พระคลังถามข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้ามีสำเนาสนธิสัญญาของเรากับ
ญี่ปุ่น^(๑๑๕) หรือไม่ ข้าพเจ้าตอบว่า ข้าพเจ้าจะส่งสำเนาสนธิสัญญา
ดังกล่าวมาให้เขา ๑ ฉบับ เมื่อข้าพเจ้าไปถึงประเทศจีน เพราะข้าพเจ้า
ไม่ต้องการให้เขาดูสนธิสัญญานั้นในขณะที่ เราสนทนากันต่อไปจน
กระทั่งเกือบ ๒ ชั่วโมง ได้เวลารับประทานอาหาร เรานั่งลงที่โต๊ะ
อาหาร ถ้วยชาบนโต๊ะเป็นเครื่องเคลือบของฝรั่งเศสสีขาวและสีทอง
สวยงาม และมีเครื่องโต๊ะเงินฝีมืออังกฤษจำนวนมาก อาหารและผลไม้
อุดมสมบูรณ์ แต่การทำอาหารเลว เนื้อเกือบดิบ และอาหารทุกอย่างใส่
หัวหอมกระเทียม และผักชนิดหนึ่งคล้ายหอมมากเกินไป

หลังจากรับประทานอาหารแล้วไม่นาน พวกเราบางคนบ่นว่าเป็น
อหิวาตกโรค ไม่น่าประหลาดใจเลย เพราะพวกเขาได้กินผลไม้และดื่ม

(๑๑๕) สนธิสัญญานี้ทำโดย พลเรือจัตวา เปอร์ เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๕๔
(พ.ศ. ๒๓๙๗)

น้ำมะพร้าวมากเกินควรระหว่างปากน้ำและกรุงเทพฯ คนหนึ่งๆ คั้นน้ำมะพร้าวสัก ๑๐๐ ผลได้ ยิ่งกว่านั้นพวกเขายังกินหมกิบๆ ที่ปากน้ำอย่างเอร็ดอร่อย และคั้นน้ำสกปรกที่นั่นด้วย ตอนนั้นมาตากแดดเป็นเวลาหลายชั่วโมง และข้อที่น่าอัศจรรย์นั้นไม่ใช่เพราะว่ามีคนบางคนป่วย แต่น้ำอัศจรรย์ที่ไม่พอกันป่วยเสียหมด

ข้าพเจ้าเข้านอนเวลาประมาณ ๔ ทุ่ม กว่าจะหลับได้ก็ถึงนาน เพราะตื่นเต้นเมื่อตอนกลางคืนและตื่นเต้นในของแปลกของใหม่^(๑๑๖)

รายชื่อผู้ติดตาม	
พลเรือโทว่า อารัมสตรอง	ผู้บังคับการเรือ
เรือเอก เลวิส	แห่งรัฐนาวิสสหรัฐอเมริกา
เรือเอก รัทเลจ (Rutledge)	" "
เรือเอก คาเตอร์	" "
เรือเอก เทเลอร์	นาวิกโยธินสหรัฐอเมริกา
นายวู้ด ศัลยแพทย์ทหารเรือ	แห่งรัฐนาวิสสหรัฐอเมริกา
นายแคเนียล ศัลยแพทย์ผู้ช่วย	" "
นายแบรคฟোর্ค ผู้รักษาบัญชีและดูแลอาหาร	" "
นายอิสเซอร์วู้ด (Isherwood) ทันกล	" "
นายเฮช. เจ. ซี. เฮิสกัน (H. J. C. Heusken) เลขานุการทูต	
นายฟอน เคน เฮอเวล (Van den Heuvel)	„ ผู้บังคับการเรือ

(๑๑๖) ในหนังสือเรื่อง Fankwei ของนายวู้ด หน้า ๑๕๕-๑๕๘ ได้บรรยายถึงการเดินทางขึ้นมาตามลำแม่น้ำและตอนมาถึงกรุงเทพฯ ไว้อย่างละเอียดและขี้ดขาว

กลาสีเรือ ๑๖ นาย

แห่งรัฐนาวิสหรัฐอเมริกา

นักดนตรี ๘ นาย

" "

พลารัการ ๑ นาย

" "

คนรับใช้ ๔ นาย

ลูกมือฝึกหัด ๒ นาย

รวมทั้งหมด ๔๒ นาย

วันอังคารที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๓๙๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ฝนตกใน
ตอนกลางคืน และเราก็คาดคะเนว่าวันรุ่งขึ้นจะเป็นวันฟ้าวันฝนที่เกี่ยว
และความจริงฝนตกเรื่อยไปจนกระทั่งเวลาบ่าย ๓ โมง เช้าวันนั้นคนของ
เรา ๓ คนล้มป่วยลง คือ นายทหาร ๓ คน และนาวิกโยธินอีก ๔ คน
นาวิกโยธินคนหนึ่งในจำนวนดังกล่าวอาการหนักมาก แต่ก็ค่อยสบายใจ
ขึ้น เมื่อเขาและคนอื่น ๆ ทุกคนอาการทุเลาลงก่อนจะถึงเวลากลางคืน

นายแม่ทูนกับ้วยด้วยเหมือนกัน เขามาหาข้าพเจ้าราว ๆ ๑๐
นาฬิกา เขากล่าวว่า พระเจ้าแผ่นดินทรงคดลงพระทัยที่จะไม่รับข้าพเจ้า
ในแบบเดียวกับที่เคยรับ เซอร์ โยฮัน เบกิ้ง และว่าพวกขุนนางจะเป็น
ผู้นำสาส์นของท่านประธานาธิบดี ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระเจ้าแผ่นดิน
และว่าพระองค์อาจแต่งตั้งคนหลายคนมารับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้ทราบ
ว่า พระองค์ทรงรำคาญพระทัยที่นายปาร์กเขียนสาส์นหลายฉบับถึง
พระองค์ หรือมิฉะนั้นก็เพราะทรงมีพระราชภารกิจมาก และพระองค์
ตรัสว่าจะไม่รับอีกต่อไป อันที่จริงนายแม่ทูนได้บอกให้ข้าพเจ้าทราบว่า
เมื่อเช้า นายปาร์กได้นำสาส์นฉบับหนึ่งไปถวายเจ้าชาย (พระอนุชาของ

พระเจ้าแผ่นดิน)^(๑๑๗) เพื่อให้ทรงนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระเจ้าแผ่นดินอีกทีหนึ่ง เจ้าชายทรงปฏิเสธที่จะนำสาส์นนั้นถวายให้ จนกระทั่งนายปาร์กได้ทูลว่า สาส์นนั้นเป็นคำตอบคำถาม ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงถามมาทางผู้ส่งข่าวเกี่ยวกับเรื่องของขวัญและอื่น ๆ ซึ่งไม่สามารถตอบไปให้ทรงทราบในตอนนั้นได้ ผู้ส่งข่าวก็กลับไป และจะนั้นนายปาร์กจึงจำต้องเขียนสาส์นนั้น เมื่อได้ฟังเช่นนั้นเจ้าชายจึงยอมนำสาส์นดังกล่าวขึ้นถวายพระเจ้าแผ่นดิน

ข้าพเจ้าเขียนสาส์นถึงพระกษัตริย์หนึ่ง (คัสนา)^(๑๑๘) ขอเข้าเฝ้ากราบบังคมทูลเป็นการส่วนตัวกับพระเจ้าแผ่นดิน ฯลฯ

ระหว่างเวลาเช้า มีรัฐมนตรีอเมริกันทั้งสองไป ได้มาหาข้าพเจ้า คือ นายเทลฟอร์ด^(๑๑๙) นายแอมมอร์^(๑๒๐) และ

(๑๑๗) พระอนารวมพระวรราชบิดาของพระเจ้าแผ่นดิน ผู้เป็นที่โปรดปราน พระนามเดิมตามที่ปรากฏในบัตรเยี่ยมของพระองค์ (L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๖๒) คือพระเจ้าหลุยส์แปด กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ในสนธิสัญญาที่เทเชนส์ แฮร์ส ทำในเวลาต่อมาพระนามของเจ้านายพระองค์นั้นอยู่ด้วย เขียนว่า กรมหลวงวงศาธิราชสนิท.

(๑๑๘) สาส์นฉบับนี้ (L.B., เล่ม ๑ หน้า ๑๘) ไม่เพียงแต่ขอเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินเป็นการส่วนตัวเท่านั้น แต่ยังขอให้ได้เข้าเฝ้าก่อนที่จะมีการต้อนรับเป็นทางการ เทเชนส์ แฮร์ส แสดงความปรารถนาที่จะให้นายเฮิสเก้น (Heusken) และนายแมททูนเข้าเฝ้าร่วมกับเขาในโอกาสนี้ด้วย และได้รับอนุญาตให้ถวายคำแนะนำของประธานาธิบดีด้วย

(๑๑๙) นายโรเบิร์ต เทลฟอร์ด และนายวิลเลียม แอมมอร์ เป็นสมาชิกทางแผนกจีนของคณะเบติสต์ทั้งสองคน นายแอมมอร์นั้นจะออกจากประเทศสยามไปเมืองจีนในไม่ช้า เนื่องจากนางแอมมอร์มีสุขภาพไม่ดี เขาปฏิบัติงานเทศน์ครั้งสุดท้ายในประเทศสยาม (เป็นภาษาจีน) เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ ๔ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๘๕๖ (พ.ศ. ๒๓๙๙) (ดู op. cit., หน้า ๑๘๓, ๒๑๓).

นายจันเล^(๑๒๐) แห่งคณะแบบคิสท์ และนายบริคเลย์แห่งคณะเพรส-
บีเทอเรียน

ข้าพเจ้ารู้สึกท้อแท้ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงมีพระอารมณ์ไม่ดี และ
เกรงว่ามันจะเป็นสาเหตุให้ข้าพเจ้าต้องชักช้ามาก ถ้าไม่ทำให้จุดประสงค์
ของข้าพเจ้าต้องเสียไป แต่ข้าพเจ้ามีภาษิตว่า จะไม่ยอมท้อถอย
(Nil desperandum) และมีอารมณ์ดีไม่เปลี่ยนแปลง ข้าพเจ้าจึงหวัง
ว่าพวกเขาจะรู้สึกละอายใจและปฏิบัติต่อเราดีขึ้น และกล่าวกันว่า
พระเจ้าแผ่นดินทรงเอาแต่พระอารมณ์มาก และพระองค์อาจเปลี่ยนผัน
ไปทันทีทันใดในไม่ช้าจึงต้อข้าพเจ้าได้ เรื่องที่ลำบากมากที่สุดก็คือว่า
พระเจ้าแผ่นดินไม่ทรงทราบในอำนาจและความยิ่งใหญ่ของสหรัฐอเมริกา
และพระองค์จะยังคงเป็นเช่นนั้น ถ้าหากข้าพเจ้าไม่อาจเข้าเฝ้า

(๑๒๐) นายจอห์น เอช. จันเล เป็นผู้อำนวยการวิเทศสัมพันธ์ และเป็นเจ้าของโรง-
พิมพ์ และเป็นสมาชิกแผนกสยามของคณะแบบคิสท์ (L.&P., เล่ม ๒
หมายเลข ๖๑ หน้า ๕)

นายสตีเวน แมททอน นายแซมมวล เจ. สมิธ และนายจอห์น เอช.
จันเล เป็น ๓ คนในบรรดาอเมริกันหรืออเมริกัน ๖ คน ซึ่งได้ร่วมลงนามใน
จดหมายฉบับหนึ่ง ถึงความผิดและป้องกันนายโจเซฟ บาเลสเคีย ในคราว
ที่เขามาทำการเจรจาล้มเหลว ในปี ค.ศ. ๑๘๕๑ (พ.ศ. ๒๓๙๔) พลเมือง
อเมริกันทุกคนซึ่งพำนักอยู่ในกรุงเทพฯ (คือ มีชนชั้นว่า ๖ คน) ได้ลงนามใน
จดหมายดังกล่าวนี้ รวมทั้งบริษัทอังกฤษบริษัทเดียวที่ดำเนินธุรกิจอยู่ใน
กรุงเทพฯ ก็คือบริษัทของแคเน็ล บราวน์ ได้ร่วมลงนามด้วย (๑๒-๑, S. Ex.
Doc., หมายเลข ๓๘-ในคอนหมายเลข ๖๑๘-หน้า ๑๔-๑๕, ๑๕)

ส่วนเรื่องย่อเกี่ยวกับคณะสอนศาสนาของอเมริกันในประเทศสยาม
โปรดอ่านเรื่อง Siam ของ เซอร์ ชอน เบริง เล่ม ๑ หน้า ๑๘๑ ff.

เป็นการส่วนตัว และกราบทูลให้พระองค์ทรงทราบว่าทั้งสองประเทศต่างจะต้องกลัวเกรงและเคารพซึ่งกันและกัน กับทันสมิธและคัลลัมแพthy ผู้หนึ่งจากเรือกลไฟโอ๊คแลนด์ (Auckland) มาหา และในคอนเียนายกิง กับทันคิวล์ และนายปอเตอร์ ซึ่งเป็นชาวอเมริกันทุกคนได้มาหาข้าพเจ้า

ก้านประมาณ ๑ ทุ่ม เจ้าชาย ยอช วอชิงตัน^(๑๒๑)* พระโอรสของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จมาเยือนข้าพเจ้า มีนายสมิธแห่งคณะมิชชันนารีอเมริกันแบบคิสท์เป็นล่าม^(๑๒๒) ให้พระองค์มีทหารไทยคนหนึ่งตำแหน่งเท่าพันตรีของเรา และข้าราชการอื่นๆ บางคน กับทหารคนหนึ่งของพระราชาธิบดีของพระองค์ตามเสด็จมาด้วย เจ้าชายยอช วอชิงตัน ทรงนำความจากพระราชาธิบดีของพระองค์มาแจ้งแก่ข้าพเจ้าว่า พระราชาธิบดีคือพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสียพระทัยที่ยังไม่อาจพบข้าพเจ้าได้ จนกว่าข้าพเจ้าจะได้รับ

(๑๒๑) เจ้าชายหนุมาย ๑๔ ปี (ดู op. cit., หน้า ๒๑๐) คือพระองค์เจ้ายอชชงยศ บวรวิไชยสงครามราชกุมาร เมื่อยังเป็นหม่อมเจ้าในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามว่า ยอชวอชิงตัน ตามนามประธานาธิบดีคนแรกของอเมริกา คนทั้งหลายเรียกพระนามว่า ยอด ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานพระนามใหม่ว่าพระองค์เจ้ายอชชงยศ ในรัชกาลที่ ๕ ได้พระราชทานอุปราชภิเษกเป็น กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ทิวงคตในรัชกาลที่ ๕-ดุราชสกุลวงศ์-กมล.

(๑๒๒) แชมมวล เจ. สมิธ สมาชิกคนหนึ่งของแผนกสยามของคณะแบบคิสท์ เขาประชุมสวดมนต์ที่บ้านของเขา (เป็นภาษาไทย) เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ ๔ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๘๕๖ (พ.ศ. ๒๓๙๘) ดู-นายวัค op. cit., หน้า ๑๘๓, ๒๑๐, ๒๑๑-๑๔ (เทียบเคียง L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๖๑ หน้า ๔).

การต้อนรับเป็นทางการแล้ว และว่าทันทีที่ข้าพเจ้าเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในท้องพระโรงแล้ว พระองค์ก็หวังว่าจะได้พบข้าพเจ้าบ่อย ๆ ฯลฯ นอกจากนี้เจ้าชายได้นำความมาแจ้งแก่ผู้บังคับการเรือและบรรดานายทหารของเข่ว่า ขอให้พวกเขาไปเฝ้าพระองค์เป็นการส่วนตัว เพราะพระองค์ไม่สามารถต้อนรับเขาเป็นทางการได้จนกว่าข้าพเจ้าจะได้เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินแล้ว

เจ้าชายยอช วอชิงตัน ทรงถามถึงปืนเล็กยาว จึงได้นำปืนเล็กยาวกระบอกหนึ่งมา พระองค์ทรงส่งนายพันตรี^(๑๒๓) ให้ทหารมาทดลองยิง ซึ่งเขาก็กระทำการโดยออกคำสั่งเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด การแสดงเป็นไปอย่างน่าเลื่อมใสมาก ทั้งทหารและนายทหารของพระองค์

เจ้าชายทรงขอร้องให้นายสิบเอกนาวิกโยธินผู้หนึ่งของเราทำบางวงดนตรีได้บรรเลงเพลง "เฮล โคลัมเบีย" และเพลงอื่นๆ เป็นที่พอพระทัยของเจ้าชายยิ่งนัก

การสนทนาได้ผ่านไปมากมายหลายเรื่อง แต่ระมัดระวังหลีกเลี่ยงเรื่องเกี่ยวกับการเมืองทุกเรื่อง เจ้าชายยอช วอชิงตัน เสด็จกลับเวลาประมาณ ๓ โมง แล้วข้าพเจ้าจากเขานอนได้พักผ่อนเต็มที่ ฝนตกตลอดคืน อากาศเย็นจัดจนข้าพเจ้าตั้งใจที่มีผ้าห่มให้อบอุ่นพอ

วันพุธที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) เรือใบแบบสแกนเนอร์แล่นขึ้นมาตอนเช้าวันนั้น และได้นำหีบเดินทางขนาดใหญ่และ

(๑๒๓) หมายถึงนายทหารไทยซึ่งตามเสด็จเจ้าชายยอช วอชิงตัน มา ส่วน "ทหาร" ที่อ้างถึงนั้นก็คือทหารคนที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าเป็นทหารของพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ที่สอง

เครื่องคัม ๒ หีบขึ้นมาให้ข้าพเจ้า ได้ส่งแบ่ง ๒ ดังไปไว้ให้นายแมททูน และส่งลังขนาดใหญ่ ๑๒ ลัง ไปเก็บไว้ในโรงเก็บของๆ นายคี. โอ. คิง (คุโน้คถึงเขา)

นายเอ. เอฟ. มัวร์ กงสุลโปรตุเกส และเลขานุการของเขา^(๑๒๔) มาเยือนข้าพเจ้า เขาเป็นคนสนุกสนานมาก และพูดภาษาอังกฤษคล่องมาก

นายแมททูนเข้ามาในห้องและบอกข้าพเจ้าว่า พระเจ้าแผ่นดิน ทรงปฏิเสธไม่ให้ข้าพเจ้าเข้าเฝ้าเป็นการส่วนพระองค์ก่อนที่จะเข้าเฝ้าเป็นทางการ และทรงมอบให้เสนาบดีของพระองค์พบข้าพเจ้าแทน พระองค์รับสั่งว่า เซอร์ยอน เบาริง เป็นผู้ที่ติดต่อกับพระองค์มานาน ฉะนั้นพระองค์จึงทรงอนุญาตให้เขาเข้าเฝ้าเป็นการส่วนพระองค์ ไม่ใช่ในฐานะทูต แต่เป็นในฐานะสหายเก่า นายแมททูนบอกข้าพเจ้าด้วยว่า พระเจ้าแผ่นดินทรงมีพระราชประสงค์ ให้ข้าพเจ้ามอบสาส์นของท่าน ประธานาธิบดีให้แก่บรรดาชนนางซึ่งจะเป็นผู้สำรวจสอบดู ถัดอัยคำถูกต้องเหมาะสมแล้ว ก็จะนำขึ้นสู่เกล้าฯ ถวายพระเจ้าแผ่นดิน เราจะต้องคอยคุตต่อไป นายแมททูนแนะนำว่า ข้าพเจ้าควรจะไปหาเสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศ อัครมหาเสนาบดีและเจ้าชาย ข้าพเจ้าก็ยินยอมตามคำแนะนำ และเราไปหาเมื่อเวลาประมาณ ๑๖ นาฬิกา

นายปาร์คมาหาข้าพเจ้า เราคุยกันอย่างสนุกสนานเป็นเวลานาน เขามีหวังที่จะอยู่ที่นั่นไปอีกนานพอๆ กับข้าพเจ้า

(๑๒๔) เลขานุการของกงสุลโปรตุเกส คือ เจ. ดา ซิลวา (J. Da Silva) (L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๖๑ หน้า ๔)

พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองทรงส่งพระราชสาส์นอันเปี่ยมไปด้วยพระกรุณาอย่างยิ่งข้าพเจ้าพร้อมทั้งของขวัญผลไม้งาม ๆ ที่สุกของประเทศสยามถึง ๘๗ จานใหญ่ ๆ ผลไม้มีปริมาณมากเหลือเกิน และเห็นจะมากพอสำหรับคน ๕๐๐ คนจะกินอย่างอิ่มแปล้ ท่านขุนนางผู้ใหญ่ผู้พูดภาษาอังกฤษได้พิเศษ รับหน้าที่เป็นผู้นำของของขวัญมาให้ เขามาในเรือที่ตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงาม ของขวัญจากพระเจ้าแผ่นดินยังความปลื้มเปรมให้แก่ผู้บังคับการเรือ และบรรดาลูกเรือในคณะของข้าพเจ้าทั้งหมดอย่างยิ่งไวยากรณ์ในพระราชสาส์นที่ถูกต้องสมบูรณ์ และการเขียนลายมือบรรจงถึงงามมาก ทำให้ฝีมือเขียนบรรจงของเราให้อายที่เคียว อักษรแต่ละตัวเขียนอย่างไม่มีที่ติ ประหนึ่งว่ากรูคือลายมือเป็นผู้เขียนที่เคียว และยิ่งกว่านั้น ทั้งข้อความและการเขียน พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองเป็นผู้ทรงเองทั้งหมด (๑๒๕)

(๑๒๕) ค้นฉบับตรงนอลมาจาก L.B. เล่ม ๒ หมายเลข ๓๓ (ดูภาพ)

เกาแซนต์ แฮร์ส ตอบพระราชสาส์น เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน แสดงความสำนึก ในพระมหากรุณาธิคุณ ในการต้อนรับและของขวัญของพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สอง (L.B. เล่ม ๑ หน้า ๒๑)

ขอก้าวเสียดรงแปลว่า นายพลเรือจัตวา เปอร์ ก็ได้เขียนสาส์นติดต่อกับพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองแห่งประเทศสยามด้วยเหมือนกัน (ดู ๓๓-๒, H. Ex. Doc., หมายเลข ๔๖ เล่ม ๒ หน้า ๑๕๑-๕๓)

และตั้งแต่ตอนที่เริ่มกล่าวถึงพระราชสาส์นฉบับนี้ของพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สอง การจดบันทึกรายวัน ในค้นฉบับเป็นลายมือของนายเฮิสเกิน (Mr. Heusken) เป็นผู้เขียนอยู่หลายหน้า นายเฮิสเกินเป็นเลขานุการของเกาแซนต์ แฮร์ส เขาเป็นชาวฮอลันดา และถึงแม้ว่าภาษาอังกฤษของเขาจะไม่ดีเยี่ยม เกาแซนต์ แฮร์ส ก็จ้างเขาไว้เป็นเลขานุการ เพราะว่าต่อไปในอนาคตเขาจะต้องปฏิบัติงานในญี่ปุ่น ซึ่งความรู้ทางภาษาฮอลันดาจะเป็นประโยชน์และได้เคยใช้ได้ผลมาแล้ว.

พระราชสาส์นของพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สอง
(พระราชลัญจกร)

ถึง ๖๗๗ เทาแซนค์ แฮร์ส

ทูตผู้มีอำนาจเต็มแห่งสหรัฐอเมริกา มายังประเทศสยาม ฯลฯ

๖๗๗ ทินับถือ

ศุภสาส์นของท่าน ลงวันที่ ๑๕ เดือนนี้ แจ้งเรื่องท่านเดินทาง
มาถึงนอกสนทอนโดยปลอดภัย ได้รับแล้ว

ข้าพเจ้ามีความยินดี ขอต้อนรับท่านและคณะผู้ติดตามของท่าน
สู่ประเทศของเรา

โปรดรับผลไม้มงคลซึ่งได้ส่งมาพร้อม

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะได้พบท่านเร็ว ๆ นี้ ซึ่งท่านจะได้รับแจ้ง

ให้ทราบ

ด้วยความปรารถนาดีที่สุดแก่ตัวท่าน และบรรดาสุภาพบุรุษ
แห่งเรือกลไฟนี้.

ขอแสดงความนับถือ

ป.ส. พระบิณฑุเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองของประเทศสยาม ฯลฯ

พระบวรราชวัง

กรุงเทพฯ ประเทศสยาม วันที่ ๒๒ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๖ (พ.ศ. ๒๓๙๙)

เย็นวัน^๕ (๑๒๖) ข้าพเจ้าไปเยือนพระคลังเสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศเป็นการส่วนตัว มีคอกเตอร์ แมททูน คอกเตอร์ วู้ด เรือเอกคาร์เตอร์ และเลขานุการของข้าพเจ้าติดตามไปด้วย เราลงเรือไป ๒ ลำ ท่านพระคลังได้ต้อนรับข้าพเจ้าอย่างกรุณา ยิ่ง ได้นำบุหรี่ย่าน้ำชา (๑๒๗) มารับรองเราตามธรรมเนียมในประเทศสยาม วัง^๖ ของพระคลังสร้างเป็นแบบยุโรปผสมจีน ห้องรับรองปทุมและตกแต่งด้วยเก้าอี้ โซฟา กระดาษบานใหญ่ และอื่นๆ (๑๒๘) ข้าพเจ้าได้อธิบายให้พระคลังทราบถึงหน้าที่ของคณะทูตของข้าพเจ้า ชอบเขตแห่งอำนาจของข้าพเจ้าและบรรดาศักดิ์ ฯลฯ จากนั้นพระคลังได้สอบถามถึงถ้อยคำที่ใช้เรียกท่านประธานาธิบดีตามปกติ ข้าพเจ้าได้เรียนท่านว่า โดยทั่วไปก็เรียกว่า “ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา” นี่เป็นตำแหน่งสูงสุดในประเทศ

(๑๒๖) หมายถึงประมาณ ๑๖ นาฬิกา (ดูข้างบนในข้อความที่จดของวันนั้น).

(๑๒๗) นายเฮสตันสธอดกล่าว น้ำชา ว่า “thee” แต่เขาก็เปลี่ยนใหม่เป็น “tea” นี้ไว้ในต้นฉบับ คงมีต้นแบบมาจากความรู้ทางภาษาฝรั่งเศสของเขา.

* ในภาษาอังกฤษใช้ว่า His Palace ซึ่งคงจะเป็นความเข้าใจผิดของผู้เขียน - กวป.

(๑๒๘) นายวู้ดได้จรวางงานการเขียนเสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศไว้ละเอียดมากกว่าปรากฏไว้ในหนังสือของ Wood, op. cit., หน้า ๑๒๔-๑๒๖ ได้บรรยายถึงตัวเสนาบดีไว้ในหน้า ๑๒๕ ว่า

“พระคลังมีอายุประมาณ ๔๐ ปี เป็นคนล่ำสัน แข็งแรง มีใบหน้าแสดงความสุขุม เขาสวมเสื้อผ้าไหมสีน้ำเงิน มีผ้าไหมสีเหลืองคาดเอว เขาต้อนรับเราในแบบง่าย ๆ และภูมิฐาน แต่ดูเหมือนผิดหวังที่เจ้าหน้าที่อีกจำนวนมากไม่มา และได้ติดตามถึงเหตุผลทันที”

ของเรา และเทียบได้กับตำแหน่งจักรพรรดิหรือพระเจ้าแผ่นดิน พระ-
 คลังกล่าวแนะเป็นทำนองว่า ประเทศสยามเป็นประเทศเล็ก และ
 สหรัฐอเมริกาผู้เป็นมิตรและเป็นชาติที่มีอำนาจในสนธิสัญญาที่จะทำขึ้น
 ร่วมกัน จึงควรมีมาตราหนึ่งซึ่งสหรัฐอเมริกาสงเคราะห์ตนเองให้กระทำ
 การเป็นผู้ชักชวน ในกรณีที่เกิดเรื่องยุ่งยากขึ้นระหว่างประเทศสยามและ
 ประเทศอื่น ๆ ข้าพเจ้าตอบว่าสหรัฐอเมริกาทรงใจเสมอที่จะกระทำการ
 ในฐานะที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และถือว่าเป็นเกียรติยศสูงสุดที่ได้รับ
 ยกย่องในความเฉลียวฉลาดและอำนาจของรัฐบาลสหรัฐ ซึ่งที่จริงสหรัฐ
 ก็ได้อาสาทำหน้าที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยระหว่างมหาอำนาจคู่พิพาท
 ฝรั่งเศส อังกฤษ เกออร์กี และรัสเซียอยู่แล้ว และเพราะฉะนั้นการที่
 จะมีมาตราที่วางในสนธิสัญญานี้ ก็จะแสดงว่ารัฐบาลสหรัฐตั้งใจเพียงจะ
 ปฏิบัติหน้าที่ผู้ชักชวนโดยมีเงื่อนไขเท่านั้น ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงว่าเป็น
 เกียรติยศที่สหรัฐพร้อมที่จะรับเสมอ ก็จะหาให้มาตราที่วางเป็นปัญหา
 ขึ้นโดยไม่จำเป็นเลย

ออกจากบ้านพระคลังแล้ว เราได้ไปเฝ้า กรมหลวงวง (ศา)
 ธิราชสนิท อนุชาของพระเจ้าแผ่นดิน และเป็นแพทย์ใหญ่ประจำ
 ราชตระกูล (๑๒๘) กรมหลวงคูเหมือนมีพระชันษาสัก ๕๐ ชันษา

(๑๒๘) เราได้กล่าวพระนามเต็มของกรมหลวงองค์นี้มาแล้ว นายวัดได้พรรณนาถึงกรม-
 หลวง (op. cit., หน้า ๑๘๘-๘) และกล่าวถึงถ้อยคำที่รับสั่งไว้อย่างละเอียด
 เช่นเคย (หน้า ๑๘๘)

“เจ้าชายวงศาเป็นคนเฉลียวฉลาด และอ้วนมาก เป็นคนเรียบร้อย มีเมตตา และ
 มีพระพักตร์แจ่มใสเบิกบานเป็นบางครั้ง แม้ในเวลาที่เราไปเฝ้าก็ดูออกจะ
 เศร้า ๆ สักหน่อย”.

พระพักตร์เบี่ยงไปช่วยความเมตตา ทรงมีลักษณะแบบพวกราชวงศ์
 บุรบอง และทรงวางท่าคล้ายคลึงกับพวกเจ้านายในราชตระกูลของ
 พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ มาก หลังจากทูลให้ทรงทราบถึงตำแหน่งของข้าพเจ้า
 และคณะแล้ว กรมหลวงวงศาธิราชสนิททรงกรุณาแนะนำให้เขียนโน้ตถึง
 ท่านพระคลัง (ถามถึง) เรื่องบรรดาขุนนางที่ข้าพเจ้าต้องไปเยี่ยมเยียน
 ก่อนที่ข้าพเจ้าจะเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อว่าจะไม่ทำให้ชุ่นเคื่องต่อ
 พระเจ้าแผ่นดิน และเพื่อให้ข้าพเจ้าปฏิบัติตามถูกต้องตามระเบียบแบบ-
 มารยาทไทย กรมหลวงทรงกล่าวถึงเรื่องคนไทยยังเป็นคนบ้าเถื่อน
 ยังไม่ก้าวหน้าในอารยธรรมเหมือนคนในชาติตะวันตก ทรงพูดเปรยถึง
 คณะทูตของบาเลสเตีย และทรงว่าสะพานเก่าเป็นสะพานที่ไม่ดี ทรงมัน
 พระทัยว่าสะพานใหม่เป็นสะพานที่แข็งแรง และพอที่จะนำเราข้ามไปได้
 ทรงหวังว่าสนธิสัญญานี้จะเป็นผลดี กรมหลวงทรงยืนค้อย่างยิ่งที่ได้
 ทำความคุ้นเคยกับหมอวู้ค (พระองค์ทรงได้รับอนุบริญญาทางการ-
 แพทย์ (๑๓๐) จากมหาวิทยาลัยนิวยอร์กเมื่อหลายปีมาแล้ว) ทรงขอ
 ความเห็นหมอวู้คเรื่องโรกภัยไข้เจ็บของอนุชของพระองค์ ข้าพเจ้าได้
 ทูลว่า ข้าพเจ้าได้ยินเรื่องราวของพระองค์มากมาย และข้าพเจ้าเคยฝันว่า

(๑๓๐) นายวู้คได้กล่าวอย่างถูกต้องกว่า ว่ากรมหลวงวงศาธิราชสนิท ทรงเป็นสมาชิก
 ผู้หนึ่งของสถาบันการแพทย์นิวยอร์ก (op. cit., หน้า ๑๕๐, ๑๗๗, ๒๔๗)
 ขณะเดียวกัน แมค ฟอน แบรนต์ กล่าวว่า ในห้องรับรองของเจ้าชายมิไ
 อนุบริญญาของพระองค์ในฐานะแพทย์ (M.D.) จากฟ็อลเคิลเพ็ชแชนอยู่
 (Dreiunddreissig Jahre in Ost-Asien. Erinnerungen eines deuts-
 chen Diplomaten, 3 vols., Leipzig, Georg Wigand, 1901, vol. 1,
 p. 255).

ได้มาเยือนประเทศสยามมาก่อนหลายครั้ง เราได้ทูลลาพระองค์กลับ ด้วยความประทับใจในการต้อนรับและพระอริยาศัยของพระองค์อย่างยิ่ง ไปเยือนคุณพระนายไว อัครมหาเสนาบดี^(๑๑๑) บ้านของท่าน

- (๑๑๑) ข้อคิด ที่ถูกต้อง พระกลาโหม โปรดคณหนังสือของนายวิต op. cit., หน้า ๑๗๔-๔๒ เปรียบเทียบ ขุนนางผู้ เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ว่าเป็นนักการทูต คนสำคัญของราชสำนักสยาม

เราได้สันนิษฐานเอาจากเอกสารของท่านบาทหลวง คอกเคอร์ แชมมวล อาร์.เฮาส์ L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๖๓ ครึ่งหน้า ๓ เขากล่าวว่า

“ท่านอัครมหาเสนาบดี เจ้าพระยาพระกลาโหม หรือพระยาสุรวิงศ์ อย่างที่เรียกกันในบางครั้ง คือเราเองถูกเหมือนกัน แต่น้อย และฉะนั้นจึง จำเป็นต้องมั่งคั่ง ท่านเป็นผู้มีความสามารถอย่างยิ่ง แลฉลาดสุขุม การเจรจา ต่าง ๆ และเอาหน้าเสียต่าง ๆ ของไทยนั้น ส่วนใหญ่มาจากพลังความคิดอ่าน ของท่านผู้ ในด้านธุรกิจ ประเทศสยามเป็นหนี้ความสำเริงของท่าน ในการ คือเรือใบจำนวนมั่งคั่งใช้ในราชการแทนเรือสำเภาที่สยามใช้อยู่เดิม ภายใน ระยะ ๑๖ ปีที่ผ่านมา และในประเทศสยามเป็นหนี้ความสำเริงของท่าน อย่างสำคัญ ซึ่งทำให้เราได้กล่าวมาข้างแล้วก็คือ ความสำเริงในการเจรจาทำ สัญญาเสมอภาคกับอังกฤษในคราวที่แล้ว”

ส่วนลักษณะการปฏิรูปราชการของเขา นายเลวิด โอ.คิง พ่อค้าชาว อเมริกัน ผู้เข้ามาตั้งรกรากที่กรุงเทพฯ เมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้แสดงทัศนะอันน่าสนใจเกี่ยวกับความประพฤติส่วนตัวและอิทธิพลของเขาไว้ในจดหมายฉบับ หนึ่ง ซึ่งเขาเขียนถึงเลียมซันด์ แฮร์ริส เขียน ณ กรุงเทพฯ วันที่ ๒๔ มกราคม ค.ศ. ๑๘๕๖ (พ.ศ. ๒๓๙๙) (L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๒๓ หน้า ๒ และหน้า ๔) ดังนี้

“... แต่อันที่จริงประเทศปกครองโดยอัครมหาเสนาบดี ผู้มีเล่ห์- เหลี่ยม โลก อีกกลับ เจ้าเล่ห์เพทุบาย และด้วยเหตุที่ตระกูลของเขาได้ยก พระเจ้าแผ่นดินขึ้นนั่งบัลลังก์ พวกเขาจึงทวีความมั่งคั่งและสำคัญมากขึ้น จนกระทั่งขณะคนในตระกูลของเขาได้เข้าดำรงตำแหน่งสำคัญทุก ๆ ตำแหน่ง ในประเทศ ด้วยความมั่งคั่งสมบูรณ์และอิทธิพลของพวกเขา ๆ จึงมีชาว ต่างประเทศเป็นที่สุด... ตระกูลของอัครมหาเสนาบดีผู้เป็นต้นเหตุของการ ปฏิบัติเลว ๆ ที่นายบาลเลซเคยได้รับนั้น...”

อัครมหาเสนาบดีใหญ่โตโอ้อ่าเกินกว่าที่ข้าพเจ้าคาดเอาไว้มาก เป็นบ้าน
 แบบยุโรป มีกระดานใหญ่ๆ ใส่อยู่ในกรอบไม้ทองระย้าติดผนังอยู่
 มีนาฬิกาชนิดมีลูกตุ้ม มีเทอร์โมมิเตอร์ รูปแกะสลักของศิลปกรรม
 ลอนดอน และภาพการรบของจักรพรรดินโปเลียนซึ่งพบทุกหนทุกแห่ง
 จากห้องพักแขกก็เข้าไปสู่ห้องพิเศษ มีเสาหลายต้นค้ำอยู่ ห้องนอน
 ตกแต่งด้วยมุ้งไหมและม่านสีแดงเข้มหรูหรา มีปืนไรเฟิลของชาร์ป
 แชนนอนอยู่บนผนังกระบอกหนึ่ง ห้องน้ำและห้องซักล้างก็งามวิจิตร
 ที่เดียว บ้านนี้ต้องมีเนื้อที่สักเข้าไปถึง ๒๐๐ ฟุต โดยไม่รวมบรรดา
 ตึกแถวของพวกบริวารที่ปลูกติดต่อกันเป็นฟุตไปตลอดถนน วณฑา
 ต้อนรับข้าพเจ้าในท่วงท่าที่สง่ามั่งมีเหมือนกับบรรดาอัครมหาเสนาบดี
 แห่งราชสำนักยุโรปบางคน เราได้รับความครมามเนื่องจากระบบ-
 ประสาทไม่ดี และขอโทษที่มีได้ไปรับข้าพเจ้าเมื่อตอนที่มาถึงบ้านที่
 เตรียมไว้รับรองข้าพเจ้า เราได้ทั้งสองคนอย่างเดียวกันเรื่องการเป็นผู้
 ไกลเกลียด ทั้งที่พระองค์ได้ทั้งสองคนมาก่อนแล้ว ข้าพเจ้าบอกเขาว่า
 เงื่อนไขของข้าพเจ้าในเรื่องสนธิสัญญานั้น อาศัยสนธิสัญญาที่ทำกับ
 อังกฤษเป็นหลักทั้งสิ้น โดยมีข้อยกเว้นเพียง ๒—๓ ประการ ท่านอัคร-
 มหาเสนาบดีตอบว่า สยามอาจยินยอมตามได้มากเท่ากับที่ยอมตามแก่
 อังกฤษ ซึ่ง วณฑา ไม่กลัวในสนธิสัญญาที่ (ไม่) ทำขึ้นด้วยความพอใจ
 ของทั้งสองฝ่าย แต่โดยที่ชาวสยามไม่รู้จัก "กฎหมาย" ที่ วณฑา จึงกลัว
 ในการ (ไม่) รักษาเงื่อนไขเหล่านั้น ข้าพเจ้าบอกว่าสนธิสัญญาจะมี
 ประโยชน์แก่ทั้งสองชาติ เขาตอบว่า เขาทราบถึงเรื่องนั้น (แต่)

การทำให้ประชาชนเข้าใจได้นั้นมันเป็นอีกปัญหาหนึ่ง ความปรารถนาอันรุนแรงที่สุดของท่านผู้นี้คือทำให้ประชาชนมี *ความสุข* เขาสารภาพว่าประชาชนยัง *โง่เขลา* และ *ด้อยกว่า* ประชาชนในชาติตะวันตก ข้าพเจ้าบอกให้เขาหวังและเพียรพยายามก็จะได้รับผลดีที่สุด (ข้าพเจ้า) ได้พูดเปรยๆ ออกมาเรื่องเหมืองดีบุกว่าถ้าพลเมืองชาวอเมริกันมาตั้งและทำเหมืองจะจ่ายเงินให้ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ เขาพอใจจะรวมเอาเรื่องนี้เข้าในสนธิสัญญาด้วย สามารถหาเงินหรือไทยได้เสมอ เมื่อจ่ายค่าจ้างสูง เขาเกรงว่าชาวไทยจะเกียจคร้านอยู่เฉยๆ มากเกินไป ข้าพเจ้าได้เปรียบเทียบกับการค้าฟรีกไทยทางฝั่งทะเลสมาทราบว่าดีกว่ามากเพียงไรที่จะสามารถทำได้ในประเทศสยาม ท่านอธิบดีมหาเสนาบดีบอกข้าพเจ้าว่าการค้าฟรีกไทยต้องเสียภาษีมากเหลือเกิน แต่ถึงกระนั้นเมื่อคำนวณราคาที่บวกภาษีแล้วก็ยังเป็นเรื่องที่น่าพิศวง ข้าพเจ้ารับรองกับเขาว่ามีผู้ต้องการซื้อฟรีกไทยของไทยมาก (ข้าพเจ้า) ได้พูดเปรยว่าข้าพเจ้าไม่ต้องการเอกสิทธิ์ในการค้าสิน ท่อซื้อตามทั่วๆ มีการเปลี่ยนแปลงบ่อยๆ ในราชวงศ์หรือไม่ เขาออกความเห็นตามความรู้สึกเสมอภาคอย่างแท้จริงว่า พระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายผู้ได้รับตำแหน่งโดยกำเนิดมักทรงลืมนึกว่าทรงก่อมาจากประชาชน ถือพระองค์เองว่าเป็นผู้เลิศสูงส่งและไม่ค่อยจะฟังความทุกข์ยากทั้งหลายของประชาชน ดังนั้นจึงมักจะมี *ความเปลี่ยนแปลง* เกิดขึ้นแก่เจ้านายในชั้นที่สี่ของราชวงศ์นั้นๆ เมื่อ *อำนาจกลับ* บรรดาทหารทั้งหลายก็ขยายแฉกทำความเคารพ น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาเจียบสงบไหลเอื่อย พราวระยับเป็นสีเงินด้วยแสงจันทร์ส่อง

ในเรืออันโอ่อ่าของเราซึ่งมีพลพาย ๓๐ คน ชวนให้เคลิบเคลิ้มไปว่าได้ไปเยือนเมืองเซนต์มาร์กส์ (St. Marcus) และถ้าสองฝั่งแม่น้ำจะเป็นวังอันโอ่อ่าหรูหราของพวกผู้ดีแห่งเมืองเวนิส แทนที่จะเป็นเรือนแพไม้ไผ่ และร้านรวงของคนจีนซึ่งจุคโคมกระคายสีฉูดฉาด ภาพฉนั้นก็จะสมบูรณ์ทีเดียว ความรู้สึกโน้มน้าวใจที่คงามเกิดขึ้นจากพระเจดีย์รูปทรงงามสง่ามียอดเรียวแหลมงามประณีต ซึ่งแม้แต่สถาปคยศิลป์อันงามวิจิตรของกรีกก็จะต้องอาย พระเจ้าแผ่นดินแห่งองค์ทรงสร้างพระเจดีย์องค์หนึ่งเพื่อเป็นอนุสรณ์ของพระองค์ (๑๑๒)

วันพฤหัสบดี ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๖ (ค.ศ. ๑๘๕๖) อัครมหาเสนาบดี เสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศ และกรมหลวงวงศาธิราชสนิท ได้มาและเสด็จมาเยี่ยม (๑๑๓) ได้บรรเลงดนตรีต้อนรับ และเมื่อทั้งสองอำลากลับ ได้ให้ทหารรักษาการณ์ช่วยแถวทำความเคารพ ก่อนที่เขาจะมาเยี่ยมข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้ให้เลขานุการของข้าพเจ้าถือจดหมายไปถึง เสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศเพื่อสอบถามว่า (๑๑๔) เมื่อไรข้าพเจ้าจะได้เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน และได้ถามว่าข้าพเจ้าสมควรจะไปเยี่ยม

(๑๑๒) นายเฮิสเกินได้เขียนว่า “เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนแห่งสุดท้ายของพระองค์” เทาเชนด์ แฮร์ส ได้แก้ไขให้ถูกต้องว่า “เพื่อเป็นอนุสรณ์ของพระองค์” ถึงแม้แน่ใจได้ว่าเทาเชนด์ แฮร์ส เป็นผู้เขียนต้นฉบับร่างเรื่องบันทึกวราวันนี้ด้วยตนเอง (หรืออย่างน้อยเขาก็จดลงไว้อย่างคร่าว ๆ) แต่ก็ดูเหมือนเลขานุการของเขาได้รับอนุญาตให้คัดลอกบันทึกวราวันสำเนาที่ขัดเกลาลงในสมุดเปล่าอย่างเสรี ซึ่งสมุดตนเองก็พกมาถึงเรา

(๑๑๓) เปรียบเทียบกับในหนังสือของนายวู้ด op. cit., หน้า ๑๘๒-๘๓

(๑๑๔) ตั้งแต่ต้น ต้นฉบับเริ่มเป็นลายมือของนายเทาเชนด์ แฮร์ส อีก

เจ้านายและขุนนางคนใดได้บ้าง ก่อนที่ข้าพเจ้าจะได้รับการต้อนรับเป็นทางการ (๑๓๕)

การมาเยี่ยมเยียนก็เป็นดังที่ข้าพเจ้าได้บันทึกไว้ก่อนหน้านี้แล้ว ข้าพเจ้าได้รับทราบว่า ข้าพเจ้าจะได้เข้าเฝ้าในวันพรุ่งนี้ และได้ทราบด้วยว่าข้าพเจ้าถูกขอให้ไปเฝ้าเจ้านาย ๒ องค์ในคอนเซ้าวันรุ่งขึ้น

ในบันทึกของเย็นวานนี้ที่บ้านของเสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศ (๑๓๖) ได้บันทึกข้ามไปคอนเซ้าวันว่าข้าพเจ้าได้ทราบว่า ไทยจะทำพิธีรับสาส์นของท่านประธานาธิบดีแบบเคียงก้นกับที่รับพระราชสาส์นของสมเด็จพระราชินีอังกฤษ นี่เป็นข่าวที่น่ายินดีที่สุดของข้าพเจ้า เนื่องจากทำให้จิตใจของข้าพเจ้าสงบลงได้จากการครุ่นคิดปัญหาเหลวไหลซึ่งได้ทำลายกะตมัตถของนายบาลเลตเตียมแล้ว

ข้าพเจ้าได้ถวายคำแนะนำเอกสารแก่ตมข้าพเจ้าให้อ่านเพิ่มเติม (๑๓๗) แก่กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ข้าพเจ้ากับคณะลากลับเมื่อเวลา ๑๒.๐๐ นาฬิกา

จากนั้นข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมนายมูร์ กงสุลโปรตุเกส ไปเยี่ยมมิชชันนารีแบบติสต์ นายปาร์ก นายเมททูน และนายกิง

(๑๓๕) ดู L.B., เล่ม ๑ หน้า ๒๑

(๑๓๖) โปรดดูรายการเยี่ยมชม เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ซึ่งเริ่มตั้งแต่เวลาประมาณ ๔ โมงเย็น

(๑๓๗) หนังสือ "อำนาจเต็ม" สำหรับประเทศไทยลงนามเมื่อวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๘ (ค.ศ. ๑๘๑๕) ลงนามโดยประธานาธิบดีแฟรงกลิน เพียร์ซ และรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ วิลเลียม แอล. มาร์ชี เอกสารเดิมอยู่ที่วิทยาลัยของเมืองนิวยอร์ก (College of the City of New York)

วันศุกร์ (๑๓๘) ที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๘๘ (ค.ศ. ๑๘๔๖)
 ได้ไปเฝ้า (๑๓๘) สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าทิพยธรรมาธิบดีสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติฯ และหัวหน้ากลุ่ม
 หัวหน้าผู้คัดค้านต่อหลักการอันก้าวหน้า อย่างไรก็ตาม ๖ พณฯ
 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าทิพยธรรมาธิบดีสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติฯ ที่สุด
 วงดนตรีของเรารบเพลงเพลงที่มีลักษณะประจำชาติหลายเพลง โท้ะของ
 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าทิพยธรรมาธิบดีสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติฯ ของเมืองไทยวางอยู่เต็มโต๊ะ กาน้ำชาทอง คนโทน้ำ
 ทอง จานชามอื่น ๆ จำนวนมาก และหีบลิ้นทำด้วยทองคำบริสุทธิ์
 ประดับด้วยพลอยต่าง ๆ เราเฝ้าโอกาสได้เห็นสภาพสตรีบางคนจากระยะ
 ไกล เธอห่มผ้าไปสีเหลือง บรรเลงดนตรีไทยให้เราฟัง เสียง
 ดนตรีนั้นค่อนข้างอ่อนหวาน ทรงดนตรีเหมือนกับเสียงดนตรีที่ดังราวแก้วหู
 จะแตกที่วงดนตรีผู้ชายของไทยบรรเลงให้เราฟัง ดูเหมือนสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าทิพยธรรมาธิบดีสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติฯ
 เอนเอียงมาทางข้างฝ่ายอเมริกันมาก และตั้งใจจะให้สิทธิพิเศษทุกอย่าง
 แก่พวกอเมริกันเช่นท้องถนนไว้รับ จากนั้นได้ไปเยี่ยมสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าทิพยธรรมาธิบดีสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติฯ
 ยมราช เสนาบดีฝ่ายยุติธรรม เขาต้อนรับข้าพเจ้าดีมาก และได้แจก
 คนโทน้ำให้แก่ข้าพเจ้าและคนในคณะของข้าพเจ้าคนละใบ คนโทเหล่านี้
 เขาได้มาจากประเทศลาว คราวที่เป็นรองแม่ทัพคุมกองทัพไปลาว ซึ่ง
 เป็นมณฑลที่อยู่ห่างไกลของจักรวรรดิสยาม ได้ไปเยี่ยม คอกเตอร์
 แมททูน ที่นี้เองที่กรมหลวงวงศาธิราชสนิททรงส่งถ้อยรับสั่งมาถึง
 ข้าพเจ้าให้ไปเฝ้าพระองค์ดำมีเวลา (๑๔๐) พระองค์ได้ตรวจดูคุณภาพ

(๑๓๘) ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ต้นฉบับเริ่มเขียนด้วยลายมือของนายเฮิสเกิน.

(๑๓๙) วัค op. cit., หน้า ๑๘๕-๘๘.

(๑๔๐) การเขียนเขียนครั้งนั้นอะไรเกิดขึ้นบ้าง ได้กล่าวไว้ในตอนที่จดบันทึกสำหรับ
 วันเสาร์ที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๘๘ (ค.ศ. ๑๘๔๖).

ของน้ำตาลทรายของเรา เห็นว่าเป็นชนิดที่ไม่ดี จึงส่งน้ำตาลทราย
ชนิดดีมาให้ข้าพเจ้าเป็นของขวัญ ซึ่งแม้จะเป็นของที่มีราคาเล็กน้อย
แต่ก็มีคุณค่าสูง ด้วยเป็นความเอาใจใส่อย่างดีของบุคคลผู้มียศศักดิ์
อิศรฐานเช่นพระองค์ท่าน

วันเสาร์ที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ ได้ไปเยือนท่านบิชอป
ฝรั่งเศส^(๑๔๑) ผู้โอภาปราศรัยต้อนรับข้าพเจ้าด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี
และได้กล่าวอวยพรว่า ท่านหวังว่าคณะทูตของข้าพเจ้าจะสามารถนำ
ประโยชน์และทำชื่อเสียงเกียรติยศให้แก่ประเทศของข้าพเจ้า ท่านบิชอป
กล่าวว่า ความอดทนที่ข้าพเจ้ามีอยู่เป็นคุณอันประเสริฐยิ่ง และความ
อดทนนี้เองที่นายบารเตสเคียไม่มี ฯลฯ หลังจากนั้นได้ไปเยี่ยมนายมูร์
กงสุลโปรตุเกส และบรรณารักษ์หน้าร้านเบบัสท์ เย็นนั้นท่านบิชอปได้

(๑๔๑) จอห์น แบบติสต์ บัลเลอกัวส์ (Jean Baptiste Pallegoix) บิชอปแห่ง
มัลโลส (Mallos) และวิซเวอโปลีโกลิก แห่งประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ค.ศ. ๑๘๔๐-๖๒
ตามจดหมายเขมรกรุงเก่า วันที่ ๒๖ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๖ (พ.ศ. ๒๓๕๕)
(L.&P., เล่ม ๒ หน้าเลข ๑๖) บิชอป บัลเลอกัวส์ ได้ส่งพจนานุกรม
ภาษาไทยที่เขาส่งไปให้ท่านเซอร์ แอลเฟรด ๑ เล่ม ซึ่งท่านเซอร์ แอลเฟรด ได้ตอบ
รับด้วยจดหมายฉบับส่งวันที่เดียวกัน (L.B., เล่ม ๑ น. ๒๒ และได้สรร-
เสริญพจนานุกรมเล่มนี้ว่าเป็น “อนุสรณ์อันดีงามของการศึกษาและความ
อดสาหะพากเพียรของท่าน”

ความถ่อมตนของบิชอปในการกล่าวว่าพจนานุกรม ๓๐,๐๐๐ คำ นั้น
เป็นผลงานชั่วชีวิตของเขา เขามาเมืองไทยราวปี ค.ศ. ๑๘๓๐ (พ.ศ. ๒๓๗๓)
จะพิจารณาได้จากชื่อเต็มของหนังสือนี้ คือ “พจนานุกรมไทย-ลาติน-ฝรั่งเศส-อังกฤษ” นอกจากนี้เขายังได้เขียนหนังสือเรื่อง Description du
royaume Thai ou Siam, พิมพ์ที่ Beaune, ๑๘๔๓ และปารีส, ๑๘๔๔
คาธอลิกเอนไซโคลปีเดีย (Cath. Encycl., s. v., Siam).

ส่งหนังสือพจนานุกรมไทยของท่านมาให้ข้าพเจ้า ๑ เล่ม ข้าพเจ้าได้เขียนจดหมายขอบคุณท่านบิชอบอย่างลึกซึ้งในของขวัญอันงดงามของท่านวันนี้สมเด็จพระองค์น้อย^(๑๔๒) ได้มาเยือนข้าพเจ้า มีบุตรชายและข้าทาสจำนวนประมาณ ๒๐ คน กับพวกคนถือเครื่องประดับยศอันมีราคา และวงดนตรีติดตามมาด้วย สมเด็จพระองค์น้อยได้บอกข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้าเป็นเสนาบดีชาวต่างประเทศคนแรก ซึ่งสมเด็จพระเจ้าให้ความสนใจอย่างนี้ ถือกันว่า สมเด็จพระองค์น้อยเป็นขุนนางที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งของราชอาณาจักร และมีความเกลียดชังชาวต่างประเทศและต่างชาติทั้งหมดอย่างเห็นได้ชัด

(๑๔๒) วัฏ op. cit., หน้า ๑๔๘-๔๙ เซอร์ ชอน เบวริง ในตอนพูดถึงบรรดาเจ้าหน้าทีรับมอบหมายซึ่งเขาได้เจรจาด้วย เขาได้บรรยายถึงสมเด็จพระองค์น้อยว่า (Siam, เล่ม ๒ หน้า ๒๒๖-๒๗)

“คณะเจ้าหน้าที่ ๆ ได้รับมอบหมายประกอบด้วยสมเด็จพระองค์ใหญ่ผู้สำเร็จราชการคนทีหนึ่ง (first regent) และน้องชายคือสมเด็จพระองค์น้อยผู้สำเร็จราชการคนที่สองของราชอาณาจักร บุคคลทั้งสองนี้ดำรงตำแหน่งราชการสูงสุด สมเด็จพระองค์ที่สอง (องค์น้อย) เป็นเจ้ากรมวังนาทรีพย์ฝ่ายภายในที่รู้จักว่าสนใจในระบอบเดิมที่มั่งคั่ง ซึ่งการผลิต การค้าขาย และการเดินเรือ ล้วนตกอยู่ในความภรรณาของบรรดาเจ้าภายในของกิจการประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะจ่ายเงินให้เป็นค่าเอกสารในการเก็บภาษีแก่พระคลังหลวง หรือแก่เจ้าหน้าที่ชั้นสูงใด ๆ ซึ่งเจ้าภายในได้รับช่วงเอกสารนี้มาก็ตาม สมเด็จพระองค์ที่สององค์นี้ทรงเป็นผู้ปกครองที่มีอำนาจในประเทศสยามมาเป็นเวลาช้านาน ชื่อของเข่าจะปรากฏในคณะกรรมาธิการและคณะที่ปรึกษาทุกคณะ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความพยายามของคณะผู้ต่าง ๆ จากประเทศอังกฤษและอเมริกา ในอันที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการค้าของประเทศสยามกับบรรดาต่างประเทศให้มีความราบรื่นเป็นที่น่าพอใจ”.

ข้าพเจ้า^(๑๔๓) ถือโอกาสพูดถึงสถิติบางอย่างของประเทศของเรา ทุลสมเท็จว่าเรามีทหารอาสาสมัครถึง ๒ ล้านคน มีอาวุธปืน ๓ ล้านกระบอก มีปืนใหญ่ ๔ หมื่นกระบอก และมีเรือค้าขาย ๑ หมื่น ๕ พันลำ เหมืองทองทั้งหลายของเรามีผลผลิตทองถึงปีละกว่า ๑,๕๐๐ ทาบ สมเด็จพระสังฆราชกล่าวว่าประเทศสยามก็มีเหมืองทองหลายเหมือง และอื่นๆ ด้วย ข้าพเจ้าพูดว่าในสยามอุดมด้วยเหมืองก็มากมายน่ายกกองที่ยังไม่ได้ทำ และว่าชาวอเมริกันใครจะมาทำเหมืองเหล่านี้ เช่นเดียวกับเหมืองถ่านหินและอื่นๆ ถ้าได้รับอนุญาต และพวกอเมริกันคงจะไม่ต้องการซื้อเหมือง แต่ขอเช่า จะจ่ายค่าเช่าให้ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ของจำนวนแร่ที่ผลิตได้ ข้าพเจ้ายินดีที่ได้เสนอเรื่องนี้แก่ท่านในโอกาสนี้เพื่อท่านจะได้เก็บไปคิด เพราะข้าพเจ้าตั้งใจนำเรื่องนี้ใส่ในสนธิสัญญาด้วย ถ้าข้าพเจ้าสามารถทำได้ และต้องการให้ท่านได้มีโอกาสพิจารณาเรื่องล่วงหน้า สมเด็จพระสังฆราชไม่ทราบว่ารับข้อเสนอนี้อย่างยินดี แต่ท่านฉลาดและมีไหวพริบ และไม่แสดงความรู้สึกของท่านให้ปรากฏออกมาว่าท่านเห็นพ้องหรือไม่ สมเด็จพระสังฆราชว่า พวกคนน้ำคาลทรายในสหรัฐหรือ ข้าพเจ้าตอบว่าเป็นบ้างแต่ไม่ทั้งหมด สมเด็จพระสังฆราชได้ถามต่อไปว่า ทำไมไม่มีเรืออเมริกันมาที่นั่น ๑๔ ปีแล้ว ข้าพเจ้าตอบว่าภาษีสูงมากเกินไป เรืออเมริกันสามารถซื้อน้ำคาลทรายในเม็กซิโกได้ถูกกว่า (ซึ่งเป็นความจริง เนื่องจากเอกสิทธิ์เก่า) และเรืออเมริกันไปบรรทุกสินค้าที่เม็กซิโกปีละ ๒๐ ลำ และเพื่อให้มีการค้าขายดีในประเทศสยาม พวกพ่อค้าต้องพำนักอยู่ที่นั่น และคอยซื้อสินค้าที่ละเล็กละน้อยที่ละซังที่ละหาบ เนื่องจากไม่มีตลาดใหญ่ๆ ซึ่งจะสามารถซื้อสินค้าได้

(๑๔๓) ตั้งแต่นั้นไปค้นฉบับเริ่มเขียนด้วยลายมือของเทาเชนด์ แฮร์ริส อีก.

ครึ่งเดียว ๆ ล ๆ สมเด็จพระสังฆราชน้อยได้ถามถึงขนาดและจำนวนพลเมืองของประเทศญี่ปุ่น และขนาดของญี่ปุ่นเมื่อเปรียบกับ ชาว ลังกา อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา สมเด็จพระสังฆราชน้อยได้ขอให้ข้าพเจ้าส่งคาบญี่ปุ่นงาม ๆ จากประเทศญี่ปุ่นมาให้ ได้บอกขนาดความยาวและผืนคาบ ๆ ล ๆ ให้ข้าพเจ้า ไม่ละเอียดยก ถึงแม้มันจะเป็นของขวัญจากข้าพเจ้า

เมื่อเย็นวันศุกร์ที่บ้านของนายแมททูน ข้าพเจ้าได้สนทนากับนายคิงบ้างในเรื่องรายละเอียดปลีกย่อย ซึ่งต้องการจะนำลงไว้ในสนธิสัญญาของเราด้วย จากนั้น (เวลาประมาณ ๓ ชั่วโมง) เจ้าชายทรงต้องการพบข้าพเจ้า ได้ขอให้ข้าพเจ้าไปพบ ปรากฏว่า เมื่อเซอร์ ยอน เบริง อยู่ที่นั่นเขาบอกคนไทยว่า รัฐบาลสหรัฐและรัฐบาลฝรั่งเศสได้รับทราบเรื่องสัญญาซึ่งเขามาทำ และรัฐบาลของประเทศทั้งสองใครจะเสนอข้อเรียกร้องร่วมกัน และ (ตามที่ข้าพเจ้าเข้าใจ) ในการบังคับใช้สัญญานั้น

ข้าพเจ้าถูกถามว่า เรื่องดังกล่าวเป็นความจริงหรือไม่? ท่านประธานาธิบดีได้ทราบเรื่องสนธิสัญญา ซึ่งเซอร์ ยอน เบริง มาทำตั้งแต่เมื่อไร? และท่านประธานาธิบดีได้ทราบเรื่องการทรงราชย์ของพระเจ้าแผ่นดินรัชกาลปัจจุบันทั้งสองพระองค์เมื่อไร? ๆ ล ๆ (โปรดดูจดหมายที่เกี่ยวกับเรื่องนี้) (๑๔๔) ข้าพเจ้าตอบคำถามทั้งหมดไปว่า

(๑๔๔) L.&P., เล่ม ๒ บทที่ ๑๔ พระราชสาส์นที่เขียนที่พระบรมมหาราชวังเก่ากรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๘๘ (ค.ศ. ๑๘๔๖) มีข้อความมากกว่าที่กล่าวไว้ในเนื้อเรื่อง ในพระราชสาส์นมีคำถามอื่นๆ อีกหลายข้อ (ถามในพระนามของพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง) ซึ่งพยายามโยงมาถึงการแต่งตั้งเทนาแซนด์ แฮร์ส เป็นเอกอัครราชทูตมาประเทศสยามกับเรื่องความสำเร็จของเซอร์ ยอน เบริง นั้นได้ไปถึงสหรัฐอเมริกา

หน้า ๔ ของพระราชสาส์นมีข้อความเขียนกำกับไว้ อ่านได้ความว่า “รับจากเจ้าชายด้วยตนเองและตอบด้วยวาจาให้พระองค์ทรงทราบว่า ข้าพเจ้าได้รับแต่งตั้งในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๓๘๘ (ค.ศ. ๑๘๔๕) และคำถามอื่นๆ (ข้าพเจ้าตอบ) ว่า ข้าพเจ้าไม่ทราบ”.

ข้าพเจ้าไม่ทราบ เพราะข้าพเจ้ามิได้อยู่ที่สหรัฐอเมริกาขณะเมื่อสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น และว่ารัฐบาลของข้าพเจ้ามิได้แจ้งเรื่องราวเหล่านี้ให้ข้าพเจ้าทราบเลย ข้าพเจ้าถูกถามด้วยว่า ข้าพเจ้าได้รับแต่งตั้งให้มาประเทศสยามเมื่อใด ข้าพเจ้าตอบว่า ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๓๔๘ (ค.ศ. ๑๘๕๕) แล้วข้าพเจ้าได้มอบสำเนาสาส์นของท่านประธานาธิบดีที่มีมาถวายพระเจ้าแผ่นดินแก่เจ้าชาย และขอให้ทรงพิจารณาถึงความตั้งใจของข้าพเจ้าที่ปฏิบัติทุกอย่างตามที่ข้าพเจ้าได้รับคำขอร้องให้ปฏิบัติ ทั้งเช่นที่ข้าพเจ้าได้มอบสำเนาเอกสารอำนาจเต็มของข้าพเจ้าแก่พวกเขาด้วย

จากนั้นเจ้าชายทรงเป็นพระมหากษัตริย์แห่งรัฐเป็นมิตรของประเทศสยาม ในกรณีที่มีเรื่องยุ่งยากกับมหาอำนาจตะวันตกบางประเทศ (หมายถึงประเทศอังกฤษ) ข้าพเจ้าตอบขึ้นเหมือนอย่างที่ได้ตอบแก่เจ้าชายและบรรดาเสนาบดีทั้งหลายมาแล้ว

ขณะเมื่อไปเยี่ยมสมเด็จพระองค์น้อยเมื่อเช้าวินศักร สมเด็จพระองค์น้อยได้สนับสนุนอย่างแข็งขันว่า นายแมททูนเป็นบุคคลที่ดีที่สุดที่จะเป็นกงสุลอเมริกัน สมเด็จพระเจ้ากล่าวว่า นายแมททูนรู้ภาษาไทย ทั้งชนบประเพณีและอื่นๆ และว่าเขาเป็นคนที่สุ่มรอบคอบ คนไทยมีความไว้วางใจในตัวเขาเต็มที่ และว่าเขาไม่เคยทอดทิ้ง ไม่เคยโกรธเคือง ซึ่งข้าพเจ้ายอมรับทุกอย่าง และเชื่อว่านายแมททูนเป็นบุคคลที่ดีที่สุดสำหรับตำแหน่งกงสุลอเมริกัน ซึ่งรัฐบาลควรจะเลือก^(๑๔๕)

(๑๔๕) โปรดดูต่อไปนี้ บันทึกถวายวันในวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ และในค ๑๔๑.

วันอาทิตย์ที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๓๙๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) เข้าวัน^๕
ได้รับของขวัญจากสมเด็จพระองค์น้อย เป็นมะพร้าวน้ำหวาน (รสชาติสุดที่
ข้าพเจ้าเคยชิมมา) จำนวนมาก กับลูกตาลขนาดเท่ามะพร้าวลูกเล็กๆ สี
ม่วงกล้ำเหมือนส้มเชือกม่วง

เมื่อผ่าออกก็พบเนื้ออ่อนนํ้ากิน กล้ายเนื้อลูกจากอ่อนๆ เป็น
รูปไข่แบนๆ ยาวราว ๓ นิ้ว กว้าง ๒ นิ้ว และหนาสามในสี่ รสเย็น
ชื่นใจ

ข้าพเจ้ารู้สึกสงสัยอย่างยิ่งในการที่ได้รับความกรุณาเอาใจใส่จาก
สมเด็จพระองค์น้อย เพราะ (สมเด็จพระองค์น้อย) ไม่เคยทำเช่นนั้นมาก่อนและถือกัน
ว่าเป็นท่านหัวหน้าของคณะซึ่งยึดถือนโยบาย “สยามเก่า” (Old Siam)
แต่ก็ยังไม่มีอะไรจะทำให้เชื่อมั่นในความเอาใจใส่เช่นนั้นได้แน่นอน เพราะ
ท่านเป็นคนฉลาดและมีไหวพริบมากที่สุด และเป็นผู้นำอย่างสำคัญ
ในเรื่องการเมืองแบบที่สองหน้าทรวงก้นตะวันออก

วันนี้พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองทรงส่งมะม่วง ๒ ชนิดมาให้ข้าพ-
เจ้าเป็นของขวัญ ชนิดหนึ่งเป็นมะม่วงทุเรียน รสชาติสุดที่ข้าพเจ้าเคยกิน
มะม่วงเหล่านี้ปลูกอยู่ในอุทยานของพระเจ้าแผ่นดิน^(๑๔๖)

ได้ไปร่วมในพิธีสวนมนต์ที่บ้านของหมอบรัดเลย์ แห่งคณะมิชชัน

(๑๔๖) การพรรณนาถึงเรื่องและเกร็ดย่อยเกี่ยวกับทุเรียน (ซึ่งเป็นผลไม้แปลกแต่ส
อร่อยที่สุดในบรรดาผลไม้ตะวันออกทั้งหลาย ซึ่งที่แรกคุ้นชินกับเรา) อยู่นั้น
มีอยู่ในหนังสือของวัด, op. cit., หน้า ๑๘๑-๑๘๒, มีในหนังสือ Embassy
ของเอ็ดมันด์ โรเบิร์ต หน้า ๓๓๓, มีในหนังสือของ บ. วิ. วิลคอกซ์ ใน
Japan เดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๒๖ หน้า ๒๐ ฯลฯ

นารี เพรสบีเทอเรียน^(๑๔๗) มิชชันนารีทุกคนและประชาชนผิวขาวมาชุมนุมอยู่ที่นั่นจำนวนราว ๓๐ ถึง ๔๐ คน

พิธีสวดมนต์ได้จัดขึ้นที่บ้านของมิชชันนารีแต่ละคน หมุนเวียนกันไปตามลำดับตัวอักษรชื่อ

มีผู้บอกข้าพเจ้าว่า คำแต่ละคำในภาษาไทยอาจจะผันได้ตามเสียงวรรณยุกต์ ๕ เสียง และเสียงเหล่านั้นต่างกันเล็กน้อย แต่ความหมายแตกต่างกันมาก ข้าพเจ้าได้ทราบด้วยว่าคำนางฟ้าและกาน้ำชาเป็นคำเดียวกัน แต่ความหมายแตกต่างกัน เพราะเกิดจากการออกเสียงสูงต่ำ ผิดกันไปเท่านั้น

มิชชันนารีผู้หนึ่งกำลังเทศน์ต่อที่ประชุมคนไทย ต้องตกใจที่ได้ยินบรรดาผู้ประหลาดใจว่า ครั้นตามสาเหตุก็ได้ทราบว่าเขากล่าวว่า “และพระเจ้าทรงส่งกาน้ำชาของพระองค์มาให้ โยเซฟ” แทนที่จะพูดว่า “ทรงส่งนางฟ้าของพระองค์มาให้” ฯลฯ

ขณะนั้นฝนตกก่อนบ่ายเป็นนิจสิน ตั้งแต่ ๕ โมง ถึง ๖ โมง เรื่อยไปจนตลอดคืน ตอนกลางวันปลอดโปร่งแจ่มใสดี เพราะเมฆบังพระอาทิตย์เพียงบางๆ แต่ปกติไม่มีฝนตก

วันจันทร์ที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ฝนตกหนักตลอดคืน เรื่อยไปจนกระทั่งถึง ๑๐ โมงเช้า

ข้าพเจ้าแต่งคำกราบบังคมทูลพระเจ้าแผ่นดิน รู้สึกว่ามันช่าง

(๑๔๗) จดหมายสั้นๆ ของ คอกเคอร์ บรัดเลย์ เขียนบรรดาผู้ติดตามของแทนเซนต์ แฮร์ริส ให้ไปประชุมสวดมนต์ เวลา ๑๖.๓๐ น. ว่าตามหนังสือ L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๑๑ (หนังสือของวู้ด, op. cit., หน้า ๑๕๐-๕๑).

เป็นงานยากเสียจริง ๆ ที่จะหาคำสรรเสริญเยินยออย่างเลิศลอยที่ต้องใช้
ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าเป็นคนที่มีความคิดเสมอภาคอยู่

นายแมททูนมาเมื่อเวลา ๑๑ นาฬิกา บอกว่าเจ้าชายทรงมีพระ
ประสงค์จะพบข้าพเจ้าเย็นนี้ เพื่อกระเตรียมไนท์ริเบกตัวข้าพเจ้าเข้า
เฝ้าและอื่น ๆ

นายแมททูนบอกข้าพเจ้าว่า การเข้าเฝ้าของข้าพเจ้าถูกเลื่อนไป
อีกจนกระทั่งวันพฤหัสบดีที่ ๑ พฤษภาคม เหตุผลที่เลื่อนไปนั้นก็เพราะ
สยามถือว่า เดือนนี้เป็นเดือนที่ไม่เป็นมงคลสำหรับการติดต่อกิจการงาน
และถึงแม้วันพฤหัสบดีมีได้อยู่ในเดือนใหม่ทางฝ่ายเราก็ดำรงตาม แต่ก็เป็น
วันในเดือนใหม่ทางฝ่ายเรา พวกเขายังคิดว่าอาจจะขจัดอิทธิพลของ
ความไม่เป็นมงคลให้เคลื่อนกลายหมดไป^(๑๔๔) พวกเขาบอกว่า มิได้
ตั้งใจที่จะหน่วงเหนี่ยวข้าพเจ้าไว้จนถึงสิ้นเดือนทางฝ่ายสยามหรอก

ข้าพเจ้าจะต้องไปบ้านของนายแมททูน เพื่อพบกับเจ้าชายเวลา
๑๖ นาฬิกา

เปิดกล่องบรรจุของบรรณาการ^(๑๔๕) ประเภทหนังสือและรูปภาพ
ทุกอย่างอยู่ในสภาพเรียบร้อยดี ยกเว้นหนังสือเล่มหนึ่งซึ่งเสียหาย
เพราะถูกตาปู ทั้งนี้เนื่องจากการนำใส่กล่องอย่างไม่ระมัดระวัง ที่นี้มี
หิ้งห้อยขมมากทีเดียว มันมาเกาะที่ต้นไม้ต้นหนึ่งหน้าห้องนอนของ

(๑๔๔) เปรียบเทียบกับหนังสือของนายวู้ด, หน้า ๑๔๒, ๒๐๐.

(๑๔๕) บัญชีรายการเครื่องราชบรรณาการ ซึ่งส่งมาถวายพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่หนึ่ง
และองค์ที่สอง ฉบับสมบูรณ์ ๒ ฉบับ มีอยู่ในหนังสือ L.&P., เล่ม ๒
หมายเลข ๔๑ และ ๔๒ และในภาคผนวก ๒ และ ๓.

ข้าพเจ้าเต็มไปด้วยหมอก ตอนกลางคืนดูเหมือนพวกหิ่งห้อยจะมีสิ่งพิเศษ
 อย่างหนึ่ง เที่ยงเหมือนนกตัวเบ้อเรอ เที่ยงเหมือนนกเล็ก ๆ กระโดด
 โดดเต็น ๆ ลว ๆ แต่สิ่งที่แสดงลักษณะพิเศษของมันก็คือ แสงสว่างที่
 มันเปล่งออกมา นั่น มันเปล่งออกมาพร้อม ๆ กันหมดทุกตัว เกิดเป็น
 แสงแวบวาบพร้อมกันและดับมืดก็พร้อมกัน ระยะเวลาในการหยุดและ
 เปล่งแสงประมาณแค่รำ ๆ กันทีละ ๘๐ ครั้ง หิ่งห้อยทุกตัวจะเปล่งแสง
 และหยุดอย่างพร้อมเพรียงกัน นับตั้งแต่พวกที่เกาะอยู่กึ่งต่ำที่สุดไปจน
 ถึงพวกที่เกาะอยู่ที่สูงที่สุด ด้วยเกรงว่าประสาทของข้าพเจ้าอาจจะ
 หลอนตัวเอง ข้าพเจ้าจึงเรียกผู้บังคับการเรือมาตรวจและคอยเคอร์วู้ด
 ให้มาดูให้ประจักษ์แก่ตาด้วย คนทั้งสองก็เห็นเช่นเดียวกับข้าพเจ้า
 ข้าพเจ้าเคยเห็นอย่างนี้มาก่อนบ้าง

เมื่ออยู่ในชาว ข้าพเจ้ากำลังท่องเที่ยวไปในคืนที่อากาศร้อน
 และมีลมมาก ตอนนั้นข้าพเจ้าไปนั้นพักนอนไปในทุ่งนาข้าวเสียส่วนมาก
 ตอนนั้นข้าวถูกเก็บเกี่ยวแล้ว

โอกาสนี้ ข้าพเจ้าได้เห็นหิ่งห้อยจำนวนมากว่าที่เห็นมาก่อน
 ข้าพเจ้าได้เห็นลักษณะพิเศษที่เกิดจากแสงของมัน แสงสว่างวาบ ๆ นั้น
 เริ่มต้นปรากฏจากนาข้าวคันหนึ่ง วับวาบ ๆ ไปเป็นเส้นตรงพุ่งผ่าน
 ความกว้างของท้องทุ่ง ประจุคังคลื่นของแสงพริ้วผ่านทุ่งไปอย่างสม่ำเสมอ
 ข้าพเจ้าถึงกับหยุดพาหนะดูแสงอันสวยงามนั้นบ่อย ๆ แสงนั้นสว่าง
 วับวาบติดต่อกันไปเป็นไมล์ ๆ ผ่านทุ่งนาต่าง ๆ ซึ่งข้าพเจ้าผ่านไป
 คืนนั้น

ข้าพเจ้าไปเฝ้าเจ้าชายวงศ์ (กรมหลวงวงศาธิราชสนิท) ตาม
พระประสงค์ เมื่อเวลา ๑๗ นาฬิกา และได้จัดทำรายละเอียดกำหนด
การต้อนรับข้าพเจ้าและอื่น ๆ ๖๗

เจ้าชายรับสั่งแก่ข้าพเจ้าว่า พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองจะทรง
ต้อนรับข้าพเจ้าในวันศุกร์หน้า รุ่งขึ้นจากวันที่พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่
หนึ่งทรงต้อนรับแล้ว^(๑๕๐) ก่อนนี้ข้าพเจ้าไม่ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับ
การจัดการเหล่านี้ เนื่องจากอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้

เจ้าชายรับสั่งแก่ข้าพเจ้าด้วยว่า ข้าพเจ้าได้ทำให้สมเด็จพระองค์น้อย
พอใจอย่างที่สุด จนถึงกับสมเด็จพระองค์น้อยกล่าวว่า ข้าพเจ้าชอบกริยาทำ
ทางและวิธีการพูดของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าทูลเจ้าชายว่า ข้าพเจ้ายินดีมาก
ที่ได้ยินเช่นนั้น ข้าพเจ้าเกรงว่าสมเด็จพระองค์น้อยจะเป็นอุปสรรคสำคัญของ
ข้าพเจ้า ๖๘ เจ้าชายรับสั่งแก่ข้าพเจ้าว่าอย่ากลัวเลย พระองค์และ
สมเด็จพระองค์น้อยเป็นสหายเก่า และว่าพระองค์จะทรงโน้มน้าวให้สมเด็จพระองค์น้อย
เกี่ยวกับข้าพเจ้า ๖๙

- (๑๕๐) เปรียบเทียบกับหนังสือของนายจ. op. cit., หน้า ๒๐๐-๒๐๑ ค้นคว้าราย
ละเอียดที่ข้อความตรงกันอยู่ในมือของเทนาเชนด์ แฮวีส (L.&P., เล่ม ๒,
หมายเลข ๔๐) เข้าวันนั้นนายแมททูนได้เขียนจดหมายมาถึงเทนาเชนด์ แฮวีส
ว่า เจ้าชายทรงติดอยู่ที่วังของพระอนุชาซึ่งประจวบ และฉะนั้นจึงไม่แน่ว่า
เทนาเชนด์ แฮวีส จะสามารถได้เฝ้าเจ้าชายคอนบายนันได้หรือไม่ (L.&P.,
เล่ม ๒ หมายเลข ๓๘) แต่เวลาค่อนในวันเดียวกันนั้น นายแมททูนได้รับ
ส่งข้อความสั้น ๆ มาให้เทนาเชนด์ แฮวีส (L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๓๘)
แจ้งให้ทราบว่าเจ้าชายเสด็จกลับวังแล้ว ฉะนั้นเทนาเชนด์ แฮวีส จึงได้เฝ้า
เจ้าชายเมื่อเวลา ๑๑.๐๐ น. แทนที่จะเป็นเวลา ๑๖.๐๐ น. ดังที่ได้แจ้งไว้ใน
รายการเดิม (ดูข้างต้น).

วันอังคารที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) เปิดกล่องบรรจุกระจกส่องหน้ารูปไข่สำหรับถวายพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สอง เพื่อลบรอยเครื่องหมายบางรอยซึ่งทำไว้ เพื่อแยกให้ทราบว่าเป็นของถวายพระเจ้าแผ่นดินองค์ไหนในระหว่างสองพระองค์ ข้าพเจ้าโล่งใจไปที่เดียวเมื่อเปิดกล่องแล้วพบว่ากระจกเงาอยู่ในสภาพเรียบร้อยดี และกรอบทองคำก็ยังวาวระยิบเหมือนเมื่อข้าพเจ้าได้เห็นในนิวยอร์ก ข้าพเจ้าเคยเกรงว่าการถูกกระทบกระเทือนจากการยิงสลุตของเรืออาจทำให้แผ่นกระจกแตก (เหมือนที่มีกรณีเช่นนี้บ่อยๆ) แต่ทุกสิ่งทุกอย่างก็เรียบร้อย

ที่จริง เรื่องนี้ข้าพเจ้าเป็นหนี้บุญคุณต่อความกรุณาของผู้บังคับการอาร์มสตรอง ซึ่งออกคำสั่งว่า ไม่ให้ฝักยิงปืนขณะที่กระจกเงาหลายบานยังอยู่บนเรือ ถึงแม้ว่าระเบียบประจำของกรมทหารเรือจะมีว่า ทหารจะต้องฝักยิงเป้าบ่อยๆ ประมาณ (ข้าพเจ้าคิดว่า) เดือนละครึ่ง

มีเรื่องเคราะห์ร้ายเกิดขึ้น ข้าพเจ้ามีลังๆ หนึ่งบรรจุโปะตะเกียงแก้วเจียรใน หลอดตะเกียง ฯลฯ สำหรับประกอบเป็นโคมไฟระย้าคู่หนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าจะต้องถวายพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่หนึ่งเป็นของขวัญ แต่แทนที่จะเอาลังนี้มากลับเอาลังบรรจุเครื่องแก้วสำหรับข้าพเจ้าใช้เมื่อไปถึงในญี่ปุ่นมาแทน ข้าพเจ้าต้องขอบคุณในความกรุณาของนายคิงที่ได้รับส่งเรือเล็กรูปเพรียวไปยังเรือซาน จาซินโตทันที เพื่อนำลังใบที่ถูกต้องมาให้ และข้าพเจ้าหวังว่ามันจะมาถึงคีนันซึ่งจะทันเวลา^(๑๕๑) เรือ

(๑๕๑) เทาเซนต์ แฮร์ริส อธิบายถึงความจำเป็นในเรื่องนี้ไว้ในจดหมายถึงกัปตัน เบลด ซึ่งถูกทิ้งให้อยู่บนเรือซาน จาซินโต ขณะที่ผู้บังคับการอาร์มสตรองอยู่ในกรุงเทพฯ กับเทาเซนต์ แฮร์ริส (L.B., เล่ม ๑ หน้า ๒๒).

สกุณเนอร์ของนายจึงได้นำลงอื่นกลับไปยังเรือท้าย ซึ่งล่องลงไป
เวลาเช้า^(๑๔๒)

นายจันเล (Mr. Chandler) ได้กรูณารับหน้าที่เปิดและจัดของ
บรรณาการสำหรับพระเจ้าแผ่นดินทั้งสองพระองค์ และเนื่องจากนาย
จันเลมีความสามารถอย่างครบถ้วน จึงทำให้ข้าพเจ้ายกภาระอันใหญ่
หลวงออกจากอกไปได้และข้าพเจ้าไม่สามารถจะขอบคุณนายจันเลให้มาก
พอได้สำหรับความช่วยเหลือของเขา

ได้ไปรับประทานอาหารที่บ้านนายแมททูนกับคอกเตอร์วู้ด
และนายเรือโท คาร์เตอร์ ผู้บังคับการไม่ชอบออกไปข้างนอก แต่ก็มีผู้
มาเชิญไปเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองเป็นการส่วนตัว เขานำคน ๕ คน
จากคณะของเราไปด้วย พร้อมทั้งวงดนตรีและนาวิกโยธินจำนวนครึ่ง
โหล ผู้บังคับการไปเฝ้าอยู่จนเวลา ๒๐.๐๐ น. จึงกลับมด้วยความพอใจ
อย่างยิ่งในการที่ได้ไปเฝ้า หลังจากรับประทานอาหารที่บ้านของนาย
แมททูนแล้ว ได้ไปเที่ยวทัศนะงามวัดหนึ่งใกล้ๆ บ้านของเขา คูโกลๆ
ตัวโบสถ์วิหารสวยงามจริงๆ ผนังของหลังคาเป็นสีเขียวและสีเหลือง
เครื่องประดับทั้งหลายที่เกี่ยวเกาะอยู่เป็นรูปหางและปีกของมังกร
(dragons) ซึ่งตกแต่งที่ส่วนปลายสุดของหลังคาและหน้าบัน พระเจดีย์
มีรูปทรงสวยงามมาก และแม้จะคูโกลๆ ก็ปรากฏให้เห็นความงามวิจิตร
ของสีและการประดับประดา ยอดแหลมเรียวเล็กพุ่งตรงขึ้นไป รูปปั้น

(๑๔๒) หมายความว่าถึงที่นำมาผัดนั้น คงจะนำล่องลงไปตามลำแม่น้ำในเช้าวันต่อมา
คือวันพุธที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๔ (ค.ศ. ๑๙๔๑).

คน สัตว์ และ นก ทั้งที่เหมือนของจริงและที่ปั้นจากจินตนาการมีอยู่มากมายในวัด มีศาลาสำหรับพักผ่อนรับลมตั้งอยู่ริมน้ำ พันธุ์ที่ปราบไว้เรียบร้อยและรักษาไว้สะอาด และทั่วบริเวณปลูกต้นไม้อันเป็นที่สักการะในทางศาสนาหรือไม้มงคลชนิดต่างๆ ทั้งหมดนี้ดูกลมกลืนกันจนทำให้ไม่อาจลืมได้ง่ายๆ

แต่สิ่งเหล่านี้ก็มีอยู่หลายสิ่งที่ดูดีที่สุดเมื่อดูใกล้ๆ การประทับประคําพระเจดีย์สวยงามยิ่งในแบบ สีและรายละเอียด รูปคน สัตว์ และดอกไม้ฝีมือหยาบ ทำด้วยปูนและกระเบื้องเคลือบที่ค่อยเป็นชั้นเล็กชั้นน้อย ยิ่งเหมือนฉากละครมากเพียงไหน ก็ยอมให้อ้อ่าหุหุรามากในแสงไฟ แต่ดูพระและหยาบในแสงตะวัน

ได้เข้าไปชมภายในวัด นับว่าเป็นวัดสำคัญวัดหนึ่ง เพราะมีของหลายอย่างในบริเวณนั้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบางสิ่งบางอย่างที่คิดว่าสนามหญ้าแอ่งก้นยุบนั้นบ่งบอกว่าใหญ่ซึ่งน่าจะมาจากเมืองจีน ที่ระเบียงหรือทางเดินที่มีหลังคาครอบสนามของวัด ประดิษฐานพระพุทธรูปทอง ปางสมาธิ ซึ่งวางบนใต้ฐานสูง ๑๓๐ องค์

วัดนี้มีเสาหินอ่อนสวยงามมากอยู่บ้าง และมีหินอ่อนปูพื้นทางเดินอยู่ด้วย ประตูหน้าต่างตกแต่งอย่างหรูหราด้วยภาพเขียนและลายไทยฝีมือประณีต ทั้งหมดทำด้วยทองคำ ภายในผนังเขียนภาพจิตรกรรมเป็นภาพพระพุทธประวัติ และประวัติของบรรดาพระสาวกองค์สำคัญๆ ของพระองค์ ข้างหน้าซุ้มมีพระพุทธรูปปูนปั้นอยู่เป็นจำนวนมาก มีอยู่ ๔ องค์ที่มณฑป ๒ องค์นั้นเป็นทอง อีก ๒ องค์เป็นเงิน ทุก

องค์คู่แข็งแรงมั่นคง ตอนทำนออกจากวัดนี้ หลังกาและหน้าบันเหนือ
ประตูใหญ่ มีค่าควรแก่การพินิจชมอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะความสวยงาม
และความมั่งคั่งหรูหราของส่วนละเอียดยิ่ง มีอยู่มากเกินกว่าจะเทียบกับสิ่ง
ที่ข้าพเจ้าเคยพบเห็นมา มันประกอบขึ้นด้วยรูปผลไม้ ดอกไม้ ฯลฯ
และก็ทำเช่นนั้น ทานจะได้เห็นมันงั้นอันซึ่งตั้งอยู่ใต้ร่มโพธิ์ ความ
ร่วมเย็นของร่มโพธิ์นี้ดูเหมือนว่าจะเชิญชวนความเงียบ และการผ่อนพัก
อย่างสงบมาสู่ที่นี้ สัปบุรุษในพุทธศาสนาช่วงมีนัยน์ตาได้อย่างยอดเยี่ยม
ในการเลือกจุดตั้งมานั่งเหล่านั้น หลังจากนั้นก็กลับไปค้ำน้ำชาที่บ้าน
นายแมททูน จากนั้นเราก็กลับบ้านของเราซึ่งอยู่ไกลอีกราว ๒ ไมล์ลงไป
ตามลำน้ำ

นีล (Neale) กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง Munchausen history of
Siam. (ลอนดอน. ๑๘๕๒) (๑๕๑) ของเขาว่า เรือนแพในกรุงเทพฯ มี
จำนวนถึง ๗ ห้าหมื่นเรือน และว่าทั่วทั้งกรุงเทพฯ (ยกเว้นบ้านที่กล่าว
มาแล้ว ๒-๓ หลัง) สร้างขึ้นบนแพทั้งสิ้น จากที่ข้าพเจ้าได้เห็นทั้ง
หมด และจากที่ข้าพเจ้าเห็นและรู้มา ข้าพเจ้าก็เห็นว่าในกรุงเทพฯ มีเรือน
แพจำนวน ๗ พันเรือนไม่ใช่ ๗ ห้าหมื่นเรือน และข้าพเจ้าทราบดีว่าบ้าน
กว่าเศษเก้าส่วนสิบของทั้งเมืองสร้างอยู่บนแพแผ่นดิน

- (๑๕๓) คำบรรยายเรื่องที่อยู่อาศัยที่เมืองหลวงของราชอาณาจักรไทย พร้อมทั้งการ
พรรณนาเรื่องนรชาติ ขนบประเพณี และกฎหมายของคนไทยสมัยใหม่โดย
เฟรดเดอริก อาเธอร์ นีล ซึ่งเคยรับราชการในพระเจ้าแผ่นดินไทยมาก่อน
ลอนดอน, ๑๘๕๒, ๑ เล่ม ๘ หน้าปก หนังสือเรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับประเทศ
สยามเรื่องหนึ่งที่ดีเยี่ยม บัดเลย์ แห่งสิงคโปร์ แนะนำในจดหมายของเขา
ฉบับวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๓๘๕ (ค.ศ. ๑๘๔๖) (L.&P., เล่ม ๑
หมายเลข ๒๔).

ข้าพเจ้าทราบว่านิลเกยอยู่ในกรุงเทพฯ จริงๆ เป็นเวลาเพียง
๒—๓ สัปดาห์เท่านั้น และเรื่องนี้ทำให้ข้าพเจ้าท้อความสงสัยว่าข้อ
เท็จจริงของเขาเห็นจะผิดพลาดเป็นส่วนมาก ชนิดที่ไม่ต้องเสียแรง
สอบสวนหาความจริงที่แน่นอนกันอีก ในอเมริกาเราเรียกบัลติมอร์ว่า
เป็นเมืองอนุสรณ์ เรียกนิวยอร์กว่าเมืองจักรวรรดิ และเรียกซินซินนาติ
ว่าพอร์โคโปลิส (Porkopolis) ในตะวันออก กัลกัตตาได้ชื่อว่าเป็นเมือง
แห่งพระราชวัง (ข้าพเจ้าคิดว่าคือ เมืองแห่งบ้านเรือนที่ใหญ่โตและ
สกปรก เห็นจะถูกต้องกว่า) ทนข้าพเจ้าคิดว่ากรุงเทพฯ ควรจะได้ชื่อว่า
เมืองแห่งเสาธง ตามพระราชวังทุกแห่ง ตามวัดทุกวัด และตามบ้าน
เรือนของขุนนางทุกคน ท่านจะได้เห็นเสาธงตั้งเสียดฟ้าขึ้นเป็นจำนวน
ร้อยๆ มิฉะนั้นก็เห็นจำนวนพันๆ

สิ่งชั่วร้ายสิ่งหนึ่งก็คือบ่อนการพนัน สิ่งชั่วร้ายนี้ทำกันอย่างถูกต้อง
ตามกฎหมายและผูกขาด กล่าวกันว่าบ่อนหนึ่งมีผู้เล่นกว่า ๓๐๐ บ่อน
ตั้งอยู่ตามเรือนแพและบนพื้นแผ่นดินก็ยังมีอีกเป็นจำนวนพันๆ บ่อน
นี้ล่เปรียบว่าเรือนแพเป็นเหมือนถนนที่สร้างขึ้นตัดผ่านกันอย่างไ้คม
เหมาะสม แต่ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นเรือนแพที่ไหนที่มีมากกว่า ๑ ชั้นเลย

วันพุธที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ได้สั่งการ
เกี่ยวกับขบวนของเราสำหรับการเข้าเฝ้าของข้าพเจ้าในวันพรุ่งนี้ ซึ่งมี
ดังต่อไปนี้ คือ

วันพฤหัสบดี^(๑๕๔) ที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖)
เรือหลายลำจะมาถึงประมาณ ๑๑.๐๐ นาฬิกา ตอนนั้นจะจัดขบวนดังนี้

(๑๕๔) ต้นฉบับเริ่มเขียนด้วยลายมือของนายเฮสเกินตั้งแต่คำนี้ไปอีก.

๑. สาส์นของประธานาธิบดีจักลงในเรือพิเศษลำหนึ่ง
๒. ราชทูต ล่าม และเลขานุการ ลงในเรือลำหนึ่ง บักรงชาติอเมริกัน
๓. ผู้บังคับการอาร์มสตรอง ลงในเรือลำหนึ่ง
๔. คณะผู้ติดตาม ตามลำดับตำแหน่งของเขา ลงในเรือหลายลำเท่าที่ต้องการ
๕. วงดนตรีลงในเรือลำใหญ่ลำหนึ่ง
๖. ทหารคุ้มกันลงในเรือลำใหญ่ลำหนึ่ง
๗. ครั้นถึงท่าขึ้นเรือที่พระราชวัง ปืนใหญ่ยิงสลุต วงดนตรีของเราจะบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี "God Save the King" ถวาย
๘. การขึ้นบกแล้ว จักรจะเบี่ยงขวาอย่างเฉียบพลันกับที่จอดในเรือ ในวันแคว้นธงอเมริกันนั้น พันจ้าวของผู้บังคับการเป็นผู้ถือ และมีเด็กชาย ๒ คนคอยถือธงไว้ ธงจะอยู่ระหว่างวงดนตรีกับทหารคุ้มกัน คณะผู้ติดตามทุกคนจะขึ้นเสลี่ยงมีคนหามไป
๙. เมื่อถึงศาลาลูกขุน วงดนตรี ธงและทหารคุ้มกันจะหยุดอยู่ที่นั่นและขบวนส่วนที่เหลือจะเคลื่อนต่อไปยังท้องพระโรง
๑๐. เมื่อถึงท้องพระโรง จะตั้งขบวนเป็น ๔ แถว ดังนี้
ผู้บังคับการอาร์มสตรอง นายแฮร์ริส นายแมททูน
นายเฮิสกัน

คอกเตอร์ วู้ด เรือโท รัทเลจ เจ้าพนักงานผู้รักษา
บัญชีและดูแลอาหารซื้อแบรคฟอร์ด เรือโท คาร์เตอร์
นายไอเชอร์วู้ด (Mr. Isherwood) เรือโท ไทเลอร์ คอกเตอร์
ทาเนียล นายฟอน เคน ฮูเวล (Mr. Van den Heuvel)
คอกเตอร์ บรัคเลย์ นายจันเล นายคิง สุภาพบุรุษผู้กล่าว
นาม ๓ คนหลังนี้ พระเจ้าแผ่นดินทรงมีพระประสงค์ให้
เข้าร่วมในขบวนด้วย

๑๑. เมื่อขบวนตรงเข้าไปในท้องพระโรงพอควรแล้ว จะหยุด
และถวายคำนับ ๑ ครั้ง แล้วถอยออกมา จากนั้นจะเคลื่อน
ขบวนเข้าไปอีก เมื่อเข้าไปถึงโต๊ะที่ตั้งไว้เป็นเครื่องหมาย
ขบวนจะหยุด ถวายคำนับอีกครั้งหนึ่ง แล้วคณะผู้ติดตาม
จะนั่งลง ผู้บังคับการอารัมภศรONG ๓ ที่ ซึ่งมีหมอนอิงใบ
หนึ่งตรงแถวหน้าบ้านซ้าย

จากนั้นนายแฮร์สจะวางสุกสาสน์ของประธานาธิบดี
(ซึ่งเขาถือมาทางใต้ทางเข้าท้องพระโรง) ลงบนโต๊ะ แล้วยืน
อยู่ข้าง ๆ สาสน์นั้น ครั้นได้รับสัญญาณแล้ว นายแฮร์สจะก้าว
ไปข้างหน้า และทูลเกล้า ฯ ถวายสุกสาสน์แก่พระเจ้าแผ่นดิน
เสร็จแล้วเขาจะกลับมาอยู่ที่ของเขา ยังคงยืนอยู่ และจะ
อ่านคำกราบบังคมทูล เมื่ออ่านจบแล้ว (จะรู้ได้โดยเขาจะ
ถวายคำนับและส่งกระดาษให้นายแมททูน) คณะผู้ติดตาม
จะลุกขึ้นยืนอีกครั้งหนึ่ง ถวายคำนับ แล้วกลับนั่งลงอีก

๑๒. ในการเดินขึ้นท้องพระโรงและเดินเข้าไปนั่ง คณะผู้ติดตาม
ได้ถูกขอร้องไม่ให้เบียดขึ้นไปออกันอยู่ตรงแถวหน้า และ
ให้คอยรักษาระยะตามหลังผู้เดินนำแถว

นายแฮร์สไม่ทราบว่าจะต้องเรียงเดี่ยว หรือเรียง
สอง หรือเรียงๆ กันมากกว่านั้น

บ่ายวันนั้นโอรสของพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สอง ทรงถือพระราช-
สาส์นจากพระราชบิดามา ข้าพเจ้าไม่สามารถออกมาต้อนรับพระองค์ได้
เพราะกำลังเหน็ดเหนื่อยหมดแรง

วันพฤหัสบดีที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) เรา
ออกจากบ้านของคณะทูต เมื่อเวลา ๑๓ นาฬิกา ตามระเบียบการที่
กล่าวไว้ก่อนแล้วนั้น ยกเว้นแต่ทหารคุ้มกันและวงดนตรีออกนำหน้า
สู่กุสสาณไป มีเรือหลายลำเรียงรายอยู่มากพอที่จะยว เรือสำหรับนำ
เครื่องราชบรรณาการไปเป็นเรือที่ดูเหมือนจะจัดไว้สำหรับข้าพเจ้า ซึ่ง
ข้าพเจ้าปฏิเสธ และลงมาในเรืออีกลำหนึ่ง เพื่อให้เป็นเกียรติแก่เรา
ผู้พายคนหนึ่งได้ตะโกนคำไว้นาเยว (yeu) ทุกการพาย ๑๐ หรือ ๑๒ ครั้ง
แล้วผู้พายคนอื่น ๆ ก็ร้องตอบด้วยเสียงคำๆ ดังครั้นครึก เมื่อถึงพระ-
บรมมหาราชวังของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระเจ้า-
แผ่นดินองค์ใหญ่ของประเทศสยาม เราถูกนำไปขึ้นเสลี่ยงตรงไปยัง
ท้องพระโรงที่จัดไว้ต้อนรับ ที่มีเครื่องค้ำไว้รับรองเรา ตามถนนทุก
ถนน เราผ่านไประหว่างแถวทหารที่ตั้งเรียงราย ๒ แถว ทหาร
เหล่านั้นแต่งกายแบบแปลกประหลาดที่สุด บางกลุ่มถืออาวุธหอกค้ำยาว
กลุ่มอื่น ๆ ถือขวานศึก สะพายธนู บินคาบศิลา บางคนสวมเสื้อคลุม

ยาวมองดูเหมือนผู้หญิง บางพวกมองดูเหมือนพวกชาวเซาวิสส์ของ
 โรงละครชาทม (Chatham) มีข้าง ๒๐ เชือก แต่ละเชือกมีปืนใหญ่
 กระบอกสั้น ๆ วางอยู่บนหลัง ปืนเหล่านี้เป็นประติษฐกรรมของสเปน
 เมื่อ ๒ ศตวรรษมาแล้ว มีการยิงสลุต ๒๑ นัด กรันดิงที่ศาลาลูกขุน
 ขุนนางผู้มาติดตามข้าพเจ้าจากสถานทูตได้คุกเข่าลงในทันทีที่ประตูเปิด
 แล้วกราบถวายบังคม ๓ ครั้ง ต่อจากนั้นจึงนำเราตรงไปยังพระที่นั่ง
 คลานเข้าและคอกเข้าไปในระหว่างหมู่ขุนนางซึ่งหมอบอยู่ในท่าเดียวกัน
 ทุกคน และแต่งกายด้วยเสื้อคลุมยาวหรือห่อผ้าด้วยผ้าทองแดง ทอง
 คนมีเครื่องยศประจำตำแหน่งของตน คือ หีบหมากทองคำ คนโขน
 ทองคำ (gold teapot) ถ้วยและอื่น ๆ วางอยู่ใกล้กัน ท้องพระโรงเป็น
 ตึกใหญ่สูงมาก สร้างในแบบรูปกรวยกลาง มีเสาสวยงามแบบ
 บาง ๔ ต้นทำขึ้นอยู่คล้าย ๆ แบบอียิปต์ ระหว่างเสา ๔ ต้น มีเสวตฉัตร
 ๔ ชั้น ที่ปลายสุดของท้องพระโรง มีบัลลังก์แกะสลักสวยงามและปัก
 ทองอย่างหรูหรางดงาม บัลลังก์ไม่มีบันได พระเจ้าแผ่นดินเสด็จเข้า
 มาจากด้านนอกท้องพระโรง และไม่มีการคุกเข่าอะไรกับท้องพระโรงเลย
 แต่เมื่อเปิดบัลลังก์ก็เห็นพระเจ้าแผ่นดินประทับอยู่บนบัลลังก์แล้ว มงกุฎ
 ของพระองค์เป็นหมวกกำมะหยี่สีน้ำเงินประดับพลอยเต็มไปหมดและติด
 ขนนกสีเหลือง ๑ อัน พระองค์ทรงถือพระแสงดาบซึ่งสหรัฐอเมริกา
 ถวายเป็นเครื่องบรรณาการ แต่ละข้างของบัลลังก์มีฉัตร ๗ ชั้น ๒ คัน
 และมีฉัตร ๕ ชั้น ๑๐ คัน ทางอยู่ ตึกเชิงบัลลังก์มีคนถือดาบ ๔ คน
 และมีทหารราชองครักษ์ ๒ คนถือปืนไรเฟิล มีเบาะ ๒ ที่จัดไว้สำหรับ
 ผู้บังคับการและตัวข้าพเจ้าเอง คณะผู้ติดตามข้าพเจ้าต้องนั่งหรือหมอบ

บนพื้น ซึ่งปูพรมทึบก็ทอจากเมืองสมิรนา (Smyrna) พรีการดำเนิน
ไปตามที่ได้กำหนดไว้ในหมากำหนดการ และได้ทูลเกล้าฯ ถวาย
ศุภสาส์นของท่านประธานาธิบดี^(๑๔๕) ต่อพระเจ้าแผ่นดิน (ข้าพเจ้าเกือบ

(๑๔๕) เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๔ (ค.ศ. ๑๘๘๕) นายดับเบิลยู. ฮันเตอร์
ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ ได้เขียนจดหมายถึงเทนาซันด์ แฮร์ริส ฉบับ
หนึ่ง (L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๑๑) ตอนนี้อยู่ที่นิวยอร์ก ในจดหมาย
เขากล่าวว่า จะส่งหีบห่อหนึ่งต่อไปให้ ในหีบห่อนั้นบรรจุคำสั่งทั้งหลายของ
เทนาซันด์ แฮร์ริส และบุคคลนอกส่วนอื่น (L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๑-๖
รวมทั้งหมด) และตัวจริงของสาส์นของประธานาธิบดีหลายฉบับที่เขียนถึง
พระเจ้าแผ่นดินสยาม และถึงสมเด็จพระจักรพรรดิญี่ปุ่น รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ
สหรัฐได้ส่งหนังสือราชการถึงเทนาซันด์ แฮร์ริส ครั้งแรก ลงวันที่ ๑๒
กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๔ (ค.ศ. ๑๘๘๕) ตามนั้นได้สอดใส่เนื้อหาของสาส์น ๒
ฉบับมาข้างในด้วย (L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๑๔ และ ๑๕ ตามลำดับ)
โปรดดูเนื้อหาของสาส์นของประธานาธิบดี ถึงพระเจ้าแผ่นดินสยาม
องค์ที่หนึ่ง ลงวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๔ (ค.ศ. ๑๘๘๕) ในภาคผนวก
ที่ ๑

ระหว่างที่เทนาซันด์ แฮร์ริส เดินทางท่องเที่ยว เมื่อวันที่จันทร์ที่ ๒๘ เมษายน
พ.ศ. ๒๔๔๕ (ค.ศ. ๑๘๘๖) เวลา ๑๑.๐๐ นาฬิกา (ครึ่งบน) ได้ตกลงกัน
เรื่องราวละเอียดทั้งภายในการเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินสยาม องค์ที่หนึ่งและ
องค์ที่สองของเขา บรรดาเครื่องบรรณาการ (ขนาดใหญ่ๆ) ถูกส่งเข้าไปใน
พระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่พุธที่ ๓๐ เมษายน ก่อนวันเข้าเฝ้า ส่วนบรรดา
หนังสือและบรรดารูปภาพ เทนาซันด์ แฮร์ริส ได้นำเข้าไปในวันที่เข้าเฝ้า ขณะ
เดียวกัน บัญชีรายการของบรรณาการฉบับสมบูรณ์ได้ทูลเกล้าฯ ถวายไปข้าง
ใต้ฝ่าหม้อสุกสาส์นของประธานาธิบดีด้วย (L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๔๐)

โปรดดูบัญชีของบรรณาการชุดอื่น ๆ สำหรับถวายพระเจ้าแผ่นดินทั้ง
สองพระองค์ฉบับสมบูรณ์ (L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๔๑ และ ๔๒) ใน
ภาคผนวก ๒ และ ๓ วัค, Fankwei, หน้า ๒๐๑-๒๐๗ บรรยายการเข้าเฝ้า
ครั้งนี้อย่างละเอียด.

จะไม่สามารถถวายศุภสาส์นต่อพระหัตถ์ของพระองค์ได้ บัดลี้กสูงมาก)
เมื่อได้รับสัญญาณ ข้าพเจ้าก็อ่านคำกราบบังคมทูลของข้าพเจ้าดังต่อไปนี้

“ขอเคาะไต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติที่ได้ทูลเกล้าฯ ถวายศุภสาส์นของท่านประธานาธิบดีสหรัฐต่อไต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ในศุภสาส์นมีข้อความแสดงความเคารพอย่างฉันท์มิตรไมตรีที่สกลต่อไต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และพร้อมกันนั้นได้แต่งตั้งให้ข้าพระพุทธเจ้าเป็นทูตของ ฯพณฯ มายังราชสำนักของไต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

“ในนามของท่านประธานาธิบดี ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลถึงความเคารพและความนับถืออย่างใหญ่หลวง ซึ่ง ฯพณฯ ได้มีต่อไต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และขอพระราชทานถวายพระพรให้ทรงเจริญด้วยพระพลานามัย และทรงพระเกษมสำราญ ตลอดจนขอให้บ้านเมืองในปกครองของไต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์

“พระเกียรติยศชื่อเสียงของไต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ในตำแหน่งที่ได้ทรงร่ำเรียนภาษายากๆ หลายภาษา และในสาขาวิทยาการชั้นสูงหลายสาขาได้ระบือข้ามมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ซึ่งกั้นประเทศสยามและสหรัฐอเมริกา ก่อให้เกิดความนิยมยกย่องอย่างสูงขึ้นไปในใจของท่านประธานาธิบดี สหรัฐอเมริกามีที่คั่นอันอุดมสมบูรณ์และร่ำรวยในผลิตผลของประเทศที่อยู่ระหว่างเขตกหนาวและร้อนทุกชนิด ชาวอเมริกันอุทิศเวลาให้แก่การเกษตรกรรม การหัตถกรรม และการค้าขาย ไปเรือของเรือ

สหรัฐอเมริกาไปทุกท้องทะเล และธงของสหรัฐนั้นก็จะเห็นได้ในเมืองท่า
ทุกเมือง เหมืองทองของประเทศก็เป็นเหมืองที่อุดมด้วยแร่ทองมากที่สุด
ในโลก

“ประเทศสยามผลิตหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่อาจมีขึ้นในสหรัฐ-
อเมริกา และชาวอเมริกันจะยินดีแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ทั้งหลาย ทองคำ
และเงิน กับผลิตภัณฑ์ที่มีจำนวนล้นความต้องการของประเทศสยาม

“ถ้าการค้าขายดำเนินไปอย่างนั้นแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์แก่ชาติ
ทั้งสอง และจะเพิ่มพูนสัมพันธไมตรีอันมีอยู่ระหว่างชาติทั้งสองให้
ยิ่งขึ้น

“ข้าพระพุทธเจ้าถือเป็นเกียรติยศอันสูงยิ่งที่ท่านประธานาธิบดี
ได้เลือกข้าพระพุทธเจ้าให้เป็นตัวแทนประเทศของข้าพระพุทธเจ้า มา
ยังราชสำนักของพระมหากษัตริย์ผู้เจริญสวัสดิภาพ และรอบรู้มากที่สุด
ของตะวันออก และถ้าข้าพระพุทธเจ้าจะสำเร็จสมความประสงค์อัน
บริสุทธิ์ของข้าพระพุทธเจ้าในการผูกมิตรระหว่างประเทศสยามและ
สหรัฐอเมริกาให้สนิทแน่นแฟ้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้แล้ว ข้าพระ-
พุทธเจ้าจะถือว่าเป็นช่วงเวลาที่มีความสุขที่สุดในชีวิตของข้าพระ-
พุทธเจ้า”

พระเจ้าแผ่นดินทรงมีพระราชปฏิสันถารอย่างธรรมดาๆ ตรัส-
ถามว่าสหรัฐอเมริกาทำสนธิสัญญากับบรรดาชาติตะวันออกมากเท่าไร
ท่านประธานาธิบดีจะคงอยู่ในตำแหน่งได้นานเท่าไร และได้ตรัสถาม
ข้าพเจ้าถึงจำนวนของรัฐของเรา ฯลฯ ได้พระราชทานนามบัตรแก่

ข้าพเจ้าและบรรดาเจ้าหน้าที่แต่ละคน หลังจากเข้าเฝ้าแล้ว เราได้รับ
ประทานอาหารเย็นซึ่งจัดขึ้นในแบบตะวันตก และกลับบ้านตอนพระ-
อาทิตย์ตก เมื่อสิ้นสุดการเฝ้า พระวิสุตรผืนใหญ่รูปปั้นบัลลังก์ให้พ้นจาก
สายตาของเราใน ๓ จังหวัด และทุกจังหวัดบรรดาขุนนางที่กำลังหมอบอยู่
ได้ถวายบังคมยกมือพนมขึ้นเหนือหน้าผาก ระหว่างเวลาเฝ้าพระนัคคา
ของพระเจ้าแผ่นดินทรงคุกเข่าแจบหรีดให้แก่เรา

วันศุกร์ที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) จัดขบวน
เหมือนอย่างเมื่อวานนี้ ไปพระราชวังของพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สอง มี
การยิงสลุต ๒๑ นัด บรรดาทหารของพระองค์อยู่ในระเบียบวินัยยิ่ง
กว่าพวกทหารของพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่หนึ่งเสียอีก บางคนแต่งกายใน
แบบยุโรป มีทหารองครักษ์เดินนำหน้าเรา และเป็นทหารที่ฝึกมาแล้ว
อย่างดีที่สุดเท่าที่ข้าพเจ้าเคยเห็น ชนใหญ่สามที่ใช้ในการยิงสลุตก็ได้
รับการดูแลรักษาอย่างงดงาม ท้องพระโรงโอบอ้าหรือน้อยกว่าท้อง
พระโรงของพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่หนึ่ง ข้าพเจ้ายืนตึกได้เห็นขุนนาง
ชั้นสูงที่สุดหลายคน ที่ข้าพเจ้าได้เห็นที่ท้องพระโรงของพระเจ้าแผ่นดิน
องค์ที่หนึ่ง เช่น เจ้าชายวงศ์ราชราชสันตและสมเด็จพระองค์น้อย มาอยู่ที่
ท้องพระโรงของพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองพระอนุชาด้วย ข้าพเจ้าอ่าน
คำกราบบังคมทูลของข้าพเจ้าดังนี้

“ขอเคาะโต๊ะฝ่าละอองธุลีพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานนำความเคารพด้วยความจริงใจ
และด้วยมิตรไมตรีอย่างสุดซึ้ง จากท่านประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา

กราบบังคมทูลแต่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และขอกราบบังคมทูลว่า
ท่านประธานาธิบดีได้ทราบถึงพระมหากรุณาธิคุณ ในใต้ฝ่าละอองธุลี
พระบาท ที่ได้ทรงต้อนรับชาวอเมริกันทั้งหลายผู้ได้มาเยือนประเทศ
สยามตลอดหลายปีที่ผ่านมาแล้ว สหรัฐอเมริกามีไต่ถ้อยครองคืนแค้นใด
ในตะวันออก ทั้งมิได้ปรารถนาที่จะยึดครองคืนแค้นแห่งใดแห่งหนึ่ง
ระบบการปกครองของสหรัฐอเมริกาห้ามการยึดอาณานิคม ฉะนั้นสหรัฐ
อเมริกาจึงไม่มีข้ออ้างในฐานะอำนาจของประเทศตะวันออกประเทศใด
ความสัมพันธ์ทางการค้าขายอย่างสงบสุขซึ่งจะทำให้ได้รับผลประโยชน์
เสมอเช่นเดียวกัน เป็นสิ่งที่ท่านประธานาธิบดีปรารถนาที่จะสถาปนา
ให้มิดกับประเทศสยาม และนั่นเป็นจุดมุ่งหมายของคณะทูตของข้าพเจ้า

“รัฐใหม่รัฐหนึ่งของสหรัฐอเมริกาได้เกิดขึ้นที่หลัง จากรัฐนี้
การเดินทางมายังประเทศสยามสามารถทำได้ในเวลา ๑ เดือน

“นี่ทำให้สหรัฐอเมริกาเป็นเพื่อนบ้านใกล้ชิดที่สุด ซึ่งประเทศสยาม
มีอยู่ในบรรดาเชื้อสายคอเคเซียน และเป็นเหตุผลอันแข็งแกร่งในการ
สมัครสมานสองชาติเข้าด้วยกัน

“พระเกียรติยศชื่อเสียงในด้านการรอบรู้ของใต้ฝ่าละอองธุลี
พระบาทในภาษาหลายภาษา และในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชั้นสูงหลาย
วิชา (ทรงรอบรู้ผิดไปจากคนในหมู่ชาติตะวันออกมาก) ได้แพร่สะพัด
มาถึงสหรัฐอเมริกา และเป็นเหตุให้เกิดความชื่นชมเลื่อมใสเป็นอันมาก
ถ้าข้าพเจ้าสามารถสำเร็จสมความปรารถนาอันจริงจังของข้าพเจ้า เพื่อ
ถึงความผูกพันทางไมตรีซึ่งประเทศสยาม และสหรัฐอเมริกามีอยู่ให้สนิท

แน่นแฟ้นมากกว่าเดิม ข้าพระพุทธเจ้าจะถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่มีความสุขที่สุดในชีวิตของข้าพระพุทธเจ้า”

พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองทรงไต่ถามถึงสุขภาพของเรา พระองค์ตรัสว่า ทรงรู้ชื่อประธานาธิบดีทุกคน ยกเว้นแต่ประธานาธิบดีคนที่แล้ว และทรงมีพระราชประสงค์ที่จะทราบชื่อของรองประธานาธิบดีซึ่งเป็นอยู่ในเวลานี้ การเข้าเฝ้าได้ผ่านพ้นไป เราได้รับประทานอาหารแล้วก็กลับ^(๑๕๖)

วันเสาร์ที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ข้าราชการหลายคนที่ยังไม่ได้รับเชิญให้ไปเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองเป็นการส่วนพระองค์ได้ไปเฝ้าพระองค์ในวันนั้น^(๑๕๗) ได้รับประทานอาหารทวงของเจ้าเราวงศ์ฯ ๗ ขณนั้นเจ้าภาพของเรา^(๑๕๘) มีได้อยู่ทั่ว ด้วยทรงรักพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งอยู่

วันจันทร์ที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ผู้บังคับการอาร์มสเตอร์ลงเรือกลไฟสยามฮาร์เบอร์ (The Siamese Steam Force) ไปเมื่อเช้านี้ มีผู้ติดตามไปด้วยหลายคน คือเรือโท รัทเลจ เรือโทการ-

(๑๕๖) วัค, op. cit., หน้า ๒๐๗-๐๘

(๑๕๗) วัค, op. cit., หน้า ๒๐๘-๑๐

(๑๕๘) เนื่องจากจำต้องไป “รับประทานอาหารเป็นทางการเมือง” ที่วังของกรมหลวง (วงศาธิราชสนิท) ทั้งที่กรมหลวงทรงติดอยู่ที่อื่น เทาเชนด์ แฮวิส จึงได้พลาดงนคินเนอร์ปาร์กที่หมอบรัดเลย์และภรรยาจัดให้แก่ เทาเชนด์ แฮวิส และบรรดาเจ้าหน้าที่ของคณะทูต บรรดาสุภาพบุรุษ และสุภาพสตรีของคณะสอนศาสนาหลายคณะ และแก่นายและนางแฮวี่ เอส. ปาร์ก (L.&P., เล่ม ๑ หน้า ๓๗).

เทอร์ตันกลไอเชอร์วู้ด ผู้ช่วยศัลยแพทย์ตาเนยลส์ เลขาธิการของผู้
บังคับการซื้อฟอน เคน เฮเวล (Van den Heuvel) และนาวิกโยธิน
บางคน^(๑๕๕) ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมเสนาบดีทุกคน และทอนเย็นได้ไป
เฝ้าสมเด็จพระเจ้า

วันอังคารที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) กับตัน
เอช. เบล เรือโท วิลเลียมสัน เรือโท ไบรอนท์ (Bryant) ผู้บังคับการ
โบเวน ผู้ช่วยศัลยแพทย์เชมเปส และอาชี (Ashe) เสมียนของกัปตัน
ได้มาถึง^(๑๖๐)

วันพุธที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) พระเจ้า-
แผ่นดินองค์ที่สองทรงมีพระราชดำริให้บรรดาเจ้าหน้าที่ ๆ มาถึง
ใหม่ไปเฝ้าพระองค์ ซึ่งบรรดาเจ้าหน้าที่เหล่านั้นก็ได้ไปเฝ้าในเย็นวัน
นั้น และเฝ้าจนกระทั่งเย็น

วันศุกร์ที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) พระเจ้า-
แผ่นดินองค์ที่หนึ่งทรงประกอบพระราชพิธีแรกนา หรือพิธีเปิดการ
ทำงานเกษตรกรรมของปี สร้างโรงพืชร้างใหญ่ขึ้นเพื่อใช้
ประกอบพิธี ระหว่างที่ทำการพิธีพระเจ้าแผ่นดินประทับนั่งอยู่บนที่ยกพื้น
แวดล้อมด้วยบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์จัดการงาน ท่าจากที่ยกพื้นลง

(๑๕๕) เทนเชนด์ แฮวีส ได้เตรียมการในการจากไปของเขา โดยเขียนจดหมายไว้
๓ ฉบับ เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ฉบับที่
หนึ่งเขียนถึงนายเอส. แมททูน (L.B., เล่ม ๑ หน้า ๒๓) ฉบับที่สองเขียน
ถึงเสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศ (L.B., เล่ม ๑ หน้า ๒๓) และฉบับที่สาม
เขียนถึงพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่หนึ่ง (L.B., เล่ม ๑ หน้า ๒๔).

(๑๖๐) วู้ด, op. cit., หน้า ๒๒๐

มาบรรดาขุนนางที่มียศศักดิ์อัครฐานสูงสุดของอาณาจักรเข้าร่วมพิธีด้วย
 ทุกคนนั่งหมอบตงแต่เริ่มจนสิ้นสุดพิธี เมื่อข้าพเจ้ามาถึงพระเจ้าแผ่นดิน
 ตรัสบอกข้าพเจ้าว่า หน้าที่สำหรับเจ้าหน้าที่ที่ทรงขนสำหรับข้าพเจ้านั้น
 เรียบเรียงขึ้นไว้เป็นภาษาไทย และขณะนี้กำลังให้แปลออกเป็นภาษาอังกฤษแล้ว ฝ่ายไทยได้จัดเก้อหลายตัวไว้ให้เรา นำเครื่องคัมและของ
 กินอันมีของไทยๆ หลายอย่าง ผลไม้ เหล้าองุ่น กาแฟ อาหารเผ็ด
 ร้อนและซิการ์มาบริการอยู่ไม่ได้ขาด พระเจ้าแผ่นดินทรงมีพระราช-
 ประสงค์ให้ตามวงดนตรีของเรามาเริ่มในงานนี้ด้วย เราก็ปฏิบัติตาม
 พระราชประสงค์ และวงดนตรีของเรากับวงดนตรีของพระเจ้าแผ่นดินก็
 บรรเลงร่วมกันไปพร้อมกัน ทั้งๆ ที่บันไดเสียงแตกต่างกัน จึงทำให้
 เกิดเสียงระเบ็งเซ็งแซ่อย่างไม่น่าฟัง หญิงนักร้องแต่ละคนถือกรับ
 ๒ อัน และที่กรับนี้พร้อมกันทุกครั้ง พร้อมกับร้องคร่ำครวญไป
 ด้วยเหมือนอย่างพวกเก็นหญิงที่นาหงสวโนนิวฮอร์ร้องขอข้าวโพด
 ร้อนๆ (Hot Corn) ในคืนฤดูหนาว ฝ่ายร้องเพลงคู่เรื่องมาก
 จริงๆ เครื่องดนตรีประกอบด้วยกลองชนิดต่างๆ ฉิ่งและปี่ไม้หลาย
 อัน อาจเรียกชื่ออย่างนี้ก็ได้ เวทีอยู่ตรงกลางของโรงไม่มีการตกแต่ง
 ใดๆ นอกจากมีภูเขาค้ำทำขึ้นเองหรือห่มุ่เมมก็ไมรู้ ข้าพเจ้าดูไม่ออก
 ละครเล่นดำเนินเรื่องราว เจ้าชายองค์หนึ่งทรงรักกับเจ้าหญิงองค์หนึ่ง
 เจ้าชายทรงพบหญิงสาวผู้หนึ่ง ซึ่งเจ้าหญิงทรงใช้ให้มาเก็บพืชที่หายาก
 มากที่ในป่า เจ้าหญิงและราชสำนักได้ทรงบวงสรวงต่อพระปฏีมา* ฯลฯ

* น่าจะเป็นละครเรื่อง "อิเหนา" ตั้งแต่ตอนนางค่อมขุดบ่อเที่ยวหาดอกถั่วเจ๊ก
 จนถึงนางบุษบาไปไหว้พระปฏีมาเสี่ยงเทียน.—กวป.

ผู้แสดงล้วนแล้วแต่เป็นเด็กธิดาอายุตั้งแต่ ๘ ปี ถึง ๑๔ ปี ทั้งสิ้น ได้
 รับการฝึกหัดมาในอาชีพนี้ตั้งแต่วัยเด็กมาก แขนของพวกนางละคร
 เหล่านี้อ่อนดีแท้ ๆ น่าประหลาดใจที่รำได้อ่อนไปมาไม่ผิดพลาด การ
 ร่ายรำเป็นไปอย่างช้า ๆ แต่ท่าที่เคลื่อนไหวงดงามยิ่ง โดยเฉพาะการ
 เคลื่อนไหวลำแขน และแทนที่จะรำบนปลายเท้าเหมือนกับบัลเล่ต์ของ
 เรา พวกเขากลับรำราบบนส่วนส้นเท้า ตัวละครทุกตัวแต่งหน้าขาว
 สวมผมปลอมสีดำ ประดับเครื่องทองและสวมมงกุฎเป็นรูปปีกแมลงปอ
 (dragon wings) ประดับพลอยรูปร่าง ๆ บางคนดูสวยก็จริง ๆ แขนขา
 ของเขาดูกลมกลึงและได้สัดส่วนดีเหลือเกิน ส่วนมากก็ทำเล็กมาก แต่
 ช่วงขาอวบเรียวรับกันอย่างสวยงาม ข้าพเจ้าสังเกตเห็นความประณีต
 พิถีพิถันอย่างยิ่งในการเคลื่อนไหวพร้อมกัน ทุกครั้งที่ผู้แสดงเข้ามาสู่เวที
 ต้องกลานเข้ามาท่อนจนกระทั่งถึงตรงหน้าพระที่นั่ง และได้ถวายบังคม
 พระเจ้าแผ่นดินกรมแบบตะวันออก พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานให้วง
 ดนตรีของเราคนละ ๔ ทาบ ที่แรกข้าพเจ้ากับญีแซธ แต่ครั้นพระองค์
 ทรงยาที่จะให้ข้าพเจ้าก็ต้องยอมรบ

คำว่า “วัด” หมายถึงพื้นที่ทั้งหมดที่อยู่ภายในวงเขตของ
 โบสถ์และกุฏิที่พระสงฆ์พัก กับอาคารที่อยู่เรียงรายออกไป ฯลฯ

เว้นไป (๑๖๑)

วันอาทิตย์ที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ (ค.ศ. ๑๙๕๖) ได้ไป

(๑๖๑) เริ่มตั้งแต่คำนี้ ต้นฉบับเขียนด้วยลายมือของเทาเซนต์ แฮร์ริส อีก.

ร่วมประชุมสวคมนตรีที่บ้านของนายแมททูน (๑๖๒)

วันจันทร์ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) เขียนสาส์นถึงพระเจ้าแผ่นดิน^(๑๖๓) เพื่อเร่งให้ทรงแต่งตั้งบรรดากรรมการมาพบกับข้าพเจ้า กราบทูลว่าข้าพเจ้าได้อยู่ในประเทศนี้เป็นเวลา ๒๒ วันแล้ว ข้าพเจ้าได้ทราบในเย็นวันนี้ว่า ได้เกิดถกเถียงกันใหญ่โตเรื่องธุรกิจของนายปาร์ค ผู้ทำให้พระเจ้าแผ่นดินทรงเหนื่อยหน่ายอย่างยิ่ง เพราะจดหมายหลายฉบับของเขาส่งอื่น ๆ อีก จนพระองค์กริ้วกราดไปทั่วราชสำนักของพระองค์ และทรงทำให้เรื่องยุติด้วยการบีบประต้วงไม่ก่อนรับใครทั้งสิ้น สาส์นของข้าพเจ้ามิได้ถูกนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายจนกระทั่ง

วันพุธ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) เมื่อข้าพเจ้าได้รับทราบว่ พระเจ้าแผ่นดินทรงให้ข้าพเจ้าเข้ามาเป็นการส่วนพระองค์ในวันพฤหัสบดีหรือวันศุกร์ และก่อนนั้นคงจะตรัสบอกข้าพเจ้าว่าผู้ใดเป็นกรรมการที่จะมาปฏิบัติงานร่วมกับข้าพเจ้า การสนทนาเป็นส่วนตัวตามที่กำหนดหมายไว้ สิ้นสุดลงด้วยการทรง-

(๑๖๒) พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สอง ทรงเชิญบรรดาข้าราชการให้ไปเฝ้าพระองค์เป็นการส่วนพระองค์ แต่มิได้ไปเฝ้าตามคำเชิญนั้น เนื่องจากเป็นวันอาทิตย์ (ดู, op. cit., หน้า ๒๑๔-๒๐) เราจะพบเรื่องเช่นนี้ในประเทศญี่ปุ่นด้วยเหมือนกัน เทนเซนต์ แฮวิส ตั้งกฎไว้อย่างหนึ่ง คือ ไม่ให้ปฏิบัติราชการใด ๆ ในวันอาทิตย์.

(๑๖๓) L.B., เล่ม ๑ หน้า ๒๕ ถวายพระราชสาส์นนั้นในวันที่ ๖ พฤษภาคม (โปรดดูข้างใต้).

เชื้อเชิญข้าพเจ้าให้ไปชมโรงละครของพระองค์^(๑๖๔) เมื่อข้าพเจ้าเข้าไป
ข้างในพระองค์ทรงเชิญให้ข้าพเจ้าขึ้นไปนั่งที่ยกพื้น ซึ่งพระองค์กำลัง
ทรงพระดำเนินไปรอบๆ ทรงสัมผัสพระหัตถ์กับข้าพเจ้าและตรัสว่า
“กุดบาย” (Good—bye) ซึ่งพระองค์ทรงหมายในภาษาอังกฤษว่า
“How d’ do”

วันเสาร์ที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ได้ทราบ
ว่าขณะนี้กำลังแปลเรื่องการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการของพระเจ้าแผ่นดิน
อยู่เพราะพระองค์ทรงมีความคิดแปลที่ทรงเขียนเอกสารราชการทั้ง
หลายที่เกี่ยวข้องกับอเมริกันและอังกฤษ เป็นภาษาอังกฤษ ฉะนั้นจึงเป็น
เหตุให้ล่าช้ายิ่งขึ้น^(๑๖๕) และข้าพเจ้า คิดว่าคงต้องพระทัยให้เป็นอย่างนั้น
ข้าพเจ้าเชื่อว่า ข้าพเจ้าจะไม่สามารถทำสิ่งใดได้จนกว่าพวกอังกฤษ
จะจากไปเสียก่อน คนไทยไม่สามารถมีความคิดอ่านเป็นสองอย่างได้
ในเวลาเดียวกัน

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ได้ไป
ร่วมประกอบกิจทางศาสนาที่บ้านนายสมิธ (Rev. Mr. Smith) นายสมิธ
เป็นผู้อ่านคำเทศน์อันวิเศษยิ่งของบาทหลวงวิลเลียมแห่งนิกายแบปติสต์
นิวยอร์ก

วันจันทร์ที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ ค.ศ. ๑๘๕๖ นายจันเล

(๑๖๔) วันศุกร์ที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) (โปรดดูข้างต้นและ วู้ด,
op. cit., หน้า ๒๔๐-๔๔.)

(๑๖๕) ความล่าช้านี้เป็นคำพูดของหนังสือ L.B., เล่ม ๑ หน้า ๒๖ (เทนาเซนต์ แฮร์ริส
ถึงผู้บังคับการฯ อารัมสตรอง วันที่ ๑ พฤษภาคม) ของ L.&P., เล่ม ๑
หมายเลข ๓๖ (คำตอบของผู้บังคับการอารัมสตรอง วันที่ ๑ พฤษภาคม)
และของ L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๔๕ (แมททูนถึง เทนาเซนต์ แฮร์ริส
วันที่ ๔ พฤษภาคม).

ลงมาช่วยเหลืองานของข้าพเจ้าเขียนคัดลอกเรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเขาแปลเสร็จสมบูรณ์เมื่อเช้านี้ (๑๖๖)

นายจันเลเป็นคนตัวเศษที่เกี้ยว เขาทำอะไร ทำอย่างดี แต่เขาเป็นคนที่เชื่อถือไม่ได้เกี่ยวกับเวลา

ได้ไปเที่ยววัดใหญ่วัดหนึ่งในบริเวณพระบรมมหาราชวัง พร้อมกับกัปตันเบลล์และนายทหารกับนาวิกโยธิน ได้เห็นพระพุทธรูปจำนวนมากมายันับไม่ถ้วน (กล่าวกันว่ามียานานมากกว่า ๗๐๐ องค์) พระสงฆ์มีจำนวน ๖๐๐ รูป และได้พบพระพุทธรูปที่งามที่สุดของโลก เป็นพระพุทธรูปนอนองค์มหึมา ยาวถึง ๑๕๐ ฟุต หุ้มทองคำอร่าม และผ้าพระบาทประดับตกแต่งด้วยมรกตพร้อม ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นพระพุทธรูปองค์ไหนงามมากกว่านี้เลย องค์พระพุทธรูปได้สักส่วนหนึ่งที่เกี่ยวพระพุทธรูปนอนตะแคงกันขวา พระหัตถ์ขวารองรับพระเศียรไว้ ข้อศอกงอได้ม้วนงอเหมว

เราได้ไปชมโบสถ์อันเป็นที่ประกอบสังกรรมในโบสถ์มีฉัตรทองและฉัตรเงินหุ้ม รวมทั้งสิ่งของอันวางอยู่หน้าแท่นบูชา การตกแต่งประดับประดาโบสถ์หรูหราและมีรสนิยมอย่างยิ่ง

(๑๖๖) จดหมายของนายจันเล L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๔๔ เขียนตอนเช้าเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม) แสดงความหวังว่า เทาเซนต์ แฮร์ริส จะส่งนายเฮิสต์กันไปคัดสำเนาเอกสารภาษาอังกฤษ ๒ ฉบับ ว่าด้วยเรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการเกี่ยวกับสนธิสัญญา ซึ่งนายจันเลได้แปลจากภาษาไทยมาเป็นภาษาอังกฤษเกือบจะเสร็จแล้ว

นายวู้ดกล่าว (op. cit., หน้า ๒๓๐) ว่า คิดว่าการเจรจาควรจะเปิดตอนเช้าวันนั้น (วันที่ ๑๒ พฤษภาคม) แต่ว่าได้พบข้อผิดพลาดในการแปลนั้น.

แบบก่อนข้างจะละเอียดประณีตมากกว่าจะโอ้อ่า และมีส่วน
ละเอียดให้พิจารณาอย่างซัดไถ่ที่สุด

มีพระเจดีย์ทุกขนาดเหลือที่จะนับ ประดับลานกว้างใหญ่ ซึ่งเรา
ผ่านไป

ลานวัดปุ๋ยทึนทรายปูพื้นคักเรียบกุสะอาดตา ตั้งรูปหินจำหลัก
ขนาดใหญ่จากประเทศจีน เป็นรูปเทพเจ้า รูปวีรบุรุษ รูปคน รูปภูตผี
สัตว์ รูปเสาศิงตรง รูปประติมากรรมของจีน สิ่งโคลัมฤทธิ์อย่างคี่ และ
สิ่งของอื่น ๆ ค่าย ๆ กันนั้นอีกนับไม่ถ้วน ซึ่งคงจะใช้เวลาเป็นสัปดาห์ ๆ
ในการพิจารณาและบรรยายถึงสิ่งเหล่านี้ ในลานวัดมีคันไม้และ
พุ่มไม้ประดับอยู่เป็นระยะ ๆ มีสระน้ำที่ทางขึ้นและภูเขาที่ทำขึ้นในแบบจีน
อย่างคี่ที่สุดด้วย ผนังและหลังคาของอาคารที่เรียกว่า "หอสมัค" นับเป็น
เพชรของสถาปัตยกรรมทางของไทยที่เกี้ยว ลานและผนังของโบสถ์หลังหนึ่ง
ในหลายหลังปูด้วยกระเบื้องหินอ่อนสีเทาอมชมพูเย็นตาจากประเทศจีน
วัดนี้ครอบคลุมพื้นที่หลายเอเคอร์และรักษาสะอาดสะอาดมาก ซึ่งไม่ใช่
สิ่งปกติในประเทศไทย

ในอาณาบริเวณนี้มีพระเจดีย์เรียงอยู่ ๓ องค์ ได้เคยบันทึกไว้
ก่อนแล้ว ว่าเป็นพระเจดีย์ที่กษัตริย์ราชวงศ์หลายองค์ทรงสร้างขึ้น
พระเจดีย์องค์ที่ ๔ พระเจ้าแผ่นดินองค์ปัจจุบันต้องเป็นผู้สร้าง ข้าพเจ้า
อาจกล่าวได้อย่างยุติธรรมว่า พระเจดีย์เหล่านี้ที่เห็นสวยงามเมื่อมองจาก
แม่นํ้านั้น ครั้นเมื่อมาพิจารณาใกล้ ๆ ก็ไม่ได้เพิ่มความงามขึ้นเลย ที่นี้
เราได้เห็นพระพุทธรูปปางบำเลโดยเป็นคอนที่พระพุทธรเจ้าประทับอยู่ใน

ป่า สัตว์ป่า นำของมาถวาย ช้างถวายน้ำ สิงถวายผลไม้ สัตว์ทั้ง ๒ นี้นำกำลังอยู่ในท่าเคารพ

จากนั้นก็ไปเที่ยววัดอีกวัดหนึ่ง ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำใกล้ๆ บ้านของนายแม่ทพูน วัดนี้ข้าพเจ้าได้เคยบรรยายมาแล้ว

รับประทานอาหารเย็นและใช้เวลาตอนเย็นให้ผ่านไปที่บ้านของนายแม่ทพูน ครั้นเวลา ๒๑.๐๐ นาฬิกา เจ้าชายทรงให้ข้าพเจ้าเข้าเฝ้าพระองค์รับสั่งว่า สัญญาบัตรของพระเจ้าอยู่หัวจะได้รับการลงนามในวันพรุ่งนี้ และว่าข้าพเจ้าจะพบกับคณะกรรมการในวันพุธ นายปาร์คจะจากไปตอนเช้าตรู่วันพฤหัสบดี เมื่อเขาไปแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่ากิจการงานเห็นจะตั้งต้นดำเนินไปด้วยดีเสียที

วันอังคารที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๙๖) รับประทานอาหารเช้ากับนายเทลฟอร์ด (Mr. Telford) ร่างสนธิสัญญาเสร็จเรียบร้อยตามที่ข้าพเจ้าต้องการ และได้ให้แก่นายแม่ทพูนไป เพื่อให้ นายแม่ทพูนจัดการแปลสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่เหลืออยู่ให้เสร็จเรียบร้อย มีบ่อมอยู่บนสองฟากฝั่งแม่น้ำ เหนือบ้านที่รับรองคณะทูตขึ้นไป มีชื่อว่า บ่อมประจามิตร (Phra—cha—mit) และบ่อมปัจจนึก (Pit—patch—nuck) บ่อมเหล่านี้แหละที่เป็นเครื่องหมายกำหนดเขตว่าเรือรบจะผ่านแม่น้ำขึ้นไปอีกไม่ได้ เมื่อเข้านี้ตรงหน้าบ่อมประจามิตร ข้าพเจ้าเห็นมีคนช้างขาวซึ่งถูกตัดแอกข้อมือเสียบติดบนไม้ไผ่และตากแดดอยู่ มีผู้บอกข้าพเจ้าว่า ความผิดฐานปลอมลายมือมีโทษถึงตัดมือบางส่วน หรือถูกตัดหมดทั้งมือ แล้วเอามาเสียบไว้ที่บ่อมนั้น

พวกเด็ก ๆ จำนวนครึ่งหนึ่งของทั้งหมดตายเสียก่อนที่จะมีอายุได้ ๑ ขวบ ทั้งนี้เนื่องมาจากการดูแลเลี้ยงดูตามวิธีที่ไม่ได้เรื่อง ข้าพเจ้าได้เห็นหญิงไทยคนหนึ่งถึงหัวนมออกจากปากลูกเล็กๆ ของเธอ แล้วเอากันบูทที่จุกแล้วของเธอใส่ปากแทน

ไปเยี่ยมพระคลังกับกัปตันเบลล์ และบรรดาเจ้าหน้าที่ของเขา หุ่นดินเหนียวรูปช้างเผือกหลายตัวทำดีจริง ๆ

นั่งเรือขึ้นไปตามลำน้ำกับนายกิจ ขึ้นไปถึง ๕ ไมล์ ทิวทัศน์สวยงาม ได้ไปชมโรงงานกระดาษ กระดาษทำจากเปลือกไม้ เอาไปแช่ในปูนขาว หลังจากนั้นก็เอามาบดและแผ่นแผงซึ่งทำด้วยซี่ไม้ไผ่ ลำน้ำหรือคลองมีอยู่ทุก ๕๐ หลา มีสะพานหลายสะพาน ทางขึ้นลงสูงชัน ต่อจากนั้นก็เป็นบึงไม้หรือท่อนไม้ยาว ๆ ไม่มีราวสำหรับมือจับ พลัดตกบ่อย ๆ

วันนี้ข้าพเจ้าได้เห็นการเข็นสรวงสิงค (Liogum) มันเป็นรูปปั้นด้วยดินเหนียว ขนาดตามธรรมชาติ วางอยู่ในศาลเล็กๆ ใกล้แม่น้ำ รูปร่างที่ถูกต้องละเอียดละออทำให้รู้สึกประหลาด ข้าพเจ้าได้ทราบมาว่าจะพบสิงคได้ทุกหนทุกแห่ง การเข็นสรวงสิงคมีเจตนาเพื่อให้หายจากโรคกาโมโรค เพื่อให้คึกคักแข็งแรงเรื่อยไป หรือมีเจตนาที่เป็นของถวายขอบคุณให้หายป่วยจากโรคภัย*

ต้องเรือกลับลงมาตามลำแม่น้ำเมื่อเวลา ๒๐ นาฬิกา ภูมิประเทศงดงามมาก อากาศเย็นและสดชื่นอบอวลด้วยกลิ่นหอมของดอกไม้ พระจันทร์ทอแสงสกาาเหนือสรรพสิ่งทั้งปวง และทำให้ลักษณะหายา

* คงจะหมายถึง การแก้บน - กวป.

กระต้างของสิ่งเหล่านั้นคู่อ่อนโยนละมุนละไมขึ้น เรือแพทั้งหลายกำลัง
วิ่งชนล่อง วกกำลังตักลองเสียงทุ้มเรียกให้สวคมนต์ เสียงกลองยาวเป็น
เครื่องหมายแห่งความสนุกสนานและรื่นเริง สูงขึ้นไปในอากาศมีไฟ
๒ ดวง เป็นเครื่องหมายกำแพงพระราชวังของพระเจ้าแผ่นดินทั้งสอง
พระองค์ ขณะนั้นแสงไฟสว่างจักษ์กับเสียงดนตรียิ่งมีได้ถึงความสนใจ
ของเรา เห็นว่างานรื่นเริงนี้ก็มีเหตุพิเศษไม่ใช่การรื่นเริงกัน
ธรรมดาๆ แน่

ครั้นเข้าไปใกล้ เราได้พบโรงพิธีหลังใหญ่ ๒ หลัง เปิดมรด
ทุกด้าน สว่างไสวไปทั่วประตึบโคมไฟทุกอย่างที่พวกคนพื้นเมืองรู้จัก
ไฟดวงเดียวโคกๆ โคมแขวนเป็นช่อ ตะเกียงรูปปี่รามิค ภาชนะใส่อย่าง
สนแล้วจุดไฟ สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดและสิ่งอื่นๆ อีกถูกจุดขึ้นเพื่อให้เกิดความ
สว่างไสวอย่างเต็มที่ วงดนตรีวงใหญ่ พร้อมด้วยนักแสง นักพ้องรำ
และนักดนตรีก็ลงเล่นไปตามหน้าที่ของเขา เพื่อให้ความบันเทิงแก่ฝูงชน
ซึ่งมาชุมนุมกันอยู่

งานนี้เป็นงานตัดจากของแขกชายคนหนึ่งอายุราว ๑๐ หรือ ๑๒ ปี
การตัดจากเป็นเครื่องแสดงว่าเขาก็นถึงวัยรุ่นแล้ว การตัดผมนั้นก็เพื่อจะ
เริ่มไว้ผมทรงยอดกลมหรือหัวตั้งบนกระหม่อม และอาจเปรียบได้ว่า
คล้ายๆ ไทก้า วีริลิส (toga virilis) ของพวกโรมัน

ผมบนกระหม่อมนี้จะถูกตัดออกในกรณีไว้ทุกข์หรือเมื่อบวชเป็น
พระสงฆ์เท่านั้น

วันพุธที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) วันนี้เป็น
วันที่เจ้าชายทรงกำหนดให้ข้าพเจ้าพบกับคณะกรรมการธิการของสยาม แต่

ในตอนเช้าเจ้าชายส่งคนมาบอกข้าพเจ้าว่า พระองค์ไม่อาจจัดประชุมให้
ข้าพเจ้าได้ เพราะพระเจ้าแผ่นดินมิได้ทรงวางมือจากอำนาจเต็ม พระ-
เจ้าแผ่นดินทรงเหมือนกับคำบรรยายของซัลลี (Sully) ที่ว่าไว้เกี่ยวกับ
พระเจ้าเจมส์ที่ ๑ แห่งประเทศอังกฤษ ว่าเป็น “คนโง่ที่คงแก่เรียนที่สุดใน
ในคริสตจักร” พระเจ้าแผ่นดินทรงวางภูมิอวดความรู้เกินกว่าจะเชื่อได้
และทรงวางภูมิมากเกินไปทั้งที่มีความรู้น้อยมาก นอกจากความจริง
ข้อนี้แล้ว ยังมีเพิ่มเติมอีกว่า พระองค์ทรงหมกมุ่นในบรรดานารีมาก
และทรงทำให้กิจการงานที่เป็นประโยชน์ต้องล่าช้า อาจกล่าวได้ว่า
(พระองค์) ทรงคล้ายกับพระเจ้าโรโดมอน เดอเพรตเกี่ยวกับมเหสี
และนางสนมเท่านั้น

บ่ายวันนั้น ข้าพเจ้าไปเยี่ยมนางราชคูหรานันท์คือคนหนึ่งชื่อ
บดินทร์ (Boudin) ที่บ้านซึ่งนายโรเบิร์ตอยู่เมื่อครั้งเขาอยู่ในประเทศสยาม
หลังจากที่ถามและตอบคำถามกันตามระเบียบอย่างเคยแล้ว เราก็ได้รับ
เชิญให้เข้าไปรับประทานอาหารในอาคารหลังใหม่หลังหนึ่ง มีอาหารโอชา
ฟุ่มเฟือยปรุงแบบจีนและแบบไทย ใส่ในถ้วยชามแบบยุโรปมาเสิร์ฟ ใน
บรรดาอาหารแปลก ๆ หลายอย่าง เราได้รับประทานซูบรังก ปลิง-
ทะเล^(๑๖๗) หูลาม ไข่จากประเทศญี่ปุ่น และอาหารประเภทไก่และ

(๑๖๗) Beche-de-Mer หรือปลิงทะเล ที่เรียกกันอย่างนั้น เพราะเรียกตามรูปร่าง
ของมัน ปลิงทะเลเป็นที่ต้องการมากในประเทศจีนในสมัยแรก ๆ ของการค้า
ขายแถบแปซิฟิกของเรา เช่นเดียวกับไม้จันทน์ คำบรรยายเกี่ยวกับปลิงทะเล
ชนิดต่าง ๆ ของแถบทะเลใต้ อ่านได้ในหนังสือ Gold of Ophir ของกรีนบี
และกรีนบี หน้า ๔๘, ไม้ค.

ปลาอีกหลายอย่าง ซึ่งเราเรียกชื่อไม่ถูก ของหวานเป็นผลไม้ชนิดที่
ที่สุด

ตอนเย็นใช้เวลาให้หมดไปที่บ้านนายแมททุน พวกคนผิวขาว
ทุกคนมาชุมนุมกันเพื่อพบกับนายและนางปาร์กผู้จะออกเดินทางไปใน
ตอนเช้า

เย็นนั้น เป็นเวลาที่แจ่มใสเบิกบาน และวงดนตรีของเราก็ตี
เพิ่มความสุขสนทนากันให้แก่โอกาสนั้นด้วย

วันพฤหัสบดี ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) เข้า
วันนี้ นายวิลเลียมสัน นายไบรอนท์ และนายไบเวน กลับไปเรือกับ
คณะของนายปาร์ก ฯลฯ (๑๖๘)

(๑๖๘) เซอร์ แฮร์รี เอส. ปาร์ก ได้นำสำเนาหนังสือเกี่ยวกับประเทศสยาม ทำโดยเซอร์
ชอน เบอริง เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๔ (ค.ศ. ๑๘๕๕) ซึ่งถึงสัปดาห์
นั้นแล้ว มาจากประเทศอังกฤษ

วันอังคารที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) เขาได้ลงนาม
ในมาตราการผนวก (ข้อความสมบูรณ์อยู่ในหนังสือเรื่อง Siam ของ เซอร์
ชอน เบอริง เล่ม ๒ หน้า ๒๓๐-๔๑) วันพุธที่ ๑๔ พฤษภาคม เขาได้เข้าเฝ้า
ทูลลาภลับ (วีต, Fankwei, หน้า ๒๓๐) และวันพฤหัสบดีที่ ๑๕ พฤษภาคม
เขาก็ออกเดินทางจากกรุงเทพฯ

วันเดียวกันนั้น (วันที่ ๑๕ พฤษภาคม) กงสุลไปรเกสผู้รอคอยสิทธิ
พิเศษมากกว่า ๑ ปีแล้ว ได้รับอนุญาตให้เข้าเฝ้า (วีต, i.b) และวันที่ ๑๖
พฤษภาคม การเจรจาของอเมริกันเริ่มคืบหน้า ซึ่งเป็นไปตามความสัจใจ
ในเรื่องนี้ของเทนาเซนค์ แฮร์ริส อย่างเต็มที่ กล่าวคือการเจรจาจะเริ่มต้นอย่าง
จริงจัง จัง ๆ ก็คือเมื่อนายปาร์กออกเดินทางไปแล้วเท่านั้น (ดูข้างต้น) ตอน
วันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖).

ข้าพเจ้าไม่สบายจริง ๆ มีแรงคั้นมากมายในระบบการย่อย ฯลฯ
พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองทรงมีพระประสงค์ให้ข้าพเจ้าไปเฝ้าใน
ตอนเช้าวันนี้ ข้าพเจ้าไม่ได้ไปเพราะกำลังไม่สบายมาก

วันศุกร์ที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) เช้าวันนี้
ข้าพเจ้ามีข่าวอันน่าชื่นชมว่า ข้าพเจ้าจะได้พบกับคณะกรรมการธิการในเวลา
บ่าย ที่วังของเจ้าชาย กำหนดเวลา ๔ โมงเย็น

ใน(๑๖๕) การประชุมกับคณะกรรมการ(๑๖๐) พบว่า พระ-
กลาโหมผู้แสดงว่ามีความพอใจรักใคร่รู้สึกเป็นมิตรที่สุดคือพวกอเมริกัน

(๑๖๕) ตั้งแก่ค้าน ค้นฉบับเขียนด้วยลายมือของนายเฮสเกินอีก

(๑๖๐) เอกสารตัวจริงที่คณะกรรมการ ๕ คน เพื่อทำการเจรจาเรื่องสนธิสัญญา
และอนุญาตให้อเมริกันเข้านั้น ลงวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๘๕๖ (พ.ศ.
๒๓๕๕) มีอยู่ในหนังสือ L. & P. เล่ม ๒ บทที่ ๕๘

ตอนบนสุดของหน้า ๑ (ของเอกสาร ๖ หน้า) เป็นตราประทับรูปสี่-
เหลี่ยมหน้า ๒ รูป ด้านซ้ายมีอักษรภาษาลาตินเขียนได้ตราประทับว่า
Maior Rex Siamensium เป็นลายพระหัตถ์ของพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่หนึ่ง
(เพิ่มเติมจากลายลักษณ์อักษรที่พิมพ์ภาษาไทย) ตราประทับด้านขวามีอักษร
ภาษาลาตินเขียนข้างใต้ว่า Secundus Rex Siamensium เป็นลายพระหัตถ์
ของพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สอง (เขียนเพิ่มเติมลายลักษณ์อักษรภาษาไทยข้าง
ใต้เลขอารบิก ๑๒๐)

ตอนท้ายของเอกสาร (บนหน้า ๖) มีตราประทับรูปไข่ ๒ ตรา ตรา
ประทับข้างซ้ายมีอักษรเขียนพระนาม ของพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่หนึ่ง ทอดข้าม
ดวงตราว่า “เอส. พี. พี. เอ็ม. มงกุฎ พระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งของประเทศ
สยาม” ตราประทับข้างขวามีอักษรเขียนพระนามของพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สอง
อยู่เหมือนกันดังนี้ “เอส. พี. ปวเรนทรวานศวร พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สอง
ของประเทศสยาม”

เสมอมา ได้เป็นประกันคนสำคัญของข้าพเจ้า เขาประสงค์จะให้
ใส่มาตราที่ว่าด้วยเรื่องฝิ่น^(๑๑๑) ซึ่งข้าพเจ้าคัดออกเสีย เพราะมันขัดต่อ
ความประสงค์ของรัฐบาลของข้าพเจ้าเข้าไปด้วย มาตราที่มีเงื่อนไข
คุ้มครองพลเมืองสยาม^(๑๑๒) เมื่ออยู่ในสหรัฐอเมริกา ลบออกเสีย เพราะ
ถือว่าไม่จำเป็น ถือเสียว่าชาวไทยที่อาศัยในต่างประเทศเสมือนหนึ่งได้
ตัดขาดจากชาติสยามแล้ว เหตุผลที่มาตรานี้ปรากฏในสนธิสัญญาของ

(ต่อ) ภายหลังการที่ของตราประทับสองชุดนี้ ไม่เพียงแต่ตรงกันตั้งแต่ชุดหนึ่ง
ถึงอีกชุดหนึ่งเท่านั้น แต่ยังได้ถูกเปลี่ยนเข้ากับลายพระหัตถ์ใน L.&P.,
เล่ม ๒ บทที่ ๔๔ (โดยพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่หนึ่ง) และใน L.&P., เล่ม ๒
บทที่ ๔๓ (โดยพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สอง)

“อำนาจเดิม” ของเทเชนส์ แอริส เพื่อการเจรจาสนธิสัญญากับ
ประเทศสยาม ลงนามเมื่อวันที่ ๔ กันยายน ค.ศ. ๑๘๔๕ (พ.ศ. ๒๓๘๘)
และลงนามโดยประธานาธิบดีเพอร์ซ (Pierce) และรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ
มาร์ซี (Marcy) ปัจจุบันเอกสารตัวจริงอยู่ที่หอสมุดของนครนิวยอร์ก.

(๑๑๑) สนธิสัญญาของเบริง (๑๕ เมษายน ค.ศ. ๑๘๔๕, พ.ศ. ๒๓๘๘) มาตรา ๘
กล่าวในตอนหนึ่งว่า (L.&P., เล่ม ๒ บทที่ ๒๕)

“อาจมีแผนเข้าในประเทศได้โดยไม่เสียภาษี แต่จะขายให้ได้เฉพาะแก่
ผู้ผูกขาดฝิ่นหรือบรรดาตัวแทนของเขาเท่านั้น” ฯลฯ

ข้อความในสนธิสัญญาของอังกฤษก่อนหน้านี้ ตรงกันชนิดคำต่อคำกับ
มาตรา ๘ ของสนธิสัญญาของอเมริกาตามทศวรรษเนทอมว็บ ซึ่งเป็นมาตรา ๘
ในสนธิสัญญาฉบับร่างดั้งเดิมของเทเชนส์ แอริส (L.&P., เล่ม ๒ บทที่ ๔๓)

(๑๑๒) สนธิสัญญาของเบริง มาตรา ๑ ในมาตรา ๑ ของสนธิสัญญาอเมริกัน ความนี้
ถูกแทนที่ด้วยอนุมาตราหลายข้อ ให้คำสัญญาว่าเรือรบของอเมริกันจะให้
ความช่วยเหลือบรรดาเรือของไทยในทะเลหลวง ทั้งนี้โดยไม่เสียความเป็น
กลางแต่อย่างใด และให้คำสัญญาต่อบรรดาเรือของไทยในเมืองท่าต่างประเทศ
ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกงสุลอเมริกันที่เมืองท่าทั้งหลายดังกล่าว.

อังกฤษถือว่า ชาวอังกฤษเป็นผู้ครอบครองดินแดนที่ใกล้ชัคคิกต้อและ
อยู่ในบริเวณบ้านใกล้เรือนเคียงของประเทศสยาม พลเมืองอังกฤษจำ-
นวนมากพำนักอาศัยอยู่ที่นั่นและเกี่ยวข้องกับผูกพันกันในการการค้าขาย ข้อ
แก้ไขทั้ง ๓ ข้อของข้าพเจ้าต่อสนธิสัญญาของอังกฤษได้ถูกปฏิเสธ (๑๑๓)

คณะกรรมการต่างคัดค้านการที่พลเมืองอเมริกันและบรรดาผู้
ที่พักอยู่ประจำในกรุงเทพฯ จะมีผู้แทนอยู่ในดินแดนในปกครองของ
สยาม (๑๑๔) และอัครคณบดีที่คนอเมริกันเหล่านั้นได้รับอนุญาตให้ไป
เที่ยวตามชายฝั่งทะเลใกล้แม่น้ำเจ้าพระยาและตามเกาะทั้งหลายได้ทุกปี
โดยไม่ได้ขอหนังสือเดินทางเฉพาะเพื่อการนั้น (๑๑๕) ตั้งใจจะให้สัมปทาน
เหมืองแร่ แต่เพียงชั่วระยะเวลา ๕ หรือ ๑๐ ปี เมื่อข้าพเจ้าชี้แจงว่า
มันคงจะเป็นเรื่องน่าขันที่คน ๆ หนึ่งจะใช้จ่ายเงินประมาณว่า ๑๕๐,๐๐๐
บาทในการสร้างอุโมงค์ทางขึ้นลงของบ่อแร่ จ่ายเป็นค่าแรงงานและอื่นๆ
และในที่สุดเมื่อเหมืองแร่เริ่มให้ผลประโยชน์ ก็จะถูกบังคับให้เลิก เขา
ทั้งหลายคงไม่ยอม (๑๑๖) ประสงค์จะให้สนธิสัญญามีผลบังคับใน ๑๘ เดือน

(๑๑๓) L.&P., เล่ม ๒ บทที่ ๔๔ คำแปลผิดที่เหล่านี้ตั้งขึ้นเป็นส่วนของปัญหาที่จะ
ต้องแสดง ๖ ข้อ ที่แทเซนด์ แอว์ส ได้อ้างขึ้น (L.&P., เล่ม ๒ บทที่ ๔๔)
ปัญหาที่จะต้องแสดงอื่นๆ ในที่สุดพบที่ในสนธิสัญญา.

(๑๑๔) นี่เป็นใจความของข้อเสนอกแก้ไข ข้อที่ ๑

(๑๑๕) นี่เป็นใจความของข้อเสนอกแก้ไข ข้อที่ ๒

(๑๑๖) นี่เป็นใจความของข้อเสนอกแก้ไข ข้อที่ ๓

หลังจากวันลงนาม^(๑๗๗) และให้มีการแต่งตั้งกงสุลได้ในเวลาเดียวกัน ข้าพเจ้าบอกพวกเขาว่าขณะนี้สนธิสัญญายังอยู่ในระหว่างที่ดำเนินการอยู่ และข้าพเจ้ามีสิทธิ์ในการแต่งตั้งกงสุลได้ทันทีตามสนธิสัญญาของนาย โรเบิร์ต^(๑๗๘) เคียวเซญูให้แทรกมาตราหนึ่งที่ว่าสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ใกล้เคียงในกรณีที่มีการแตกแยกกันกับบรรดาชาติต่างๆ และเรือบอเมริกกัน จะกระทำการช่วยเหลือบรรดาเรือของสยามเช่นเดียวกับที่กระทำการช่วยเหลือเรือทั้งหลายของชาติของคนในกรณีที่ถูกโจรสลัดปล้น ฯลฯ เลื่อนการพิจารณาออกไป พวกเขาให้เหตุผลที่ปฏิเสธข้อเสนอแปรรูปคดีของข้าพเจ้า คือ “พวกเขาก็ประสงค์จะยินยอมตามนั้น แต่ถ้าทำดังนั้นก็ต้องให้แก่ชาติอื่น ๆ ด้วยเช่นเดียวกัน” ข้าพเจ้าได้เสนอให้เขียนคำแปรรูปคดี

- (๑๗๗) มาตรา ๑๑ ของสนธิสัญญาที่สภาขุนนางยอมรับ (มาตรา ๑๒ ในสนธิสัญญาฉบับร่างเดิมของเกนชงค นอร์ส) มีใจความว่า สนธิสัญญา “จะมีผลบังคับในทันทีทันใด” คนสยามเคยคัดค้านมานานแล้วในมาตรา ๑๒ ของสนธิสัญญาของอังกฤษ ซึ่งลงนามโดย เซอร์ บอน เบวริง เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๕ (พ.ศ. ๒๓๙๘) มีใจความว่า สนธิสัญญาฉบับนั้นจะมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๖ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๖ (พ.ศ. ๒๓๙๙) ซึ่งเป็นเวลาเกือบถึง ๑ ปีเต็มหลังจากลงนามและประทับตราแล้ว.
- (๑๗๘) สนธิสัญญาของนายโรเบิร์ต (ค.ศ. ๑๘๓๓, พ.ศ. ๒๓๗๖) มาตรา ๑๐ มีว่า “ถ้าคือจากนี้ไปชาติต่างด้าวชาติใดชาติหนึ่ง นอกเหนือไปจากโปรตุเกส จะขอและได้รับพระราชานุญาตให้แต่งตั้งกงสุลมาอยู่ประจำในประเทศสยามได้ สหรัฐอเมริกาก็จะมีสิทธิแต่งตั้งกงสุลอยู่ประจำในประเทศสยามได้ เสมอภาคกันกับชาติต่างด้าวอื่น ๆ นั้น”
- ในกรณีนี้ “ชาติต่างด้าวอื่น ๆ นั้น” คือ อังกฤษ (เกรท บริเทน) ตามสนธิสัญญาของ เซอร์ บอน เบวริง.

ของข้าพเจ้าขึ้นเป็นมาตราผนวก ซึ่งอนุญาตให้โดยเฉพาะแก่ชาวอเมริกันทั้งหลาย เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับความช่วยเหลือที่เรือรบอเมริกันจะให้แก่เรือสยาม พวกสยามตอบว่าไม่ว่าพวกเขาอนุญาตอะไรให้แก่พวกอเมริกัน พวกเขาก็กต้องอนุญาตแก่ประเทศที่มีอาณาพาทงทะเลประเทศอื่นๆ ด้วย เป็นต้นว่า ฝรั่งเศสและอังกฤษ

ยุติการประชุม กำหนดประชุมอีกในวันอังคารหน้า ที่ประชุมสัญญาจะนำสำเนาคำอธิบายของนายปาร์ก^(๑๗๕) มาให้ข้าพเจ้า ได้ขอเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินเป็นการส่วนพระองค์ในวันพรุ่งนี้

วันเสาร์^(๑๘๐) ที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ไม่สบายจริงๆ ร้อนในท้องมาก และลมในท้องทำให้ปั่นป่วน

อยากให้นายแม่ทูน ทูลแก่เจ้าชวรวงศาว่า ข้าพเจ้าจะถอนข้อเสนอกแก้ไขทั้งหมดที่ข้าพเจ้าได้เสนอไว้ และถือเอาสนธิสัญญาอย่างที่มีอยู่ในฉบับภาษาอังกฤษ ยกเว้นแต่มาตราที่เกี่ยวกับกงสุล

วันอาทิตย์ที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ได้ไปร่วมพิธีทางศาสนาที่บ้านของบาทหลวงเทลฟอร์ด (Rev. Mr. Telford)

ไม่สบายมาก

วันจันทร์ที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ยังไม่

(๑๗๕) ดูข้างต้น ตรงบันทึกของวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) และบันทึก ๑๖๘ ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับการเจรจาต่อรองกันในวันนี้ โปรดดู วัค, op. cit., หน้า ๒๓๐-๒๓๑.

(๑๘๐) ตั้งแต่คำนี้ ต้นฉบับเขียนด้วยลายมือของเทนาเซนส์ แฮวิส อีก.

สบายอยู่ เจ้าชายทรงมีรับสั่งให้ไปเฝ้าบ่ายวันนี้^(๑๔๑) เจ้าชายทรงมีพระคำรัสว่า พวกเขาคงจะพิจารณาข้อเสนอขอแก้ไขทั้งหลายของข้าพเจ้า และทรงหวังว่าจะทำให้ข้าพเจ้าพอใจ ชาวอเมริกันทั้งหลายผิคลาดในการที่กักตักเอาว่าสนธิสัญญาของนายโรเบิร์ตจะเป็นเครื่องประกัน (สำหรับสหรัฐอเมริกา) ในการที่คนไทยจะยอมทำความตกลงเช่นนั้นแก่ชาติอื่น ๆ

มันประกันการบังคับเกี่ยวกับภาษีต่าง ๆ และประกันสิทธิแต่งตั้งกงสุลเมื่อสิทธินั้นได้อนุญาตให้แก่ชาติอื่น ยกเว้นโปรตุเกส แต่ก็มีได้ใส่ชื่อสหรัฐอเมริกาลงในตอนท้ายชื่อของชาติที่ชอบพอมากที่สุด เฝ้าเจ้าชายอยู่จนถึงเวลา ๓ โมง (9 P.M.)

วันอังคารที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๑๒) ที่วังของเจ้าชาย ๆ ทรงทำยังน่าขันที่สุดเกี่ยวกับเรื่องเหล้าไหส ซึ่งทรงปรารถนาจะนำเข้าใส่ในสนธิสัญญาด้วย เรื่องดังกล่าวนี้เกือบประวัติของการทูตไทยในระยะเวลา ๓๐ ปีหลังนี้ นอกชื่อชาติทั้งหลายที่ส่งทูตมาประเทศสยาม และประเทศสยามส่งทูตไป ฯลฯ และเรื่องทำนองนี้อีกมาก

ข้าพเจ้าทูลเจ้าชายว่า มันไม่สมกับเกียรติศักดิ์ของสหรัฐอเมริกาที่มีชื่อของชาติที่สามชาติใดชาติหนึ่ง หรือชื่อทูตของเขาใส่ลงในสนธิ-

(๑๔๑) เจ้าชายทรงแจ้งพระประสงค์แก่นายแมททูน และนายแมททูนเขียนถึงเทาแซนด์ แฮวีส (L. & P., เล่ม ๒ บทที่ ๔๖) เจ้าชายทรงมีพระประสงค์ที่จะทราบทัศนะของเทาแซนด์ แฮวีส อย่างทะลุปรุโปร่ง เพื่อเจ้าชายจะได้ทรงส่งไปให้พวกขุนนางในเย็นวันนั้น เทาแซนด์ แฮวีส นั่งปรึกษากันกับเจ้าชายตั้งแต่เสด็จกลับจากพระบรมมหาราชวังเมื่อ ๑ โมง จนกระทั่ง ๓ โมง.

สัญญาทางการค้าเฉย ๆ และทูลว่าข้าพเจ้ามาเจรจาเพื่อประเทศของ
ข้าพเจ้าเอง บนเงื่อนไขแห่งความเสมอภาค ข้าพเจ้าไม่อาจจะรับเอาสิ่ง
หนึ่งสิ่งใดซึ่งให้ด้วยความเสน่หาหรือให้เพราะว่าได้ยินยอมให้แก่อังกฤษ
ไว้แล้ว ฯลฯ ไม่สามารถจะนำเจ้าชายให้หันเข้าสู่จุดของเรื่องได้ ทูลลา
กลับเมื่อเวลา ๒ ทุ่ม (8 P.M.)

วันพุธที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) คณะกรรมการ
ธิการทุกคนมาพร้อมกัน พวกเขาก็กังกับพวกเขาเองทั้งหมด และ
คงฟังนายเมททูนแปลคำพูดตอบของข้าพเจ้า (ไม่) มากกว่า ๖ คำ เมื่อ
ทุกคนเปิดโอกาสให้นายเมททูนพูด เจ้าชายมิได้มีไมตรีจิตเหมือน
แต่ก่อน

อัศวมหาเสนาบดีได้รับเสนอข้อที่แสดงให้เห็นความกตัญญูของเขา
ในการแลกเปลี่ยนประโยชน์กัน เขากล่าวว่า “เรารักพวกอเมริกัน เพราะ
พวกอเมริกันไม่เคยทำประทุษร้ายเราหรือผู้ใดอื่นในตะวันออกเลย” และ
ว่าพวกอเมริกันมีกำลังแสงชัยชนะในตะวันออก (และว่า) บรรดา
มิชชันนารีอเมริกันได้ทำประโยชน์ให้แก่พวกเขาอย่างกว้างขวาง สอน
ศิลปวิทยาที่มีค่ามากหลายวิชา ฯลฯ ตรงกันข้ามพวกอังกฤษเป็นพวก
ทรราชโลกมากกำลังยึดไปทั่วเอเชีย พวกเขาทำสนธิสัญญากับเซอร์ ยอน
เบาริง มิใช่เพราะว่าพวกเขาชอบพวกอังกฤษ แต่เพราะว่าพวกเขา
กลัวอังกฤษ

อัศวมหาเสนาบดีกล่าวว่า “คราวนี้ท่านซึ่งเป็นมิตรของเราและ
ซึ่งเรานิยมนับถือ ท่านแน่ใจละหรือว่า ท่านจะไม่ขอจากเรามากเหมือน

ที่เราถูกบังคับให้ ๆ แก่พวกศัตรูของเรา” ข้าพเจ้าตอบท่านอธิการมหาเสนาบดีว่า เรามีหลักปฏิบัติต่างไปจากผู้อื่น คือเราปฏิบัติต่อมิตรของเราอย่างดีที่สุดและไม่เลวร้ายกว่า และว่ามิตรภาพของพวกเขาคงจะเป็นสิ่งที่น่าเสียใจสำหรับเรา ถ้าหากว่าเราไม่ได้รับอนุญาตมากเท่ากับที่พวกเขาได้อนุญาตให้แก่พวกศัตรูของเขา

ข้าพเจ้าพบว่า คณะกรรมาธิการไม่สามารถทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป ได้โดยมิได้ทูลขอความเห็นพระเจ้าแผ่นดินก่อน เจ้าชายทรงเย็นชากว่าที่เคยเป็นเมื่อกันที่แล้ว

กลับเมื่อเวลา ๔ ทุ่มครึ่ง (10:30 P.M.)

วันพฤหัสบดีที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖)

บ่ายวันนี้ประชุมกรรมาธิการทุกคนอีกที่วังของเจ้าชาย ตอนแรกโกลาหลที่เดียว พวกเขาพยายามหาวิถีทางที่จะสามารถทำได้ เพื่อให้ข้าพเจ้าเลิกถือเอาสนธิสัญญาของอังกฤษเป็นบรรทัดฐาน ได้แย้ง เห็นแนมถากถาง และกล่าววางใจ พยายามทำทุกอย่างแก่ข้าพเจ้า แต่ข้าพเจ้าก็ปฏิเสธที่จะเปลี่ยนแปลง พวกเขาจึงได้ปฏิเสธที่จะยินยอมตามข้อตกลงยินยอม ๓ ข้อที่ข้าพเจ้าขอ^(๑๘๒) บนวันที่เกี่ยวกับข้อตกลงซึ่งจะทำลายพวกเขา เมื่อคิดว่าเสียเวลาไปมากพอแล้ว ข้าพเจ้าได้ยื่นคำขาดแก่เขากล่าวคือ สนธิสัญญาซึ่งข้าพเจ้าได้ยื่นให้เขาในฉบับภาษาไทย ได้ขีดฆ่าอนุมาตราแลกเปลี่ยนประโยชน์จากมาตราที่ ๑ ออกไป และใส่ลงไปว่า บรรดาเรือรบของสหรัฐอเมริกาและบรรดาอาวุธของสหรัฐอเมริกา จะช่วยเหลือเกื้อกูลบรรดาเรือของไทยเท่าที่จะสามารถทำได้โดยไม่เสียความเป็นกลาง

(๑๘๒) ข้อแก้ไข ๓ ข้อ ที่อ้างถึงข้างต้น.

หลังจากที่เจรจากันมากมายและไม่ได้ประโยชน์อะไรมา พวกเขาก็ตกลงจะให้คำตอบแก่ข้าพเจ้าในเย็นวันเสาร์

กลับเมื่อเวลา ๓ โมง (๔ P.M.)^(๑๔๓)

วันศุกร์ที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) สุขภาพดีขึ้นมาก ออกไปเที่ยววัดบางวัดกับนายเทลฟอร์ด

วันเสาร์ที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) เวลา ๕ โมงเย็น (๔ P.M.) พบกับเจ้าชาย ๆ ทรงมีพระประสงค์จะใส่ความเบื้องต้นของสนธิสัญญาที่ทำโดยนายโรเบิร์ตลงไปด้วย ข้าพเจ้าคัดค้านว่าความเบื้องต้นดังกล่าวนี้เป็นภาษาอังกฤษที่ไม่ดี ไม่ถูกไวยากรณ์ และอาจจะถูกหัวเราะเยาะ

จุดมุ่งหมายในเรื่องนี้คือจะให้ข้าพเจ้าถวายพระเกียรติของพระเจ้าแผ่นดิน^(๑๔๔) ให้มากกว่าที่อยู่ในสนธิสัญญาของอังกฤษ ซึ่ง

(๑๔๓) วันเดียวกันกับที่การประชุม "โกตาห์" นี้ พระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งทรงส่งเอกสารสันติภาพของพระองค์มาให้แทนเซอร์ แฮร์รี นีบบ์หนึ่ง พร้อมกับซองขลุ่ย คือ "มะขามหวาน" ซึ่ง "ปลูกที่ภาคเหนือของประเทศลาว" (L. & P., เล่ม ๒ บทที่ ๔๔) อันเป็นพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งแห่งเซอร์ แฮร์รี ได้ตอบรับในวันต่อมา (L.B., เล่ม ๑ หน้า ๒๔).

(๑๔๔) ข้อความเบื้องต้นของสนธิสัญญารองนายโรเบิร์ต มีใช้เขียนด้วยภาษาอังกฤษที่ใช้ไม่ได้ ไม่มีการสร้างประโยคที่ไม่ถูกไวยากรณ์อยู่ในข้อความเบื้องต้นดังกล่าว และด้วยเหตุเพื่อเป็นการยกย่องพระเกียรติพระเจ้าแผ่นดินทั้งสองพระองค์ ถ้อยคำที่อาจลดความไปได้เช่นนั้น มีเพียงแต่การกล่าวถึง "พระเจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่และสง่างาม" และถ้อยคำแสดงออกโอ้อวดเล็กน้อยว่าความสัมพันธ์ทางการค้าที่สถาปนาขึ้นนั้น จะดำรงอยู่ "ยั่งยืนนานตราบเท่าที่สวรรค์และพิภพขึ้นขงคงอยู่" ส่วนข้อความคอนค้นของสนธิสัญญาของนายโรเบิร์ตนอกจากนี้เขียนขึ้นง่าย ๆ และแท้ที่จริงใช้ภาษาอังกฤษที่เหมือนกันกับในสนธิสัญญาของเบาว์ริง และเซอร์ แฮร์รี ถึงแม้ว่าแบบตัวพิมพ์จะแตกต่างกันไปจากแบบ (stereotyped form) ที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ ที่เขียนขึ้นราวกลาง ๆ ศตวรรษที่สาม.

พวกเขาถือว่าเป็นการยกย่องพวกเขาให้ปรากฏแก่สายตาของพวกเขา อังกฤษและฝรั่งเศส ข้าพเจ้าปฏิเสธอย่างแข็งขัน และในที่สุดหลังจากที่ฝ่ายเจ้าชายอาร์ม็องเสียอย่างยิ่งแล้ว เจ้าชายก็ทรงตกลงว่าจะทำสนธิสัญญาเหมือนกัน ๓ ฉบับ ทั้งที่ข้าพเจ้าได้แจ้งไว้ในวันพฤหัสบดีที่แล้ว(๑๘๕)

ข้าพเจ้าโล่งใจอย่างยิ่ง และข้าพเจ้าหวังว่านี่เป็นการสิ้นสุดความยุ่งยากทั้งหลายของข้าพเจ้ากับบรรดาคนที่ไม่ซื่อตรง ท่าทรมานและขบถลาดที่นั่นพูดกันถึงแต่พระเจ้าแผ่นดินลงมา ไม่เคยใช้ความซื่อสัตย์เลยเมื่อพวกเขาสามารถหลีกเลี่ยงมันได้ ชาติของพวกเขาแต่ละคนต้องหมอบคลานก้มหน้าต่อหน้าผู้มีอำนาจเหนือบางคน และเพื่อเป็นการชดเชย เขาจะต่อสู้เพื่อเพิ่มจำนวนผู้ที่หมอบกราบแก่ให้แก่เขา ประเพณีนี้เป็นเหตุให้พวกเขาแสวงหากลุ่มคนที่ด้อยกว่าเพื่อตัวของเขาเอง ข้าพเจ้าไม่เคยพบคนเหมือนพวกเขาเลย และหวังว่าข้าพเจ้าจะไม่ถูกส่งมาที่นี่อีก หนทางอันถูกต้องเพื่อการเจรจากับไทยคือส่งเรือรบ ๒ หรือ ๓ ลำ ขนาดกินน้ำลึกไม่เกิน ๑๖ ฟุตมา ให้เรือมาถึงในเดือนตุลาคมและแล่นขึ้นมายังกรุงเทพฯ ที่นั่นก็แล้วกันเสียที ด้วยวิธีสนธิสัญญาคงจะไม่ต้องการเวลาหลายวันมากกว่าที่ข้าพเจ้าต้องใช้เวลาหลาย ๆ สัปดาห์อยู่นี่

วันอาทิตย์ที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๙๙ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ไปร่วมประชุมสวดมนต์ที่บ้านของดอกเตอร์ บรัลเลย์ ขณะนั้นข้าพเจ้าหายป่วยก็แล้ว

(๑๘๕) นับตามที่ตกลงกันขึ้นสุดท้ายเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม การเจรจาสนธิสัญญายุติลงจริง ๆ เมื่อประชุมกันในวันที่ ๒๔ พฤษภาคม (ดูหนังสือของนายวู้ดด้วย op. cit., หน้า ๒๓๒) และวันนั้นเองที่เทาเซนต์ แฮร์ริส ได้ประกาศให้ทราบ ว่า เขาจะออกเดินทางกลับไปในวันที่ ๓๑ พฤษภาคม.

วันจันทร์ที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ส่ง
กระต่ายไปให้เจ้าชายเพื่อว่าฉบับแปลทั้งสองฉบับจะได้เขียนลงบน
กระต่ายชนิดเดียวกัน

นายซิสกันยังอยู่กับสำเนาของสนธิสัญญา

นายแมททูนมาเมื่อเวลา ๑๑.๐๐ นาฬิกา มาพบตัวแทนเจ้าชาย
ว่าพระองค์ยังคงมีพระประสงค์ที่จะเปลี่ยนข้อความเบื้องต้นของสนธิ-
สัญญา ไปใช้บทความเบื้องต้นที่นายโรเบิร์ตใช้ ข้าพเจ้าปฏิเสธอีก
กล่าวว่า เราทำสำเนา ๒ ฉบับเกือบเสร็จเรียบร้อยแล้ว นายแมททูน
บอกข้าพเจ้าว่า สนธิสัญญาจะสำเร็จในวันอังคารที่คาสยัตธรรม

ในบันทึกของวันเสาร์ ข้าพเจ้าเข้าไปตอนหนึ่งว่า พระคลัง
ได้มาในวังของเจ้าชายเมื่อเย็นวันศุกร์ และข้าพเจ้าได้แจ้งให้เขาทราบว่า
ข้าพเจ้าจะออกเดินทางไปในวันเสาร์ที่ ๓๑ และขอให้เขาจัดเรือกลไฟ
ให้ข้าพเจ้า

เวลา ๓ โมงเย็น ได้รับจดหมายจากนายแมททูน ๑ ฉบับ (๑๘๖)
ความว่า เจ้าชายทรงมีพระประสงค์ให้ข้าพเจ้าเขียนจดหมายฉบับหนึ่ง
แจ้งเหตุผลของข้าพเจ้าที่ปฏิเสธที่จะใช้ข้อความเบื้องต้นของนายโรเบิร์ต
ไปให้ เพื่อเจ้าชายจะได้สามารถนำไปทูลเกล้าฯ ถวายให้พระเจ้าแผ่นดิน
ทอดพระเนตร ดังนั้นข้าพเจ้าจึงได้เขียนไป (ดูสำเนา)

(๑๘๖) L.&P., เล่ม ๒ บทที่ ๕๐ ซึ่งมีข้อความรายละเอียดข้อแนะนำที่เจ้าชายกรม
(กรมหลวงวงศาธิราชสนิท) ทรงเสนอในการโต้เถียงกัน ซึ่งน่าจะปรากฏใน
คำตอบของเทาแซนด์ แฮร์ส คำตอบที่เทาแซนด์ แฮร์ส เขียนเมื่อวันที่ ๒๑
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) จ่าหน้าซองถึงนายแมททูน (L.B. เล่ม
๑, หน้า ๒๘)

เวลา ๖ โมงเย็น โน้ตอีกฉบับหนึ่ง^(๑๔๗) ขอร้องว่าในสำเนา
สนธิสัญญาฉบับหนึ่งในสามฉบับ ให้ข้าพเจ้าใส่พระนามของพระเจ้า
แผ่นดินสยามไว้เป็นชื่อแรกด้วย ทกลงตามที่ขอร้องมา

วันพฤหัสบดีที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖)
พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองเสด็จลงเรือแท่นเป็นขบวนมาชมบ้อมหลาย
บ้อมในบริเวณใกล้เคียงที่พักของเรา วงดนตรีของเราบรรเลงเพลง
ถวายความเคารพ เจ้าชายเสด็จมาในเรือของพระองค์ กับต้นเบลล์
ดอกหมวกและถวายคำนับ เจ้าชายเพียงแต่จ้องมองขอบเขาย่างโกรธ ๆ
ข้าพเจ้าได้ทราบจึง พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองทรงโศกอย่างสุภาพมาก
แก่ทุก ๆ คน บ่ายวันนั้น เจ้าชายทรงขอร้องข้าพเจ้าให้เลื่อนการเดินทาง
ของข้าพเจ้าออกไปเป็นวันจันทร์ อ้างว่าพระเจ้าแผ่นดินยังเขียนพระ-
ราชสาส์นถึงท่านประธานาธิบดียังไม่เสร็จ พระองค์ยังไม่สามารถให้เรา
เข้าเผ้าถวายบังคมลาได้ เนื่องจากทรงมีพระราชภารกิจอยู่ตลอดเวลา
เหล่านั้นเป็นเพียงมารยาทารเสแสร้งแบบเด็ก ๆ เพราะมีเวลาถมไประหว่าง
เวลานั้นจนถึงเช้าวันเสาร์หน้า ที่จะทำทุกสิ่งตามที่พวกเขาต้องการได้
และยิ่งกว่านั้น ข้าพเจ้าบอกเจ้าชายเมื่อวันเสาร์ที่แล้วว่า ข้าพเจ้าต้อง
ออกเดินทางไปวันเสาร์หน้า ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงตอบไปว่า ข้าพเจ้าจะ
เสียใจมากที่ไม่ได้เข้าเผ้า แต่มันเป็นความจำเป็นอย่างย่งที่ข้าพเจ้าจะต้อง
ออกเดินทางไปในวันเสาร์ เพราะเหตุว่าขนมปังในเรือใกล้จะหมดเข้าไป
ทุกทีแล้ว และว่าถ้าข้าพเจ้าไม่ไปก่อนวันจันทร์ ข้าพเจ้าจะพลาคเมล์

(๑๔๗) L. & P., เล่ม ๒ บทที่ ๔๘ จากนายแมททูนด้วยเหมือนกัน.

ในเดือนมิถุนายนจากประเทศจีน เสร็จการเขียนสำเนาสนธิสัญญาและ
การตรวจสอบ

วันพุธที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ได้ส่งเลขา-
นุกรของข้าพเจ้ากับสำเนาสนธิสัญญาของข้าพเจ้าไปให้ที่วังของเจ้าชาย
พระองค์จะได้ทรงสามารถเทียบเคียงเปรียบเทียบและผูก ๒ ฉบับเข้า
ด้วยกัน นายเอิสเกินทำงานนี้จนกระทั่งเวลา ๔ โมงเย็น (4 P.M.)

เจ้าชายทรงเคียดแค้น ข้าพเจ้าให้ข้าพเจ้าเขียนจดหมายแจ้งเหตุผล
ของข้าพเจ้าในการที่จะไม่อยู่ที่นั่นจนถึงวันจันทร์ ไปให้พระองค์ฉบับหนึ่ง
ข้าพเจ้าจึงเขียนจดหมายและส่งไปแก่นายเอมทอน เหตุผลที่
เจ้าชายทรงต้องการจดหมายลบล้างกันอีกขร ก็เพื่อว่าพระองค์จะได้
สามารถทูลเกล้าฯ ถวายให้พระเจ้าแผ่นดินทูลพระนครได้ ด้วยเหตุที่
พวกนี้คงจะเป็นพวกโกหกอย่างไม่มีเหตุผลสมควร จนพระเจ้าแผ่นดิน
คงจะไม่ทรงเชื่อถือ ถ้ามหาว่าไม่มีอะไรยืนยันแนบ ในจดหมายของ
ข้าพเจ้า (ดูสำเนา)^(๑๔๔) นอกเหนือจากที่ข้าพเจ้ากล่าวเมื่อวานนี้
ข้าพเจ้าได้เขียนไปถวายว่าพระราชนิพนธ์ของพระเจ้าแผ่นดินถึงท่านประ-
ธานาธิบดีอาจจะส่งไปให้ทางกงสุล ซึ่งกงสุลจะนำส่งต่อไปตามแบบแผน
ที่ถูกต้อง นี่เป็นการเปรยให้ทราบเป็นครั้งแรกว่าข้าพเจ้ามีเจตนารมณ์
ที่จะทิ้งกงสุลขึ้น

เย็นวันนี้ ข้าพเจ้าได้ทำสัญญาบัตร^(๑๔๕) สำหรับนายสตีเวน

(๑๔๔) L.B., เล่ม ๑ หน้า ๓๑.

(๑๔๕) L.B., เล่ม ๑ หน้า ๓๔ ซึ่งอย่างไรก็ตาม เขาลงวันที่ ๓๐ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖)

แมททูน พลเมืองของรัฐนิวยอร์กเป็นกงสุลอเมริกันประจำราชอาณาจักรสยามให้อยู่ที่กรุงเทพฯ และเขียนจดหมายฉบับหนึ่งถึงเสนาบดีฝ่ายการต่างประเทศด้วย แจ้งให้เขาทราบเรื่องการแต่งตั้งนายแมททูน และได้ขอร้องเรื่องอื่น ๆ ตามปกติ^(๑๕๐)

เอกสารทั้งสองฉบับนี้ ลงวันที่ ๓๐ พฤษภาคม เพราะข้าพเจ้าต้องการให้มันหลังการลงนามสนธิสัญญา

ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นว่า นายแมททูนเป็นผู้เหมาะสมเป็นพิเศษสำหรับตำแหน่งกงสุล เขาพูดภาษาได้เหมือนคนพื้นเมือง เขารู้จักผู้คนทั้งในค่านมารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย อุปาทาน และอื่น ๆ ของพวกชาติ เพราะเขาอยู่ที่นี่มาเกือบ ๑๐ ปีแล้ว

เขาเป็นผู้ที่มีอารมณ์สงบเยือกเย็น เป็นผู้หลักการที่แน่นนอนมั่นคง และมีกิริยามารยาทน่าชม มีเสน่ห์ ชื่อเสียงของเขาในเรื่องพูดความจริงก็มั่นคงดี คนไทยไม่เคยเกลียดเกลียดสงสัยในถ้อยคำของเขา เขาเป็นผู้ที่^๕ทรงพระเจ้าแผ่นดินทั้งสองพระองค์และบรรดาขุนนางรู้จักดี^(๑๕๑)

(๑๕๐) L.B., เล่ม ๑ หน้า ๑๒.

(๑๕๑) เราควรจะเพิ่มเติมข้อความของนายวิล (op. cit., หน้า ๑๕๔) ต่อการวิเคราะห์เกี่ยวกับนายแมททูน

“ . . . และส่วนหนึ่งของลำดับแห่งเหตุการณ์ทั้งหลายที่เป็นผลสำเร็จเหล่านี้เป็นการวางแผนของบรรดาประชาชนชาวอเมริกันในประเทศสยาม ส่วนความไว้วางใจที่มีในพวกเขาแผ่ขยายไปถึงชนชาวตะวันตกพวกเดียวกัน มันปรากฏอย่างชัดแจ้งว่าส่วนใหญ่ของความหวาดหวั่นที่พวกเขารู้สึกในการต้องรับผิดชอบด้วยตนเองในเรื่องสนธิสัญญากับเรา คงจะทำให้ลดน้อยลงไป ถ้าหากพวกเขาสามารถมีนายแมททูนเป็นกงสุลสหรัฐอเมริกาคคนแรก เพื่อจัดการสนธิสัญญาให้เข้ารูปในการนำมาใช้บังคับ”

โปรดดูบันทึกรายวัน วันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖)

วันอังคารที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) วันนั้นเป็นวันกำหนดลงนามสนธิสัญญา ข้าพเจ้าไปที่วังเก่า (อันเป็นที่อยู่ของเจ้าชาย) และพบกับกรรมการทุกคน ยกเว้นอักรมหาเสนาบดีคนเดียว จากนั้นสนธิสัญญาได้รับการประทับตราด้วยตราของเราทุกดวง หลังจากนั้นก็ลงนามมีดวงตราประทับถึงร้อยแปด และมีลายเซ็นมากมายเช่นกัน การนี้ต้องใช้เวลากว่า ๓ ชั่วโมง จากนั้นเจ้าชายทรงส่งสำเนาสนธิสัญญา ๒ ฉบับให้ข้าพเจ้า และข้าพเจ้าได้ถวายเจ้าชาย ๑ ฉบับ ขณะนั้นปืนใหญ่จากกองร้อยปืนใหญ่ของเจ้าชาย หรือของบ้อมไคยิงสลุด ๒๑ นัด ทุกคนยิ้มแย้มแจ่มใสและอารมณ์ดี (๑๕๒)

(๑๕๒) และดังนั้นจึงสันนิษฐานการเจรจาเรื่องสนธิสัญญากับประเทศสยามของเทนาซันด์ แฮร์รี ๒-๓ บัซซอน ในตอนหนึ่งของจดหมายถึงโรเบิร์ต ชิลตัน (Robert Chilton) แห่งกระทรวงการต่างประเทศ กรุงลอนดอน, ลงวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๓ (ค.ศ. ๑๘๖๐) (L.B., เล่ม ๕ หน้า ๑๒) เทนาซันด์ แฮร์รี ได้กล่าวพาดพิงอย่างกระฉับกระเฉงถึงผลสำเร็จในบัดนี้ของเขาดังต่อไปนี้

“ท่านทราบบั้ใช้หรือว่าการรับรองเรื่องกฎเกณฑ์งานของข้าพเจ้าในการทำสนธิสัญญาทางการค้ากับประเทศสยาม (พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ ค.ศ. ๑๘๕๖) มีอยู่ในห่อหนังสือราชการหมายเลข ๔ ลงวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๑ (ค.ศ. ๑๘๕๘) ซึ่งข้าพเจ้าได้รับแจ้งว่า สำเนาฉบับพิมพ์หลายฉบับของสนธิสัญญาคงจะส่งมาให้ข้าพเจ้า?”

เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองทรงเขียนพระราชสาส์นถึง พลเรือจัตวา เปอร์รี (ขณะนั้นอยู่ในอเมริกา) และทรงกล่าวถึงสนธิสัญญาของเทนาซันด์ แฮร์รี ดังนี้ (๓๓-๒, H. Ex. Doc., หมายเลข ๔๘ เล่ม ๒ หน้า ๔๐๘)

“ทุกอเมริกันมีเกียรติทำสนธิสัญญาทางการค้าและทางไมตรีอย่างเสมอภาค ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อใจว่าจะปรากฏให้เห็นคุณประโยชน์ร่วมกัน”.

จากนั้นข้าพเจ้าประกาศให้พวกเขาทราบว่า ข้าพเจ้าได้แต่งตั้ง
นายแมททูนเป็นกงสุลอเมริกัน ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างมาก ตรงกันข้าม
กับความคาดหวังของข้าพเจ้า พวกเขาทุกคนได้แสดงความยินดีทั้งกับ
นายแมททูน ผู้ได้รับแต่งตั้ง และแสดงความยินดีกับข้าพเจ้าที่เลือกได้
เหมาะสม

ข้าพเจ้าประหลาดใจจริง ๆ ในเรื่องนี้ เพราะข้าพเจ้าคาดว่าจะ
เกิดขัดแย้งกับพวกเขาในข้อนี้ ถึงแม้ว่าข้าพเจ้ามีสิทธิอย่างชัดเจนที่จะ
แต่งตั้ง และมันเป็นประโยชน์สำหรับพวกเขาเองที่จะมีกงสุลทันทีก็ตาม
มีข่าวอีกอย่างหนึ่งจากพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์
ให้ข้าพเจ้าออกเดินทางไปเย็นวันเสาร์ เพื่อว่าข้าพเจ้าจะสามารถเข้า
เฝ้าในเวลาเช้าได้ ข้าพเจ้าเสนอว่า พระองค์ควรจะให้ข้าพเจ้าเข้าเฝ้าใน
คืนวันศุกร์ หลังจากนั้นพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองทรงส่งคนมาขอให้
ข้าพเจ้าไปเฝ้าพระองค์ในคืนวันศุกร์ ข้าพเจ้าได้ส่งคำทูลไปให้ทรงทราบ
ว่า ข้าพเจ้าได้ขอเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งเป็นทางการไว้

วันศุกร์ที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ได้ลง
นามในสัญญาบัตรแต่งตั้งนายแมททูน แล้วส่งไปให้เขา เอาการ์ดลา
๑๓ ใบใส่ซอง จ่าหน้าซองถึงคนต่าง ๆ ทีเดียว

ตอนเที่ยงพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองเสด็จมาเยี่ยมบ่อนประจามิตร
และบ่อนปักปันจีน (Phra-cha-mit and Pit-patch-nuck) ขณะที่พระองค์
เสด็จเลี้ยวเข้าไปในบางกอกน้อย ผ่านที่พำนัก วงดนตรีได้บรรเลง
เพลงสรรเสริญพระบารมี ("God Save the King") และข้าพเจ้าได้ไป

ยังยกพื้นที่ทำเรือ รวมกลุ่มกับกัปตันเบลล์และคนอื่น ๆ ในคณะของ
ข้าพเจ้า และเราได้ถวายค่านับพระเจ้าแผ่นดินที่ตรงนั้น พระองค์ทรง
โศกตอบด้วยไมตรี

ข้าพเจ้าขึ้นไปยังบ้านของนายแมททูน และได้ศึกษาคำใช้จ่าย
กับเขา^(๑๔๓) เวลาบ่าย ๒ โมง พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองทรงให้ข้าพเจ้า
ไปเฝ้าพระองค์ ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้สัญญาว่าจะไปเฝ้าพระองค์เมื่อหลังอาหาร
เย็นแล้ว พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองทรงมีพระราชดำรัสว่า พระองค์
จะให้ข้าพเจ้าเข้าเฝ้าถวายบังคมลาในตอนเช้าวันพรุ่งนี้ และว่าพระ-
องค์จะทรงส่งเรือมาให้ข้าพเจ้าเวลา ๘.๐๐ นาฬิกา

เวลาห้าโมงเย็น ข้าพเจ้าไปเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สอง กับนาย
แมททูน คอกเคอร์วีก และนายเลวิส อีก ๑ ชั่วโมงต่อมา คอกเคอร์
เซมเพล (Dr. Semple) และนายเฮสเกินก็มาพบกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้า
พบว่าเมื่อปลากให้ข้าพเจ้าเดินถึงแก่ประตูใหญ่ นอกวงขึ้นไปถึงที่ซึ่ง
พระเจ้าแผ่นดินทรงเรียกว่าพระตำหนักของกษัตริย์ของพระองค์ พระเจ้า-
แผ่นดินองค์ที่สองทรงต้อนรับข้าพเจ้าอย่างทรงพระเมตตาที่สุด พระองค์
ตรัสภาษาอังกฤษได้วิเศษจริง ๆ ทรงให้ข้าพเจ้าดูหนังสือจำนวนมาก สิ่ง
พิมพ์ อาวุธ เครื่องเคมี ฯลฯ ทั้งหมดล้วนเป็นของแท้ของยุโรป
หรืออเมริกา นาฬิกาแบบแปลก บอกชั่วโมงของวัน บอกวันของสัปดาห์

(๑๔๓) ขณะนั้นเป็นปลายเดือน เทาแซนด์ แฮร์ริส ได้ศึกษากับนายเฮสเกิน (L.B.,
เล่ม ๑ หน้า ๘๔) และ (ตามข้อสันนิษฐาน คำว่า ๓ พฤษภาคม ควรอ่านว่า
“๓๐ พฤษภาคม”) และนายแฮร์ริสได้ชำระเงินให้นายแมททูนเป็นจำนวน
๕๐๐ ดอลลาร์ เป็นค่าปฏิบัติงานในฐานะล่ามด้วย (L.B., เล่ม ๑ หน้า ๘๒)

วันของเดือน และเดือนของปี ในที่สุดก็บอกจนถึงอายุของพระจันทร์
 ชั่วโมงของวันถูกทำเครื่องหมายไว้บนลูกโลกสีฟ้าสด ตั้งอยู่เหนือนาฬิกา
 และหมุนไปบนเคียว ขณะเดียวกันเส้นสีแดงของงูสีเขียวและงูสีทอง ก็
 หมายบอกชั่วโมงซึ่งเป็นอยู่ในขณะนั้น สิ่งของที่มีกลไกซับซ้อนนี้ พระ
 เจ้าแผ่นดินทรงดูแลรักษาให้เป็นระเบียบและสะอาดสะอ้านด้วยพระองค์
 เอง ได้สนทนากันมากมายเกี่ยวกับสหรัฐอเมริกา ประธานาธิบดี และ
 เกี่ยวกับพวกเจ้าหน้าทีของเรือฟีนิกซ์ (The Peacock) ผู้เคยมาที่นี่ในปี
 พ.ศ. ๒๓๗๖ (ค.ศ. ๑๘๓๓) พระเจ้าแผ่นดินทรงจำได้ไม่เพียงแต่ชื่อสกุล
 ของพวกเขาแต่ละคนเท่านั้น ยังทรงจำชื่อตัวของเขาได้ด้วย และทรง
 ถามถึงคนเหล่านั้นเกือบทุกคน

พระองค์ทรงมอบใบรับของ^(๑๕๔) บรรณาการจากประธานาธิบดี
 ซึ่งข้าพเจ้านำมาถวายพระองค์ให้แก่ข้าพเจ้า และทรงให้บัญชี^(๑๕๕) ราย
 การสิ่งของ ๔ ชิ้นซึ่งพระองค์ทรงจัดให้เป็นของขวัญแก่ท่านประธานา
 ธิบดียกแก่ข้าพเจ้า ใต้เหล่านี้ทำเครื่องหมายไว้อย่างประณีตมาก และ
 พระองค์ตรัสว่า ทรงทำด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เองทีเดียว

พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่สองพระราชทานเลียงนำชา กาแฟ ชอค
 โกลแลต ผลไม้ ขนมหวาน และอื่นๆ ทรงชงชาด้วยพระองค์เอง และ
 ได้ตรัสถามแต่ละคนว่าเขาชอบดื่มอย่างไร ใส่นมหรือไม่ใส่นม ฯลฯ
 มเหสี ๒ องค์ในจำนวนหลายองค์ของพระองค์ประทับอยู่ด้วย ขณะที่

(๑๕๔) L.B., เล่ม ๑ หน้า ๔๔ ลงวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๑๖)

(๑๕๕) L.B., เล่ม ๑ หน้า ๔๓ ลงวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๑๖)
 ด้วยเหมือนกัน.

เราอยู่ในห้องน้ำชา และทรงร่วมในการสนทนาด้วยอย่างเสรี แต่นั่งหมอบอยู่กับพื้น หมอบราบอยู่ที่เดียว ทูลลากลับเมื่อเวลาประมาณ ๑ ทุ่มครึ่ง และกลับมาอยู่ที่พักของข้าพเจ้า แล้วจัดของทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อให้พร้อมที่จะออกเดินทางพรุ่งนี้เช้า

วันเสาร์ที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ตอนเวลาที่ ๕ อาบน้ำเป็นครั้งสุดท้ายในน้ำจืด เก็บเครื่องใช้ในตอนกลางคืน และอื่นๆ และรับประทานอาหารเข้าเวลา ๖.๐๐ นาฬิกา

เรือหลายลำจากพระเจ้าแผ่นดิน ที่จะมารับข้าพเจ้าเมื่อเวลา ๗.๐๐ นาฬิกา ก็ยังไม่ถึง จนกระทั่งเวลาหลัง ๘.๐๐ นาฬิกาไปแล้ว จึงมาถึง

ออกเดินทางโดยมีกัปตัน เบลล์ และคอกเตอร์ เซมเพิล ร่วมไปด้วย แวะรับนายแพทย์และเรือโท เดวิส ถึงท่าเรืออีก ๑๐ นาที ๘.๐๐ นาฬิกา เมื่ออันวนสำหรับกัปตันเบลล์และตัวข้าพเจ้า ส่วนคนอื่นๆ นั่งเสด็จธรรมดา ประมาณ ๑๕ นาทีทหารจำนวนหนึ่งก็ออกมา จัดขบวนเหมือนเมื่อตอนที่ข้าพเจ้าเข้าเฝ้าครั้งแรก เราไปยังศาลยุติธรรม ข้าพเจ้าถูกกักให้คอยอยู่เกือบ ๒ ชั่วโมง ก่อนที่จะได้รับอนุญาต ถึงแม้ว่าพระเจ้าแผ่นดินทรงทราบว่าการล่าช้าบ้างจะทำให้ข้าพเจ้าไปถึงเรือซาน จาซินโต ก็นั่นไม่ได้ก็ตาม

ได้รับการต้อนรับในท้องพระโรงเก่า ภายในท้องพระโรงสวยงามกว่าท้องพระโรงอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งได้ใช้ต้อนรับข้าพเจ้าในครั้งแรก ขุนนางจำนวนมาก และบรรดาเจ้านายอยู่ในท้องพระโรงนี้ด้วย พระเจ้าแผ่นดินประทับอยู่บนบัลลังก์เตี้ยๆ สูงเหนือพื้นขึ้นมาราว ๒ ฟุต

พระองค์ตรัสถามข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้าจะออกเดินทางไปไหน ข้าพเจ้าโดยทางใด ข้าพเจ้าจะตรงไปประเทศจีนหรือไปทางสิงคโปร์ พระองค์ตรัสว่า เสียพระทัยที่ไม่มีเวลาเขียนพระราชสาส์นถึงท่านประธานาธิบดีหรือตระเตรียมของขวัญสำหรับเขา เรื่องนี้ข้าพเจ้าทูลพระองค์ว่า พระราชสาส์นและของขวัญสามารถนำไปส่งแก่กงสุลได้ กงสุลจะส่งของเหล่านั้นต่อไปให้ในแบบแผนที่ถูกต้อง ฯลฯ จากเรื่องนี้ได้ทูลต่อไปถึงเรื่องการแต่งตั้งนายแมททูนเป็นกงสุล และพระเจ้าแผ่นดินตรัสว่า พระองค์ทรงคิดว่าท่านประธานาธิบดีท่านนั้นสามารถแต่งตั้งได้ เพราะสัญญาบัตรต้องลงนามโดยท่านประธานาธิบดี ข้าพเจ้าทูลให้พระองค์ทรงทราบฯ ว่า ทุกๆคนสามารถบรรจุตำแหน่งหรือตั้งสถานกงสุลใหม่ได้ชั่วระยะหนึ่ง คือเท่าที่ท่านประธานาธิบดีพอใจ

จากนั้นพระเจ้าแผ่นดินตรัสกับบรรดาขุนนางตามลำพังด้วยพระสุรเสียงเบา ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ และในที่สุดก็ได้ตรัสส่งพระยายมราชหรือท่านนายกเทศมนตรี^(๑๕๖) (Lord Mayor) ตามที่พระองค์ทรงเรียก ให้ตระเตรียมหนังสือประกาศรับรองการแต่งตั้งนายแมททูน

หลังจากนั้นสักครู่ พระเจ้าแผ่นดินทรงประทับยืนและตรัสบอกข้าพเจ้าว่าพระองค์จะทรงอนุญาตให้ข้าพเจ้าเข้าเฝ้าเป็นการส่วนพระองค์และจะทรงมีรับสั่งให้ข้าพเจ้าเข้าเฝ้าทันทีที่พระองค์พร้อม

หลังจากนั้นสักครู่ พระเจ้าแผ่นดินทรงให้ข้าพเจ้า กับตันเบลล์

(๑๕๖) เทาเชนด์ แฮร์ส ได้เคยกล่าวถึงบุคคลผู้นี้ไว้แล้ว คือ สมเด็จพระยายมราช เสนาบดีฝ่ายยุติธรรม (ฉบับที่กวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕).

และนายแมททูนเข้าเฝ้า เราถูกพามายังพระที่นั่งเล็ก ๆ จัดและตกแต่ง
 ในแบบยุโรป ที่นี้พระองค์ทรงต้อนรับข้าพเจ้าด้วยการจับมือและตรัสว่า
 “สวัสดี” (Good bye) ครั้นเรานั่งลงแล้ว พระองค์ทรงรินเหล้าองุ่น
 พระราชทานให้เราคนละแก้ว และสำหรับพระองค์เองแก้วหนึ่ง ก็ม
 อวยพรให้แก่ท่านประธานาธิบดีสหรัฐ ให้สุขภาพสมบูรณ์และมีความสุข
 และหวังว่าสนธิสัญญาที่เพิ่งทำกันจะนำไปสู่ผลประโยชน์ร่วมกัน ฯลฯ
 จากนั้นพระองค์ทรงถามข้าพเจ้าว่า เมื่อไรจะทำการเลือกตั้งประธานา
 ธิบติใหม่ เมื่อไรประธานาธิบดีใหม่จะทำพิธีสาบานตัว ฯลฯ

พระเจ้าแผ่นดินได้พระราชทานของกำมະหัยสีน้ำเงิน ซึ่งพระองค์
 ตรัสว่าของนี้บรรจุหนังสือแนะนำตัวของข้าพเจ้า! และทรงขอให้
 ข้าพเจ้าเปิดออกอ่านให้ เอกสารอยู่ ๒ ฉบับในซองนั้น ฉบับหนึ่งเป็นใบ
 รับเครื่องบรรณาการ^(๑๔๔) และอีกฉบับหนึ่งเป็นคำขอโทษที่มีได้ทรงส่ง
 ของขวัญและเขียนพระราชสาส์นไปถึงท่านประธานาธิบดี และมีเรื่องราว
 สั้น ๆ เกี่ยวกับคำเจรจากันหลาย^(๑๔๕) เอกสารฉบับหลังนั้นคงจะต้องใช้
 เวลาเขียนนานถึง ๒ เท่าของเวลาที่ทรงเขียนถึงท่านประธานาธิบดี
 โดยตรง

พระเจ้าแผ่นดินทรงขอโทษมากมายเรื่องที่ “ไม่มีเวลา” ตอนนั้น
 ข้าพเจ้าต้องเสียเวลาไปกว่าชั่วโมง ด้วยการสนทนาที่ตลกคะนองและ
 อวดความรู้ที่สุดเท่าที่ข้าพเจ้าเคยได้ยินมา และทำให้ข้าพเจ้าแน่ใจว่า

* ในต้นฉบับใช้คำว่า contained my *Credentials*—กวล.

(๑๔๓) L.B., เล่ม ๑ หน้า ๔๑

(๑๔๔) L.B., เล่ม ๑ หน้า ๓๗ และวิคต, op. cit. หน้า ๒๓๒-๓๔

พระองค์ทรงเป็นผู้มีจิตใจอ่อนแอพอ ๆ กับที่อวดความรู้ที่เดียว พระองค์ทรงระบุงาษาทุกภาษาที่พระองค์สามารถตรัสได้ วิทยาการแขนงต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงมีความรู้เล็กน้อยอย่างงู ๆ ปลา ๆ สมาคมปราชญ์ซึ่งพระองค์ทรงเป็นสมาชิกด้วยผู้หนึ่ง และบุคคลต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงติดต่อด้วยทางจดหมายในทุกส่วนของโลก และทรงให้เกียรติข้าพเจ้าโดยทรงขอให้ข้าพเจ้าเขียนจดหมายติดต่อกับพระองค์จากประเทศญี่ปุ่น ขณะนี้เป็นเวลาเที่ยงครึ่ง และข้าพเจ้าร้อนใจที่สุดอยากจะออกเดินทางแต่ก็ยังไปไม่ได้ ข้าพเจ้าต้องคอยขณะที่พระเจ้าแผ่นดินทรงเขียนพระราชสาส์นไต่ถามข่าวคราวถึงเซอร์ ยอน เบาริง ทรงแจ้งให้เซอร์ ยอนทราบว่าข้าพเจ้าจะแสดงหนังสือแนะนำตัวของข้าพเจ้าแก่เขา ทั้งที่พระองค์ทรงยินยอมในการเรียกเอกสาร ๒ ฉบับในช่องสนำเงินนั้น ในที่สุดทุกสิ่งก็เสร็จสิ้นลง ข้าพเจ้ากลับออกมาเมื่อเวลาบ่ายโมงกว่าเล็กน้อย ข้าพเจ้าลงเรือของพระเจ้าแผ่นดินไปลงเรือกลไฟ แต่เนื่องจากเรือต้องแล่นทวนกระแสน้ำที่เชี่ยวจัด กว่าถึงเรือกลไฟจึงเป็นเวลาถึงบ่าย ๒ โมง ข้าพเจ้าเว้นกล่าวไปในกรเข้าเฝ้าครั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ถวายปฏิทินเดินเรือสำหรับปี พ.ศ. ๒๓๙๙, พ.ศ. ๒๔๐๐ และ พ.ศ. ๒๔๐๑ ให้แก่พระเจ้าแผ่นดิน และก่อนที่ข้าพเจ้าจะกลับเล็กน้อย พระเจ้าแผ่นดินได้พระราชทานกล่องซิการ์กำไลเงินใส่ซิการ์มาพร้อมให้ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะสูบซิการ์เหล่านี้ และส่งกล่องไปให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

บนเรือกลไฟข้าพเจ้าได้รับจดหมายฉบับหนึ่งจากพระคลังถึงผู้

สำเร็จราชการมาร์ช ให้รายละเอียดเป็นทางการของไทยเรื่องการมาถึงของข้าพเจ้า การถ่ายจากเรือใหญ่ การยิงสลุต เรือและคนพายเรือ รวมทั้งการแต่งกายของคนพายเรือ กับเรื่องสำคัญอื่นๆ ซึ่งเขียนขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นงานในกรมอาลักษณ์ของประเทศสยาม พร้อมกับมีคำแปลแนบมาด้วย

ครั้นเวลาบ่าย ๒ โมง ๒๐ นาที เราได้ชักธงลง แล้วข้าพเจ้าได้มอบธงให้นายแม่ทูน พวกชาวอเมริกันซึ่งเราจากมาได้ร้องไชโยอย่างร่าเริง วงดนตรีเล่นเพลง "เฮล, โคลัมเบีย" เพลง "เดอะ สตาร์สแปงเกิล แบนเนอร์" (The Star Spangled Banner) และเพลง "แยงกี้ดูดิล" (Yankee Doodle) เป็นการตอบการไชโย แล้วเราก็กจากกรุงเทพฯ^(๑๔๔) ไปด้วยความพอใจอย่างใหญ่หลวง เราเดินทางต่อไปด้วยเรือกลไฟเล็กชื่อสยามอรสมพลไปเป็นเวลาชั่วโมงครึ่ง แล้วก็ต้องหยุดแก้เครื่องยนต์ ครั้นเรือแล่นต่อไปอีกครั้งชั่วโมงก็ต้องหยุดแก้เครื่องอีก เป็นที่แน่ชัดอยู่แล้วว่าเราไม่สามารถไปถึงเรือซาน จาซินโตในคืนนี้ได้ ดังนั้นเราจึงยอมรับสภาพอย่างสงบ

มาถึงปากน้ำเมื่อเวลา ๑ ทุ่ม เจ้าเมือง (หรือผู้ว่าราชการ) ต้อนรับเราด้วยความเคารพและความกรุณา นำน้าชา กาแฟ ขนม และผลไม้มาเลี้ยงเราทันที แล้วต่อจากนั้นก็จัดทำอาหารเลี้ยงเราอย่างเต็มที่ซึ่งกว่าจะเสร็จก็เป็นเวลา ๕ ทุ่ม (11 P.M.) แต่มีคนรับประทานเพียงไม่กี่คน เพราะพวกเราส่วนมากอยากนอนมากกว่า ซึ่งเราก็นอน

(๑๔๔) เปรียบเทียบกับในหนังสือของวัด, op. cit., หน้า ๒๖๓

อย่างเป็นสุขมาก ไม่มียุ่ง และอากาศสดชื่นดีทีเดียว

วันอาทิตย์ที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ขึ้นขึ้น
เมื่อเวลาตี ๕ เจ้าเมืองเลี้ยงนำชาและกาแฟพวกเรา แล้วให้ข้าพเจ้าชม
ผลไม้ร่อยๆ จำนวนมาก ซึ่งเขาได้จัดเตรียมไว้ให้เป็นของขวัญแก่
ข้าพเจ้าซึ่งมีประมาณถึง ๓๐ ถาด

ออกเดินทางเมื่อเวลาตี ๕ ครึ่ง ซึ่งข้างนอกมีพายุฟ้าคะนองหนัก
ฝนตกหนักมาก ไม่มีเข็มทิศบนเรือ และฝนตกหนักมากทีเดียว ไม่
สามารถมองอะไรเห็นในระยะห่างจากเรา ๑๐๐ หลา ดังนั้นเราจึงต้อง
หยุดจอกทอดสมอ

หลังจากนั้นไม่นาน หมอกก็ค่อยจางไป เรามองเห็นเรือซาน
จาซินโต และในที่สุดเราก็ได้ขึ้นไปยังบนเรือด้วยความสุข เมื่อเวลา
๗.๓๐ นาฬิกา.

ภาคผนวก ๑

สาส์นของประธานาธิบดีเพียร์ซ (Pierce) มีมาถวาย
พระเจ้าแผ่นดินสยาม

(L.&P., เล่ม ๒, หมายเลข ๑๔)

แฟรงกลิน เพียร์ซ (Franklin Pierce) ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา
ถวายแด่พระเจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่ของประเทศสยาม
พระมหามิตรผู้เลิศจี

ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบถึงความกว้างใหญ่ไพศาลและความมั่งคั่ง
อุดมสมบูรณ์ด้วยผลผลิตนานาชนิดของดินแดนในครอบครองของพระ-
องค์มาเป็นเวลานานแล้วรวมทั้งความต้องการของพลนิกรของพระองค์
ที่จะแลกเปลี่ยนผลผลิตกับประเทศอื่นๆ ข้าพระพุทธเจ้าคิดว่าสนธิสัญญา
ที่มีอยู่ระหว่างสหรัฐอเมริกาและประเทศสยาม ควรจะได้รับการแก้ไข
เพื่อให้อำนวยความสะดวกยิ่งขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ ฉะนั้น
ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้เลือกให้ นายเทาเชนค์ แฮร์ริส กงสุลใหญ่สหรัฐ-
อเมริกาประจำจักรวรรดิญี่ปุ่นและเป็นพลเมืองของประเทศนี้ ซึ่งเป็นผู้
ถือสาส์นนี้มาปรึกษาหารือในเรื่องนี้กับเสนาบดีหรือเจ้าหน้าที่คนอื่นๆ
ที่พระองค์จะทรงแต่งตั้งขึ้น ข้าพระพุทธเจ้าเชื่อว่าพวกเขาอาจตกลงกัน
ได้ในเงื่อนไขของสนธิสัญญา ซึ่งจะเป็นเครื่องกระชับสัมพันธไมตรี
ระหว่างสหรัฐอเมริกาและประเทศสยามให้แน่นแฟ้นและตลอดไปชั่ว

กัลปาวสาน พร้อมกับเพิ่มพูนการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน
เพื่อผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายด้วย

ข้าพระพุทธเจ้าวางใจว่าพระองค์จะทรงต้อนรับนายแฮร์รีสด้วย
พระมหากรุณา และจะทรงไว้วางพระราชหฤทัยในการปฏิบัติหน้าที่ทุก
อย่างซึ่งเขาจะกระทำในนามของข้าพระพุทธเจ้า

ข้าพระพุทธเจ้าขออ้อนวอนให้พระเจ้าทรงปกปักรักษาและคุ้ม-
ครองพระองค์

ข้าพระพุทธเจ้าได้ส่งให้ประทับตราของสหรัฐอเมริกาลงที่เครื่อง
ราชบรรณาการเหล่านี้ และได้ลงนามกำกับไว้ด้วยลายมือของข้าพระ-
พุทธเจ้าเองด้วย ณ นครวอชิงตัน วันที่สิบสอง กันยายน ปีคริสตศักราช
หนึ่งพันแปดร้อยห้าสิบห้า

แฟรงกลิน เพียร์ซ

(Franklin Pierce)

โดยอำนาจประธานาธิบดี

ทับเบลยู. แอล. มาร์ช รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ

ภาคผนวก ๒

บัญชีเครื่องบรรณาการสำหรับพระเจ้าแผ่นดินสยาม องค์ที่ ๑

(L.&P. เล่ม ๒ หมายเลข ๔๑)

เครื่องบรรณาการสำหรับพระเจ้าแผ่นดินสยาม องค์ที่ ๑

- หมายเลข ๑ กระจากเงาชนิกิต์เยียม ๒ บาน แผ่นหนามาก ขนาด ๘๐ x ๕๖ นิ้ว กรอบไม้แข็งสลักงมวิจิตรและปิดทองระยิบ
- หมายเลข ๒ โคมไฟระย้าชนิกิต์ ๒ โคม ใช้น้ำมันโซล่า แต่ละโคมมี ดวงไฟ ๘ ดวง ทองเหลือง ทำตามแบบพิเศษ (ซึ่งได้รับ รางวัล) ในการแสดงศิลปกรรมของโลก ใน ค.ศ. ๑๘๕๑ (พ.ศ. ๒๓๙๔) โป๊ะแก้วเจียรไน ๓๖ โป๊ะ สำหรับโคมระย้า หลอดตะเกียงเจียรไน ๓๑ หลอด สำหรับโคมระย้า ได้ ตะเกียงจำนวน ๑๒ โหล สำหรับโคมระย้า
- หมายเลข ๓ กล้องจุลทรรศน์ไม้แยกสีประกอบ ๑ กล้อง เป็นแบบที่ ปรับปรุงดีที่สุดสำหรับขยายวัตถุเล็ก มีแว่นในกล้อง ๓ แว่น พลังขยายต่างกัน มีแว่นในกล้องปลายข้างวัตถุที่จะ คุ้ไม่แยกสี ไฟกัศต่างกัน จำนวน ๔ ชุด กระจากเงาคู่ มีแท่นเคลื่อนได้ มีแว่นมองทางเฉียง แว่นรวมแสง เครื่อง มือสำหรับผ่าตัด กล้องวัตถุ และกระจากเงาที่จะสะท้อน ภาพที่ปรากฏในกล้องจุลทรรศน์ได้อย่างถูกต้องชัดเจน เหมือนของจริง

- หมายเลข ๔ กล้องจุลทรรศน์แบบใช้แสงอาทิตย์ (Solar microscope) ส่องด้วยกล้องจุลทรรศน์แบบนี้จะเห็นภาพบนผนัง หรือ ฉากสีขาวมีการปรับขึ้นได้ ๓ ระดับ เลนส์รวมแสงขนาด ๓ นิ้ว มีแว่นในกล้องที่อยู่ปลายข้างวัตถุที่จะดู ๓ แว่น พลังขยายต่างกัน และมีวัตถุที่จักเตรียมไว้อย่างสวยงาม ๓ ชิ้น
- หมายเลข ๕ กล้องเล็กบรรจุวัตถุที่เตรียมไว้งามๆ ๑๒ ชิ้นสำหรับกล้องจุลทรรศน์แบบใช้แสงอาทิตย์
- หมายเลข ๖ กล้องเล็กบรรจุวัตถุที่เตรียมไว้สำหรับกล้องจุลทรรศน์ ไม่แยกสีประกอบ ๑ กล้อง
- หมายเลข ๗ หนังสือบรรยายถึง วัตถุที่น่าสนใจที่สุดสำหรับกล้องจุลทรรศน์ มีภาพประกอบหลายภาพ
- หมายเลข ๘ บินโรเฟิลเชื้อประทุของชาร์พ (Sharpe) ๑ กระบอก ถ้ากล้องบิน ๘ เหลี่ยม กลวง ขนาด ๓๒ และค้ำมบินทำด้วยเงินเยอรมัน เชื้อประทุของชาร์พจำนวน ๒,๐๐๐ กระสุนบินรวมทั้งแก้ว ปลูกและหัวตะกั่วจำนวน ๑๐๐
- หมายเลข ๙ บินสี ๕ นิ้ว ของโคลท์ (Colt) ค้ำมงา เค้นทองระยะับ สลักกงงาม ๑ กระบอก ใส่กล้องไม้กุหลาบคากทองเหลือง บุด้วยกำมะหยี่ มีขวดเงินชนิดพิเศษสวยงาม แม่พิมพ์ ภูเขาปากตาย แก้วที่โคนกระสุนอย่างดีที่สุด และคินบิน ลูกปืนและอื่นๆ พร้อมสรรพ

- หมายเลข ๑๐ ภาพเหมือนของนายพลวอชิงตัน ขนาดเท่าตัวจริง
๑ ภาพ
- หมายเลข ๑๑ ภาพเหมือนของประธานาธิบดีเพียร์ซ ขนาดเท่าตัวจริง
๑ ภาพ
- หมายเลข ๑๒ หนังสือเรื่อง Republican Court or Society in the Days of Washington มีภาพประกอบและเย็บปกอย่างหรูหรา ด้วยหนังแพะนิ่มพื้นด้านของตุรกี สีเลือกหมู เค้นทองระยิบ
- หมายเลข ๑๓ หนังสือ American Scenery, of Principal Views in the United States พร้อมคำบรรยายภาพอย่างละเอียด เย็บปกด้วยหนังแพะนิ่มพื้นด้านของโบราณ
- หมายเลข ๑๔ คำบรรยายประกอบภาพศิลปกรรม และอื่น ๆ ที่แสดง ณ ที่การแสดงของนิวยอร์ก (the New York Exhibition) เย็บปกด้วยหนังแพะนิ่มพื้นด้านของตุรกี เค้นทอง
- หมายเลข ๑๕ หนังสือ Iconographic Encyclopaedia, or the Art and Sciences Fully Described and Splendidly Illustrated เย็บปกด้วยหนังแพะนิ่มพื้นด้านของตุรกี เค้นทอง
- หมายเลข ๑๖ พจนานุกรมอเมริกันของเว็บสเตอร์ ๑ เล่ม ฉบับสมบูรณ์ เย็บปกด้วยหนังแพะนิ่มพื้นด้านของตุรกี สีเลือกหมู เค้นทองระยิบ จารึกอักษรว่า "ถวายแด่พระเจ้าแผ่นดินสยาม จากแฟรงกลิน เพียร์ซ ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา"

- หมายเลข ๑๗ ภาพสี่ทิวทัศน์นครวอชิงตัน ๑ ภาพ
 ภาพสี่ทิวทัศน์เมืองนิวยอร์ก ๑ ภาพ
 ภาพสี่ทิวทัศน์เมืองนิวยอร์ก ตั้งแต่โบสถ์เซ็นต์ปอล
 ๑ ภาพ
 ภาพสี่ทิวทัศน์เมืองนิวยอร์ก ตั้งแต่อ่าว ๑ ภาพ
 ภาพสี่ทิวทัศน์เมืองบอสตัน ๑ ภาพ
 ภาพสี่ทิวทัศน์ของสะพานเนททาวชิงตัน ๑ ภาพ
 ภาพสี่ทิวทัศน์เมืองฟิลาเดลเฟีย ๑ ภาพ
 ภาพสี่ทิวทัศน์เวสต์พอยท์ (West Point) ๑ ภาพ
 ภาพสี่ทิวทัศน์คริสทอล แพลซ (Crystal Palace) เมือง
 นิวยอร์ก ๑ ภาพ
 ภาพทิวทัศน์ระบายสี (tinted view) ของเมืองนิวยอร์ก
 ๑ ภาพ
 ภาพทิวทัศน์รถไฟควอน ๑ ภาพ
- หมายเลข ๑๘ แผนที่สหรัฐอเมริกา ตั้งแต่มหาสมุทรแอตแลนติกถึง
 แปซิฟิก ๑ แผ่น ม้วนไว้

ภาคผนวก ๓

บัญชีเครื่องบรรณาการสำหรับพระเจ้าแผ่นดินสยาม องค์ที่ ๒^{๔๔}
(L.&P., เล่ม ๒ หมายเลข ๔๒)

เครื่องบรรณาการสำหรับพระเจ้าแผ่นดินสยาม องค์ที่ ๒^{๔๔}

- หมายเลข ๑ กระจากเงารูปวงรีชนิดเขียน ๒ บาน แผ่นหนามาก ขนาด ๘๐ x ๕๖ นิ้ว ครอบเบ้าแข็งสลักงามวิจิตรและปิดทอง
ระย้า
- หมายเลข ๒ (ก) เครื่องไฟฟ้า ๑ เครื่อง รูปสัตว์ที่ดูและได้รับความ
นิยมมากที่สุด มีหลังเป็นพิเศษ มีแผ่นกระจากหนา
๓๐ นิ้ว บันด้วยลูกยาง ๔ ลูก มีสกรูปรับเลื่อนได้
สือไฟฟ้าทองเหลืองรองรับบนกันแล้ว ๔ กัน ซึ่ง
ตั้งอยู่ในช่องทองเหลือง
- (ข) ขวดเลย์เคนเป็นจุก ๆ ซึ่งเมื่อได้รับกระแสไฟหรือ
ปล่อยกระแสไฟฟ้า ภายในขวดก็จะสว่าง
- (ค) โลหะปล่อยกระแสไฟฟ้าร่วมสำหรับถอนไฟฟ้าออก
จากขวดเลย์เคน
- (ง) ระวังไฟฟ้าซึ่งสันได้ด้วยอำนาจพลังไฟฟ้า มีเสียง
ไพเราะ ๕ ใบ ๑ ชุด
- (จ) ม้านั่งฉนวน ตอนบนเป็นไม้มะฮอกกานีขัดเงา และ
ขาเป็นแก้วตั้งในช่องทองเหลือง คนที่นั่งบนม้า

นั้นแล้ว จะได้รับประจุกระแสไฟฟ้าจากเครื่องจักร
จนเส้นผมของเขาจะตั้งตรงที่เคี้ยว และร่างกายของ
เขาจะปล่อยไฟฟ้าให้เมื่อมีคนอื่นมาถูกต้องตัวเขา

(ฉ) มิเตอร์ไฟฟ้าเครื่องวัดความแรงของกระแสไฟฟ้า
โดยลูกกลมจะลอยขึ้น

(ช) กระบอกแก้วบรรจุลูกกลมทำจากแกนไม้หลายลูก
ลูกกลมเหล่านี้จะลอยขึ้น ๆ ลง ๆ อย่างรวดเร็วด้วย
อิทธิพลของกระแสไฟฟ้า

(ซ) ลูกกลมทำจากแกนไม้อีก ๑ โหล เพื่อเอาไว้สำรอง
เมื่อลูกกลมบางลูกในเครื่องมือชิ้นนั้นหายไป จะได้ใช้
ลูกกลมเหล่านี้แทน

(ฅ) บ้านสายฟ้า เพื่อแสดงให้เห็นผลเมื่อสายฟ้าฟาดผ่า
ลงบนบ้าน และแสดงให้เห็นประโยชน์ของการมี
สายล่อฟ้าในอาคาร

(ญ) ชายผมยาว แสดงให้เห็นว่าไฟฟ้าจะทำให้เส้นผม
ของเขาลุกชันขึ้น

(ฎ) หุ่นจำลองโรงเลื่อยจักรใช้พลังไฟฟ้า เป็นหุ่นที่น่า
สนใจมาก เดินเครื่องด้วยกระแสไฟฟ้า

(ณ) บ้านติดไฟฟ้า เพื่อแสดงให้เห็นว่าไฟฟ้าอาจถูกไหม้
บ้านได้

(ด) นักกีฬาไฟฟ้า มีขนนกหลายอันมีสายเชือกเล็ก ๆ

ผูกโยงกับขดลวดเค้น กระแสไฟฟ้าจะทำให้ชนนก
เหล่านั้นปลิวอยู่ในอากาศ เวลาปล่อยกระแสไฟฟ้า
จากปืนของนักกีฬา จะทำให้พวกชนนกตกลงมา
เหมือนหนึ่งว่าถูกยิง

- (ก) ชนนกกระจาย ชนนกจำนวนมากถูกผูกติดกับ
ลวดทองเหลืองคล้ายสายเล็ก ๆ บนแก้วตั้ง ชนนก
เหล่านั้นถูกยิงให้ปลิวไปไต่รอบ ๆ ด้วยอำนาจไฟฟ้า
- (ข) เครื่องไฟฟ้า ซึ่งแสดงให้เห็นตำแหน่งสัมพันธ์กัน
ในระบบสุริยะ หรือโลก พระจันทร์ และพระอาทิตย์
หมุนไปได้ด้วยกระแสไฟฟ้า มันตั้งอยู่บนขาตั้งที่มี
ขดลวดอยู่ในหลอดซึ่งเมื่อกระแสไฟฟ้าผ่าน จะเปล่ง
แสงสว่างงามมาก
- หลอดขดลวดไฟฟ้านี้ เมื่อกระแสไฟฟ้าผ่าน
เข้าไป ในขดลวดจะเปล่งแสงเจิดจ้า ประกายแสง
สว่างวาบผ่านจากรูจุดโลหะแต่ละจุด
- (ค) ครอบแก้วหมุนด้วยไฟฟ้า แสดงให้เห็นอำนาจอัน
มหัศจรรย์ของไฟฟ้าที่ทำให้วัตถุเคลื่อนไหว
- (ง) ที่วางไข่ไฟฟ้า ทำไข่ให้มีแสงสว่างด้วยไฟฟ้า
- (ฉ) เครื่องบดไฟฟ้า ประกายไฟฟ้าได้ระเบิดแกสไฮโดร-
เจน และทำให้เกิดเสียงดังอีกทีก็มาก
- (บ) ตะกั่วสำหรับตามไฟหรือเผอิเตอร์และอื่น ๆ
ใช้ไฟฟ้า

- (ป) แผ่นหุ่นไฟฟ้า มีสายชักเลื่อนไปมาได้ มีรูปหุ่นเล็กๆ ตั้งอยู่ระหว่างแผ่นเหล่านี ไฟฟ้าจะทำให้มันเต้น ขึ้นๆ ลงๆ อย่างรวดเร็ว
- (ผ) รูปหุ่นไส้ไม้บางชนิด ๒ ตัว สำหรับใช้กับแผ่น ไฟฟ้าดังกล่าว
- (ฝ) ภาพมหัศจรรย์สำหรับให้คนกระตุกด้วยไฟฟ้าอย่าง ไม่คาดฝัน
- (พ) คนขี้เมา ๖ คน ขี้เมาหมั่นไล่กันไปด้วยอำนาจไฟฟ้า ตั้งอยู่บนพนักเก้าอี้ คนขี้เมาทุกคนเคลื่อนไหวเมื่อได้ รับกระแสไฟฟ้า วิ่งไล่กันไป แต่ไม่มีใครไล่ทันกัน
- (ฟ) แบตเตอรี่ไฟฟ้าในขวดเคย์เคน ๔ ขวด สำหรับเพิ่ม กระแสไฟฟ้าให้มีปริมาณมากเพื่อทำการทดลอง
- (ภ) ปรีทอสัมกับโลหะอื่น ๑ ปอนด์ เพื่อใช้ชะโลม ลูกยางของเครื่องจักร
- (ม) การทดสอบสายเคเบิล การผสมกลมกลืนของสี เพื่อ แสดงให้เห็นว่าการผสมรวมของสีทุกสีในส่วนที่ถูก ต้องจะทำให้เกิดเป็นสีขาว

หมายเลข ๓ ภาพนายพลวอชิงตัน ขนาดเท่าตัวจริง ๑ ภาพ

หมายเลข ๔ ภาพประธานาธิบดีเพียร์ซ ขนาดเท่าตัวจริง ๑ ภาพ

หมายเลข ๕ บินสันของโคลท์ ๑ กระบอก ขนาด ๕ นิ้ว ค้ำมंगा สลัก ปีกทองระยิบ จัดทำสวยงามเป็นพิเศษ บรรจุก่อนไม้

แต่พระเจ้าแผ่นดินสยามองค์ที่ ๒ โดยแฟรงกลิน เพียร์ซ
ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา" ๑ เล่ม

หมายเลข ๑๒ แผนที่สหรัฐอเมริกา ทั้งแก้มหาสมุทรแอตแลนติก ถึง
แปซิฟิก ม้วนไว้

หมายเลข ๑๓ ภาพสัตว์ทศกัณฐ์ของนครวอชิงตัน ๑ ภาพ
ภาพสัตว์ทศกัณฐ์ของเมืองนิวยอร์ก ๑ ภาพ
ภาพสัตว์ทศกัณฐ์ของเมืองนิวยอร์ก ตั้งแต่โบสถ์เซ็นต์ปอล
ภาพสัตว์ทศกัณฐ์ของเมืองนิวยอร์ก ตั้งแต่อาว
ภาพสัตว์ทศกัณฐ์ของเมืองบอสตัน
ภาพสัตว์ทศกัณฐ์ของสภารัฐเนบราสก้าวอชิงตัน.

หอสมุดแห่งชาติจังหวัดภูเก็ต
สาขาวัดเจริญสมณกิจ

